

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse instituut

Martin-Johannes Raude

**KOHTUISTUNGI KINNISEKS KUULUTAMINE
ÄRISALADUSE KAITSEKS**

Magistritöö

Juhendaja: dr. iur. Urmas Volens

Tallinn
2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. KOHTUISTUNGI AVALIKKUS	6
1.1. Õiguslik alus	6
1.2. Olemus	9
1.2.1. Esemeline kaitseala	9
1.2.2. Isikuline kaitseala	14
1.3. Kaitsevajadus	18
2. ÄRISALADUSE KAITSMINE	21
2.1. Õiguslik alus	21
2.2. Olemus	24
2.3. Kaitsevajadus	28
2.3.1. Omandiõigus	29
2.3.2. Ettevõtlusvabadus	31
3. ÄRISALADUSE KAITSEKS KOHTUISTUNGI AVALIKKUSE PIIRAMINE.....	34
4. ÄRISALADUSE KAITSEKS KOHTUISTUNGI AVALIKKUSE PIIRAMISE JA PIIRAMATA JÄTMISE VAIDLUSTAMINE	41
4.1. Kaitseala	42
4.1.1. Esemeline	43
4.1.2. Isikuline	43
4.2. Riive.....	44
4.3. Eesmärk	45
4.4. Proportsionaalsus	47
4.4.1. Sobivus	47
4.4.2. Vajalikkus	48
4.4.3. Mõõdukus.....	48
5. ÄRISALADUSE KAITSEKS KOHTUISTUNGI AVALIKKUSE PIIRAMATA JÄTMISEGA TEKKIVA KAHJU HÜVITAMINE	52
5.1. Eesmärk	57
5.2. Sobivus	60
5.3. Vajalikkus	61
5.4. Mõõdukus	61
KOKKUVÕTE	64

DECLARATION OF COURT PROCEEDINGS AS CLOSED FOR THE PROTECTION OF BUSINESS SECRETS	67
LÜHENDID	71
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	72
Kirjandus.....	72
Õigusaktid.....	75
Eesti.....	75
Välismaa.....	76
Rahvusvaheline	78
Kohtupraktika	78
Eesti.....	78
Välismaa.....	81
Rahvusvaheline	82

SISSEJUHATUS

Õigusemõistmine on demokraatlike ühiskondade oluline komponent. Selle eesmärk on lahendada poolte vaidlusi ning langetatud otsustega täita nii normatiivset kui ka harivat rolli, andes inimestele asjakohaseid juhtnõure, teavet ja kinnitust selle kohta, mida seadused ja nende praktikas kohaldamine tähendavad.¹ Õigusemõistmise autoriteedi säilitamiseks peavad aga kohtud olema ja näima seaduslike õiguste ja kohustuste sedastamiseks ning sellega seonduvate vaidluste lahendamiseks õige foorum ning pälvima avalikkuse austuse ja usalduse, et kohtutel on suutlikkus seda ülesannet täita.² Avalikkuse austuse ja usalduse pälvimiseks on omakord tarvis, et kohtud end avaksid ja õpiksid oma olemasolust teada andma, mis eelkõige tähendab õigusemõistmise protsessi läbipaistvamaks muutmist.³

Samas ei pruugi õigusemõistmise protsessi läbipaistvamaks muutmine alati menetlusosalistele meeltnööda olla. Kui kohtus vaieldakse selliste õiguste üle, mis võivad liigituda või olla tihedas puutumuses ärisaladuse mõiste hulka kuuluva teabega, soovivad sellise teabe omajad leida vaidlustele lahendus kinniste uste taga, sest ärisaladuse väärtus põhineb just nimelt selle salastatusest tuleneval konkurentsieelisel. Sellest tulenevalt on prof. J. Ginter selgitanud, et „[p]raktiliselt on igas kohtuasjas poolel, kes osaleb turusuhetes võimalik taotleda istungi kinniseks kuulutamist. Selline võimalus on antud selleks, et vältida olukorda, et pool ei saa kohtu poole pöörduda, kuna avalikul istungil tooks tema ärisaladuste avaldamine talle suuremat kahju, kui tal kohtuasja tema kasuks lahendamise korral kasu saada on.“⁴

Eestis ärisaladuse kaitseks kinniseks kuulutatud kohtuasjade arvust terviklik ja täpne ülevaade puudub. Samuti on vähe juhtumeid, kus ärisaladuse huvides menetluse avalikkuse piiramine oleks leidnud märkimisväärset meediakajastust.⁵ Kuid asjaolu, et ainuüksi Harju Maakohtus arutati aastatel 2009-2012 seitset ärisaladuse kaitseks kinniseks kuulutatud istungitega tsiviilasja,⁶ näitab et kohtumenetluse avalikkuse ja ärisaladuse kaitse põhimõtete pörkumine on tavapärane ja lahendust vajav nähtus. Samas ei ole kohtuistungil kinniseks kuulamine

¹ Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu. Arvamus nr 7 (2005) teemal „õigusemõistmine ja ühiskond“, p 7. – Arvutivõrgus: [http://www.nc.ee/vfs/491/CCJE\(2005\)op7.pdf](http://www.nc.ee/vfs/491/CCJE(2005)op7.pdf) (22.04.2013).

² EIK 26.04.1979, 6538/74, Sunday Times vs. Ühendkuningriik, p 55.

³ Viide 1 (Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu, 2005), p 9.

⁴ J. Ginter. Eesti Vabariigi õiguskaitseüsteem. Tartu: Juristide täienduskeskus 1996, lk 14.

⁵ Nt M. Kruuse. GoBusi ja Valga eksmaavanema kohtuasi kuulutati kinniseks. – Eesti Päevaleht, 30.10.2008.

⁶ Harju Maakohtu 03.12.2012 e-kiri. – Autori valduses.

ärisaladuse kaitseks varem põhjalikumat käsitamist leidnud.⁷ Käesolev töö püüab seda tühimikku täita.

Kõige üldisemalt on käesoleva töö eesmärk selgitada välja, kas kehtiv kohtuistungi kinniseks kuulutamise õigus tagab ärisaladuse tõhusa kaitse. Konkreetsemalt on töö eesmärk avada kohtuistungite avalikkuse ja ärisaladuse kaitse põhimõtete olemus ja kaitsevajadus ning selgitada välja, millistest kaalutlustest peaks kohus ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamisel lähtuma, millised on menetlusosaliste õiguskaitsevahendid, kui kohus neist kaalutlustest lähtunud ei ole, ja kas võimalike õiguskaitsevahendite puudumine on põhiseaduspärane. Töö lähtub hüpoteesist, et ärisaladuse kaitseks kohtuistungi kinniseks kuulutamise taotluste lahendamisel tekkida võivate kaalutusvigade tagajärgede vältimiseks või kõrvaldamiseks vajalike õiguskaitsevahendite puudumine on põhiseadusvastane.

Eesmärgist lähtuvalt on töö jaotatud viide peatükki. Esimeses ja teises peatükis leiavad käsitamist vastavalt kohtumenetluse avalikkuse ja ärisaladuse kaitse põhimõtted, andes vastused küsimustele, mille alusel, mida ja miks kohtuistungi avalikkusena ning ärisaladusena kaitstakse. Kolmas peatükk käsitab asjaolusid, millest peaks kohus ärisaladuse kaitseks kohtuistungi avalikkuse piiramisel lähtuma. Neljas peatükk keskendub küsimusele ärisaladuse kaitseks kohtuistungi avalikkuse piiramise või piiramata jätmise edasikaebeõiguse puudumise põhiseaduspärasusest. Viies ja viimane peatükk käsitab ärisaladuse kaitseks kohtuistungi avalikkuse piiramata jätmisega tekkiva kahju hüvitamise regulatsiooni põhiseaduspärasust.

Eesmärgini jõudmiseks on kasutatud valdavalt analüüsiv-võrdlevat meetodit, kus Eesti kehtivat menetlusõigust ja kohtupraktikat on analüüsitud ja võrreldud koos teiste riikide menetlusseadustike ja kohtupraktikaga ning EIK praktikaga. Nii on töö peamiseks allikateks Eesti Vabariigi Riigikohtu, teiste riikide (eelkõige Kanada, Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa) kohtute ning EIK kohtuistungite avalikkust ja ärisaladuse kaitset käsitav praktika. Lisaks on olulisteks allikateks õigusaktide kommentaarid ning Eesti (eelkõige prof. U. Lõhmus, prof. R. Maruste, prof. E. Kergandberg) ja välismaiste (eelkõige Erasmuse Ülikooli prof. X. E. Kramer, Maastrichti Ülikooli prof. C. H. van Rhee, Leideni Ülikooli prof. M. Broncker, New Yorgi Ülikooli prof. A. R. Miller) õigusteadlaste teosed.

⁷ Kohtuistungi avalikkust on sissejuhatavalt käsitanud L. Hommik. Kohtuistungi avalikkus ning kohtuistungi kinniseks kuulutamine – kelle huvid on kaalul? Bakalaureusetöö. Tartu 2010.

1. KOHTUISTUNGI AVALIKKUS

1.1. Õiguslik alus

PS⁸ § 24 lg 3 sätestab, et kohtuistungid on avalikud. Sellest lähtuvalt kajastub kohtuistungid avalikkuse põhimõtte otse või viitena nii varasemates⁹ kui ka kehtivates menetlusseadustikes. TsMS¹⁰ § 37 lg 1 kohaselt on asja arutamine kohtus avalik, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Tulenevalt HKMS¹¹ § 77 lg-st 1 kohaldatakse TsMS § 37 lg-s 1 sätestatud ka halduskohtumenetluse avalikkuse suhtes. KrMS¹² § 11 lg 1 sätestab kohtuistungid avalikkuse põhimõtte mõneti teistsuguse sõnastusena iga isiku võimaluse kohtuistungit jälgida. Lähtudes VTMS¹³ §-st 2 kohaldatakse KrMS § 11 lg-t 1 ka väärteomenetluses. Samuti on PSJKS¹⁴ § 53 lg 1 järgi asja läbivaatamine avalik ka põhiseaduslikkuse järelevalve suulises menetluses. Seega on kohtuistungite avalikkuse põhimõtte läbiv nii tsiviil-, haldus-, süüteo- kui põhiseaduse järelevalve asjades.

Kohtumenetluse avalikkuse nõue ei ole omane pelgalt Eestile, sisaldudes ka mitmete teiste riikide seadustes. Näiteks mainivad istungite avalikkust menetlusseadustikud nii Soomes (seadus üldkohtute menetluste avalikkuse kohta¹⁵ § 1 ja § 14 lg 1 ja seadus administratiivkohtute menetluste avalikkuse kohta¹⁶ § 1 ja § 10 lg 1), Rootsis (kohtumenetluse seadustiku¹⁷ ptk 5 § 1), Taanis (kohtumõistmise seaduse¹⁸ § 28a), Norras (seadus tsiviilvaidluste menetlemise kohta¹⁹ § 14-1 lg 1), Šveitsis (tsiviilmenetluse

⁸ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 1.

⁹ 19.05.1993 vastu võetud tsiviilkohtupidamise seadustiku (RT I 1993, 31, 538; RT I 1997, 87, 1466) § 8 lg 1; 22.04.1998 vastu võetud tsiviilkohtumenetluse seadustiku (RT I 1998, 43, 666; RT I 2005, 15, 85) § 8 lg 1, sealhulgas koosmõjus 25.02.1999 vastu võetud halduskohtumenetluse seadustiku (RT I 1999, 31, 425; RT I 2010, 22, 108) § 5 lg-ga 1.

¹⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197; RT I, 21.12.2012, 1.

¹¹ Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 23.02.2011, 3; RT I, 25.10.2012, 1.

¹² Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 21.12.2012, 1.

¹³ Väärteomenetluse seadustik. – RT I 2002, 50, 313; RT I, 04.07.2012, 1.

¹⁴ Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus. – RT I 2002, 29, 174; RT I, 01.11.2012, 1.

¹⁵ Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007). – Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2007/en20070370.pdf> (22.04.2013).

¹⁶ Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa (381/2007). – Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2007/en20070381.pdf> (22.04.2013).

¹⁷ Rättegångsbalk (1942:740). – Arvutivõrgus: <http://www.government.se/content/1/c6/02/77/78/30607300.pdf> (22.04.2013).

¹⁸ Bekendtgørelse af lov om rettens pleje. – Arvutivõrgus:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=138875> (22.04.2013).

¹⁹ Lov nr 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven). – Arvutivõrgus: <http://www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-20050617-090-eng.pdf> (22.04.2013).

seadustiku²⁰ art 54 lg 1 ja kriminaalmenetluse seadustiku²¹ art 69 lg 1), Liechtensteinis (tsiviilmenetluse seaduse²² § 171 lg 1 ja konstitutsioonikohtu seaduse²³ § 47 lg 1), Ungaris (tsiviilmenetluse seadustiku²⁴ art 5 lg 1), Horvaatias (tsiviilmenetluse seaduse²⁵ art 306 lg 1 ja kriminaalmenetluse seaduse²⁶ art 387 lg 1), Lätis (kohtuvõimu seaduse²⁷ art 19 lg 1, tsiviilmenetluse seaduse²⁸ art 11 lg 1, kriminaalmenetluse seaduse art²⁹ 450 lg 1, haldusmenetluse seaduse³⁰ art 108 lg 1) kui ka Moldovas (tsiviilkohtumenetluse seadustiku³¹ § 23 lg 1). Samuti on üldreeglina avalikud EIK (kohtu reeglite³² reegel 63-1) ja Euroopa Kohtu istungid (Euroopa Liidu Kohtu põhikirja³³ art 31).

Eelnevast nähtub, et kohtuistungite avalikkuse nõue on käsitatav rahvusvaheliselt üldtunnustatud põhimõttena ning on sellisena leidnud koha ka 10.12.1948 vastu võetud ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni³⁴ art-s 8, 16.11.1966 vastu võetud ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti³⁵ art 14 lg-s 1 ja 04.10.1950 vastu võetud EIÕK³⁶ art 6 lg-s 1.

EIÕK jõustus Eesti suhtes 16.04.1996, muutudes seeläbi Eesti õiguskorra lahutamatuks osaks. Sellest tulenevalt on Riigikohus kinnitanud, et „[s]iseriiklikud seadused peavad lisaks Põhiseadusele arvestama ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni

²⁰ Code civil. – Arvutivõrgus: <http://www.admin.ch/ch/e/rs/2/272.en.pdf> (22.04.2013).

²¹ Code de procédure pénale. – Arvutivõrgus: <http://www.admin.ch/ch/e/rs/3/312.0.en.pdf> (22.04.2013).

²² Gesetz vom 10. Dezember 1912 über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung). – Arvutivõrgus: <https://www.gesetze.li/Seite2.jsp?LGBIm=1912009a> (22.04.2013).

²³ Gesetz vom 27. November 2003 über den Staatsgerichtshof (StGHG). – Arvutivõrgus:

<https://www.gesetze.li/Seite2.jsp?LGBIm=2004032> (22.04.2013).

²⁴ 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról. – Arvutivõrgus:

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=95200003.TV (22.04.2013).

²⁵ Zakon o parničnom postupku. – Arvutivõrgus:

<http://pak.hr/cke/propisi,%20zakoni/en/CivilProcedureCode/Civil.pdf> (22.04.2013).

²⁶ Zakon o kaznenom postupku. – Arvutivõrgus:

<http://pak.hr/cke/propisi,%20zakoni/en/CriminalProcedureCode%282008%29/EN.pdf> (22.04.2013).

²⁷ Likums "Par tiesu varu". – Arvutivõrgus:

http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Judicial_Power.doc (22.04.2013).

²⁸ Likums "Civilprocesa likums". – Arvutivõrgus:

http://www.vvc.gov.lv/advantagecms/docs/LRTA/Likumi/Civil_Procedure_Law.doc (22.04.2013).

²⁹ Likums "Kriminālprocesa likums". – Arvutivõrgus:

http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Criminal_Procedure_Law.doc (22.04.2013).

³⁰ Likums "Administratīvā procesa likums". – Arvutivõrgus:

http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Administrative_Procedure_Law.doc (22.04.2013).

³¹ Закон Гражданский процессуальный кодекс Республики Молдова № 225-XV от 30.05.2003. – Arvutivõrgus: http://www.mtic.gov.md/img/ssc/law/act_lege/007%20CPC.rus.pdf (22.04.2013).

³² Euroopa Inimõiguste Kohtu reeglid. – Arvutivõrgus: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/6AC1A02E-9A3C-4E06-94EF-E0BD377731DA/0/REGLEMENT_EN_2012.pdf (22.04.2013).

³³ Euroopa Liidu Kohtu põhikirja konsolideeritud versioon. – Arvutivõrgus:

http://curia.europa.eu/jems/upload/docs/application/pdf/2012-10/staut_cons_et.pdf (22.04.2013).

³⁴ Inimõiguste ülddeklaratsioon. – Arvutivõrgus:

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf (22.04.2013).

³⁵ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1994, 10, 11.

³⁶ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 1996, 11, 34.

(EIÕK) artiklis 6 sätestatud õiglase kohtuliku arutamise põhimõtetega. Kolleegium jagab arvamust, et Põhiseadust tuleb tõlgendada viisil, mis tagab selle kohaldamise vastavuse inimõiguste konventsiooni ja selle kohaldamispraktikaga.³⁷ Niisiis on Riigikohus kinnitanud PS §-st 123 lähtuvat EIÕK prioriteetsust õigusaktide suhtes³⁸ kui ka Eesti kohtute kohustust juhinduda analoogsete kaasuste lahendamisel EIK praktikast.³⁹ Ka prof. R. Maruste on mõõnnud, et „[k]ui EIÕK on Eesti õigussüsteemi osa, siis tuleb siit teha järeldus, et meile on siduvaks ka EIÕK järgne pretsedendiõigus.“⁴⁰ Võttes arvesse EIÕK ja EIK lahendite otsekohalduvat positsiooni Eesti õiguskorras, saab neile tuginedes avada ka EIÕK art 6 lg-st 1 tulenevat kohtumenetluse avalikkuse põhimõtet.

EIÕK art 6 lg 1 kohaselt on igapähe oma tsiviilõiguste ja –kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus avalikule asja arutamisele. Prof. U. Lõhmus on märkinud, et algselt sisaldus EIÕK projektis sõnakasutus „vaidlus õiguste ja kohustuste üle“, kuid selle liigse avaruse tõttu lisati paar päeva enne EIÕK allakirjutamiseks avamist ka sõna „tsiviil“, jättes aga EIÕK art 6 lg 1 täpse kohaldamisala selgitamata.⁴¹ Sätte sõnastusest tulenevat ebaselgust on püüdnud vähendada EIK, märkidest et EIÕK art 6 lg-s 1 kasutatavad mõisted „tsiviilõigused ja –kohustused“ on autonoomsed ning nende sisustamisel ei saa lähtuda vaid liikmesriigis kasutatavast õigusharude süsteemist ja kohtute pädevusest.⁴² Sellest tulenevalt on EIK leidnud, et EIÕK art 6 kaitsealas on „kõik menetlused, mille tulemus on eraõiguste ja –kohustuste suhtes otsustava tähtsusega.“⁴³

Kõige üldisemalt peab EIÕK art 6 kohaldamiseks olema esiteks tõeline ja tõsine vaidlus õiguste ja kohustuste üle, mida siseriiklik õigus kas või ainult vaieldavatel alustel tunnustab, teiseks peab vaidluse tulemus olema vaidlusaluste õiguste ja kohustuste suhtes määrava tähtsusega ning kolmandaks peavad need õigused või kohustused oma olemuselt olema tsiviilõiguslikud.⁴⁴ Niisiis võib EIÕK art 6 reguleerimisala hõlmata ka haldusasju ehk avalik-õiguslikus suhtes tekkinud vaidluste lahendamist HKMS § 4 lg 1 tähenduses. Haldusasjade

³⁷ RKPJKo 25.03.2004, 3-4-1-1-04, p 18.

³⁸ Ka RKPJKo 11.06.1997, 3-4-1-1-97, p II; RKPJKo 27.05.1998, 3-4-1-4-98, p III; RKÜKo 06.01.2004, 3-1-3-13-03, p 31.

³⁹ Ka RKKKo 20.09.2002, 3-1-1-88-02, p 7.1; RKPJKm 30.12.2008, 3-4-1-12-08, p 21; RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 79.

⁴⁰ R. Maruste. EIÕK staatus Eesti õigussüsteemis. – *Juridica* 1996/9, lk 478.

⁴¹ U. Lõhmus. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. – U. Lõhmus (koost). *Inimõigused ja nende kaitse Euroopas*. Tartu: Iuridicum 2003, lk 141.

⁴² EIK 28.06.1978, 6232/73, König vs. Saksamaa, p 88-89; EIK 29.05.1986, 8562/79, Feldbrugge vs. Madalmaad, p 26.

⁴³ EIK 16.07.1971, 2614/65, Ringeisen vs. Austria, p 94.

⁴⁴ A. Grotian. Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 6. Õigus asja õiglasele arutamisele. – *Arvutivõrgus: http://www.nc.ee/?id=531* (22.04.2013); viide 41 (U. Lõhmus, 2003), lk 143.

langemist EIÕK art 6 kohaldamisalasse on nentunud ka M. Ernits.⁴⁵ Mõõndes, et EIÕK art 6 reguleerimisala ei pruugi siseriikliku menetlusjaotusega täielikult kattuda (nt on EIK täpsustanud kriteeriumeid, mille alusel tuleb otsustada, kas tegemist on kriminaalsüüdistusega EIÕK art 6 mõttes⁴⁶), ei ole EIÕK 6 täpne kohaldamisala käesoleva töö seisukohast siiski määrav. EIÕK art 6 lg-s 1 sisalduvat kohtumenetluse avalikkuse põhimõtet ning selle rakenduspraktikat ei ole niivõrd kohaldatud konkreetselt tsiviil-, haldus- või süüteoasjade menetlemisele, kuivõrd on eelkõige sellest lähtunud põhiseaduses sisalduva avalikkuse põhimõtte tõlgendamisel.

1.2. Olemus

Võttes arvesse PS § 24 lg 3 kuulumist põhiseaduse 2. peatükki, on kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte olemust ehk sobivaim käsitada selle kaitseala kaudu. Õigusnormi kaitseala määrab kindlaks selle kaitse eseme (esemeline kaitseala) ja õigustatud subjekti (isikuline kaitseala). Järgnevalt ongi käsitatud avaliku kohtuistungis esemelist ja isikulist kaitseala.

1.2.1. Esemeline kaitseala

Erinevalt EIÕK art 6 lg-st 1 on PS § 24 lg-s 3 kohtumenetluse avatust reguleeriv lause napolisõnaline, sätestades vaid, et „[k]ohtuistungid on avalikud.“ Seega peab avalikkuse põhimõtte esemelisest kaitsealast arusaamiseks esmalt mõistma, mis on käsitatavad PS § 24 lg 3 tähenduses kohtuistungitena ning milliseid tingimusi peavad nad avalikkuse nõudele vastamiseks järgima.

Sarnaselt eelpoolviidatud EIK seisukohale seoses EIÕK art 6 autonoomse mõistekasutusega on ka Riigikohus rõhutanud, et ajaloolistest põhjustest ja suuremast abstraktsuse astmest tingituna võib põhiseaduses kasutatava mõiste sisu erineda üksikute õigusharude samade mõistete sisust, mistõttu võib põhiseaduse terminitel sageli olla iseseisev tähendus.⁴⁷ Seega ei pruugi olla mõiste „kohtuistung“ ulatus põhiseaduse tähenduses sama, mis tavaarusaamas või menetlusseadustikes. Ainuüksi põhiseaduse grammatilisel tõlgendamisel tuleks asuda seisukohale, et PS § 24 lg-s 3 nimetatud kohtu istung hõlmab vaid PS § 148 lg 1 tähenduses maa-, haldus-, ringkonna- või Riigikohtu istungeid. Kuid lisaks nimetatule osalevad seaduses

⁴⁵ M. Ernits. PS § 15 komm 1.1. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Iuridicum 2012.

⁴⁶ EIK 02.09.1998, 26138/95, Lauko vs. Slovakkia, p 56.

⁴⁷ RKÜKo 17.03.2003, 3-1-3-10-02, p 25.

ettenähtud juhtudel õigusemõistmisel ka kohtusarnased menetlejad, kelle otsused on pooltele siduvad, edasikaebamata jätmise korral jõustuvad ning täitmisele kuuluvad.⁴⁸ Nii täidavadki prof. U. Lõhmuse hinnangul õigusemõistmise funktsiooni ka mitmed kohtusüsteemivälised organid (nt töövaidluskomisjon, tööstusomandi apellatsioonikomisjon, riigihangete vaidlustuskomisjon), mis põhiseaduse kohaselt kohtusüsteemi ei kuulu.⁴⁹ Niisiis tõusetub küsimus, kas PS § 24 lg-st 3 tulenev avalikkuse nõue laieneb kõigi kohtuastmete ning kohtusarnaste organite menetlustele.

Ei EIÕK⁵⁰ ega siseriiklikud menetlusseadustikud⁵¹ asja kõikides astmetes igakordselt asja avalikku arutamist ette ei näe. Prof. E. Kergandbergi hinnangul piisab EIK praktika kohaselt tervikliku kohtumenetluse käigus asja ühekordsest, eelkõige esimese astme kohtus avalikust arutamisest.⁵² Nii ei ole ka Riigikohus pidanud PS § 24 lg 3 rikkumiseks apellatsioonimenetluses asja suulisest arutamisest loobumist, kui esimese astme menetluses on suuline istung toimunud ning apellatsiooniasemes on vaidlustatud üksnes materiaaõiguse normide kohaldamist.⁵³ Kui aga esimeses astmes pole avalikku istungit toimunud, on EIK hinnangul selle ärajätmine kõrgemas astmes õigustatav vaid erandlike asjaolude esinemisel.⁵⁴ EIK käsiraamatus avaldatud seisukoha järgi on esimeses astmes avaliku istungi pidamata jätmise heastatav kõrgemas astmes istungi pidamisega, kui kõrgema astme kohus arutab kõiki vaidlusega seotud asjaolusid ja võtab seisukoha kõigi vaidlusaluste küsimuste osas.⁵⁵ Prof. U. Lõhmuse sõnu laenates väheneb kohtuasja arutamise avalikkuse olulisus sedamööda, kuidas kohtumenetlus keskendub õigusküsimuste lahendamisele.⁵⁶ Seega laieneb istungite avalikkuse põhimõtte eelkõige esimese astme menetlustele. Kui asjaoludele antakse terviklik hinnang kõrgema astme avalikus menetluses, on esimese astme menetluse avalikkuse piirangud lubatavad.

⁴⁸ T. Raudsepp. Kohtusse pöördumise õigus Eesti Vabariigi põhiseaduse § 15 lõike 1 lause 1 alusel. Magistritöö. Tartu 2005, lk 37.

⁴⁹ U. Lõhmus. PS § 146 komm 8. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Iuridicum 2012.

⁵⁰ Nt EIK 23.02.1994, 18928/91, Fredin vs. Rootsi (nr. 2), p. 21.

⁵¹ Nt TsMS § 647 lg 1, HKMS § 185 lg 1, KrMS § 331 lg 1¹.

⁵² E. Kergandberg jt. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008, lk 175-176; E. Kergandberg. PS § 24 komm 21.1. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Iuridicum 2012.

⁵³ RKTko 23.09.1996, 3-2-1-98-96; RKTko 24.10.1996, 3-2-1-117-96; RKTko 18.12.1997, 3-2-1-134-97; RKTko 23.12.1997, 3-2-1-138-97; RKTkm 11.11.1998, 3-2-1-109-98.

⁵⁴ EIK 23.04.1997, 14696/89 ja 14697/89, Stallinger ja Kuso v.s. Austria, p 51.

⁵⁵ N. Mole, C. Harby. The right to a fair trial. A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbook, No. 3, lk 21. – Arvutivõrgus: <http://www.echr.coe.int/library/DIGDOC/DG2/HRHAND/DG2-EN-HRHAND-03%282006%29.pdf> (22.04.2013).

⁵⁶ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012, lk 29.

Võttes arvesse, et tavapäraselt omavad kohtusüsteemivälistes organites peetavad vaidlused perspektiivi jõuda edasikaebevõimaluse kaudu kohtusse, kus neile antakse igakülgne hinnang, siis nende langemist avalikkuse põhimõtte kohaldamisalasse käesoleva töö mahupiiranguid arvestades pikemalt ei käsitata. Küll aga on väga väike kohtusse jõudmise võimalus vahekohtutest alguse saanud vaidlustel, sest tulenevalt TsMS §-st 751 saab kohus neis tehtud otsuseid tühistada vaid väga piiratud alustel. Seetõttu on vahekohtute otsused reeglina lõplikud, pooltele siduvad ning tulenevalt TMS⁵⁷ § 2 lg 1 p-st 6 ka täidetavad. Seejuures ei saa nõustuda põhiseaduse kommentaarides väidetuga, justkui oleksid alalise vahekohtuna tegutseva Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu otsused vaidlustatavad Tallinna Ringkonnakohtus.⁵⁸ Tõenäoliselt põhineb selline seisukoht 2005. aasta lõpuni kehtinud ja sellise vaidlustamise võimaluse ette näinud seaduse Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu kohta⁵⁹ § 7 lg-1 1. Ent tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seadusega⁶⁰ tunnistati nimetatud seadus kehtetuks, sest „Eesti Kaubandus-Tööstuskoda on eraõiguslik juriidiline isik - mittetulundusühing. Eesti õiguskord ei tunne teisi juhtumeid, mil ühe eraõigusliku juriidilise isiku majandustegevuses kasutatava vahendi (antud juhul Arbitraažikohus) moodustamine ja kasutuskord (tegevus) oleks reguleeritud eraldi seadusega. Seega on Arbitraažikohtu tegevuse jätkamine täiesti sõltumatu eraldi seaduse olemasolust või mitteolemasolust - eraõiguslik juriidiline isik võib kasutada majandustegevuseks kõiki seaduslikke vahendeid.“⁶¹

Eelnevast tulenevalt ei ole Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoja Arbitraažikohus ega muud loodud või loodavad vahekohtud käsitatavad seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitusega organina. On leitud, et lähtudes edasikaebe võimaluste puudumisest, ei saa Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoja Arbitraažikohut käsitada ka enam kohtuna põhiseaduse tähenduses.⁶² Ehkki EIÕK art 6 lg 1 kohaldumisala ei ole piiratud üksnes kohtutega, ei saa vahekohtuid käsitada kohtutena ka EIÕK art 6 lg 1 tähenduses. Prof. R. Maruste on märkinud, et EIÕK seisukohalt on muuhulgas oluline, et art 6 lg 1 tunnustele vastav õigusemõistmise volitustega institutsioon oleks loodud seaduse alusel, oleks seadusega legitimeeritud ning

⁵⁷ Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198; RT I, 31.12.2012, 5.

⁵⁸ Viide 49 (U. Lõhmus, 2012), komm 9.

⁵⁹ Seadus Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu kohta. – RT I 1991, 25, 308; RT I 1999, 18, 302.

⁶⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seadus. – RT I 2005, 39, 308.

⁶¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse eelnõu (273 SE) seletuskiri. – Arvutivõrgus:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=040570006 (22.04.2013).

⁶² Viide 48 (T. Raudsepp, 2005), lk 40.

kannaks seeläbi demokraatliku kontrollitavuse tunnuseid.⁶³ Vahekohtutel nimetatud tunnused puuduvad. Isegi kui vahekohtud oleksid käsitatavad EIÕK art 6 lg 1 mõttes kohtutena, ei pruugiks neile tingimata menetluse avalikkuse põhimõte laieneda. EIK on märkinud, et isegi kui asja lahendatakse ühes ja ainsas kohtuastmes, võivad erandlikud asjaolud avaliku suulise arutamise ärajätmist siiski õigustada.⁶⁴ Muuhulgas võib avalikkuse põhimõttest tehtav erand olla tingitud vaidluse vastu avaliku huvi puudumisest.⁶⁵ Ühelt poolt tuleb nõustuda õiguskirjanduses märgituga, et vaidluste alternatiivne lahendamine viib vaidlused avalikkuse eest varju ning muudab avalikud diskussioonid õiguste üle eraotsusteks vajaduste üle.⁶⁶ Kuid teisalt tuleb arvestada, et tulenevalt TsMS § 717 lg-st 1 lahendavad vahekohtud vaid eraõigussuhetest tulenevaid vaidlusi, mistõttu võib nende osas võrreldes näiteks süüteasjadega vähesema avaliku huvi möönmine olla põhjendatud.

Eelnevast lähtuvalt erinevadki vahekohtumenetluse üldpõhimõtted oluliselt tsiviilkohtumenetluse üldpõhimõtetest. TsMS § 732 lg 1 kohaselt kehtivad vahekohtumenetluses kohustuslikuna vaid poolte võrdse kohtlemise ja ärakuulamisõiguse põhimõtted. Muus osas võivad pooled viidata TsMS § 732 lg 2 järgi mõne vahekohtu reglemendile. Nii sätestabki Eestis ilmselt enim vahekohtuna vaidlusi lahendava Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu reglemendi⁶⁷ § 25 lg 2 arbitraažikohtu istungi konfidentsiaalsuse. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda peab ka ise arbitraažikohtu eeliseks asjaolu, et „[a]sja arutamine toimub alati kinnisel istungil. Arbitraažikohtu otsust võib avalikustada vaid poolte kirjalikul nõusolekul. Paljudel juhtudel on menetluse absoluutne konfidentsiaalsus poolte jaoks oluline vältimaks näiteks ärisaladuste paljastamist konkurentidele või liigset meedia tähelepanu.“⁶⁸ Arbitraažikohtu rõhutusest võib järeldada, et menetluse suletusel on kohtualluvuse kokkulepetele märkimisväärne mõju.

Ülalmainitud nähtuvalt kuuluvad avaliku põhimõtte esemelisse kaitsealasse eelkõige maa- ja halduskohtute istungid. Kohtusarnased vaidlusi lahendavad organid ei ole käsitatavad avalikkuse põhimõtte adressaatidena või ei otsusta nad küsimusi, mida ei saaks edasikaebe korras kontrollida igakülgset esimese astme kohtus. Kõrgemate astmete kohtud ei pruugi aga võtta enam seisukohti küsimustes, mis istungi avalikkuse põhimõtte kohaldamist õigustaks.

⁶³ R. Maruste. Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 6 ja Eesti siseriiklik õigus. – *Juridica* 1996/3, lk 120.

⁶⁴ EIK 19.02.1998, 16970/90, Allan Jacobsson vs. Rootsi, p 46.

⁶⁵ Viide 41 (U. Lõhmus, 2003), lk 160; viide 52 (E. Kergandberg jt., 2008), lk 175.

⁶⁶ E. K. Yamamoto. Efficiency's Threat to the Value of Accessible Courts for Minorities. – *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review* 1990/25, lk 360.

⁶⁷ Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu Reglement. – Arvutivõrgus:

http://www.koda.ee/public/Failid/Reglement_2013.pdf (22.04.2013).

⁶⁸ Arbitraažikohtu eelised. – Arvutivõrgus: <http://www.koda.ee/teenused/arbitraazikohus-2/eelised/> (22.04.2013).

Seega omab menetluse avalikkuse nõue enim tähendust just esimese astme kohtute puhul. Seejuures ei sõltu avalikkuse põhimõtte rakendamine otseselt sellest, kas tegemist on kriminaal-, haldus- või tsiviilasjaga. Menetlusliikide kaupa ei tee kohtuistungite avalikkuse nõudele erisusi ei PS § 24 lg 1 ega teatud mõõndustega ka EIÕK art 6 lg 1. Seega ehkki avalikkuse huvi õigusemõistmise läbipaistvuse vastu võib olla suurem just avalik-õiguslikes vaidlustes, siis menetlusosalistele peab avalik kohtupidamine olema tagatud sõltumata menetlusliigist. Seda arvesse võttes tuleb järgnevalt jõuda järeldusele, kas avalikkuse nõue kehtib esimese astme kohtute kõigi või vaid osade istungite suhtes.

Kohtuistungid võib jagada korralduslikeks ja sisulisteks.⁶⁹ Sellest tulenevalt on võimalik teha vahet esiteks kohtuasjas terviklahendi saavutamisele suunatud kohtuistungitel ja teiseks sellistel kohtuistungitel, mille raames lahendatakse kas menetluslikku üksikküsimust (näiteks määruskaebust) või korraldusliku iseloomuga küsimust (näiteks kohtu alla andmine).⁷⁰ Nii eristatavadi tsiviil- ja halduskohtumenetlus eelistungit ning põhiistungit (TsMS § 398 lg-d 1 ja 3, HKMS § 122 lg 3, § 127 lg 4), mis mõlemad on menetlusseadustike siseselt käsitatavad kohtuistungina (nt TsMS § 408, § 409 lg 1, § 410). Põhiistungi vastena kasutatakse samuti väljendit „asja arutamise istung“ (nt TsMS § 347 lg 3, § 398 lg 2, § 452 lg 3, HKMS § 127 lg 4). Ka kriminaalkohtumenetlus käsitab kohtuistungina nii eelistungit (nt KrMS §-d 257¹-262), korraldavast istungit (KrMS § 276¹) kui asja kohtulikule arutamisele suunatud istungit (nt KrMS § 265¹ lg-d 1 ja 2). Ehkki PS § 24 lg-st 3 ei nähtu, kas avalikkuse nõue laieneb vaid ühele nimetatud istungiliigist või mõlemale, tuleb nõustuda prof. E. Kergandbergiga, et avalikkuse põhimõtte esemeline kaitseala hõlmab just asja arutamisele suunatud istungeid, sest nendel istungitel lahendatakse kohtuasi sisuliselt.⁷¹ Analoogsel põhjusel on eelmenetluses avaliku komponendi puudumist kinnitatud ka USA kohtupraktikas.⁷² Samuti ilmneb sarnane järeldus tsiviil- ja halduskohtumenetluses kohaldatava TsMS § 37 lg 1 sõnastusest, mille kohaselt on kohtus avalik just nimelt „asja arutamine“. Sarnaselt rõhutab ka EIÕK art 6 lg 1 sõnastus avaliku arutamise vajadust asja sisulisel otsustamisel.

Kokkuvõtvalt kuuluvad avaliku põhimõtte esemelise kaitseala hulka peaaesjalikult esimese astme kohtu asja sisulisele arutamisele suunatud istungid. Seda teades saab käsitada küsimust sellest, millistele nõuetele peavad sellised istungid avalikkuse põhimõttega ühtimiseks vastama.

⁶⁹ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004, lk 407.

⁷⁰ Viide 52 (E. Kergandberg, 2012), komm 19.

⁷¹ Samas.

⁷² Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Seattle Times Co. vs. Rhinehart, 467 U.S. 20 (1984).

Prof U. Lõhmuse hinnangul tuleb asja avaliku arutamise põhimõtte käsitamisel eristada kahte erinevat juhtumit: kohtuasja otsustamine ilma istungi korraldamiseta (kirjalik menetlus) ja kohtuasja otsustamine kinniseks kuulutatud istungi korraldamisega (suuline menetlus).⁷³ Mõõndes, et kohtuistungi avalikkuse nõudest võivad esineda teatud kõrvalekalded (kirjaliku menetluse kõrval nt ka kohtuistungite pidamine vangla ruumides⁷⁴), ei ole käesolev töö suunatud siiski selliste kõrvalekallete uurimisele. Käesoleva töö raames käsitatakse eelkõige kohtu ruumides toimuvate istungite avalikkuse ja selle piiramisega seonduvat.

Prof. J. Ginteri hinnangul tähendab avalikkuse printsiip laiemalt seda, et õiguskaitseüsteemi tegevus peab toimuma võimalikult avalikult.⁷⁵ EIK on seadnud asja arutamise avalikkusele kaks tingimust: esiteks peab üldsusel olema võimalik saada kohtuistungi aja ja koha kohta informatsiooni ning teiseks peab kohtuistungi paik olema üldsusele kergesti ligipääsetav.⁷⁶ Esimese tingimuse osas on prof. E. Kergandberg leidnud, et „[ü]ldjuhul – siis kui kohtuistung leiab aset selleks ettenähtud majas (kohtumajas) – on kohtuistungi avalikkuse põhimõtte tagatuseks nõutav (ja samas piisav), kui kohtusaali uksele või selle vahetusse lähedusse paigutatud teadetahvliilt on võimalik leida vastavaks päevaks kavandatud kohtuistungite ajakava. Kui majas on kohtusaale mitu või kui kohus töötab piirkonna mitmes kohtumajas, siis peab (iga) kohtumaja peasissekäigu piirkonnas olema võimalik saada teavet kõigi antud kuupäeval kohtumajas (kohtumajades) aset leidvate kohtuistungite ajakava kohta.“⁷⁷ Teise tingimuse osas on EIK pidanud piisavaks istungi pidamist tavapärasel ning pealtvaatajate mahutamiseks piisavalt suures kohtusaalis.⁷⁸ Seega seisneb kohtuistungi avalikkus kokkuvõtvalt selles, et asja arutamine peab toimuma avalikkusele teadaolevates ja vabalt ligipääsetavates kohturuumides.

1.2.2. Isikuline kaitseala

M. Ernitsa sõnul jagunevad põhiseaduse materiaalsed printsiibid esiteks individuaalseid ning teiseks ühiskondlikke huve teenivateks – esimesed on põhiõigused, teised muud materiaalsed põhiseaduslikud printsiibid.⁷⁹ Isikul on õigus nõuda normist kinnipidamist üksnes juhul, kui

⁷³ Viide 41 (U. Lõhmus, 2003), lk 159.

⁷⁴ Täpsemalt käsitanud viide 52 (E. Kergandberg jt., 2008), lk 174-175.

⁷⁵ Viide 4 (J. Ginter, 1996), lk 13.

⁷⁶ EIK 14.11.2000, 35115/97, Riepan vs. Austria, p 29.

⁷⁷ Viide 52 (E. Kergandberg, 2012), komm 18.

⁷⁸ EIK 14.11.2000, 35115/97, Riepan vs. Austria, p 29.

⁷⁹ M. Ernits. PS 2. ptk sissejuhatus komm 8.3. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Iuridicum 2012.

norm teenib individuaalseid huve ning ta kuulub selle normi isikulisse kaitsealasse. Nii tähistabki isikuline kaitseala isikute ringi, keda vastav õigus kaitseb.⁸⁰

PS § 24 lg 3 esimese lause sõnastus „Kohtuistungid on avalikud“ kellegi ilmselgelt subjektiivset õigust tagava formuleeringuna (nt „igatihel on õigus“) kirja pandud ei ole. Kuid ainuüksi see asjaolu PS § 24 lg 3 kuulumist põhiõiguste kataloogi ei välista. Riigikohus on tunnustanud korduvalt subjektiivsete õiguste tulenemist ka objektiivselt sõnastatud sätetest (näiteks kohustus tagada õigusi ja vabadusi (PS § 14),⁸¹ *ne bis in idem* põhimõte (PS § 23 lg 3),⁸² maksukohustus (PS § 113),⁸³ kohaliku volikogu valimisõigus (PS § 156 lg 1),⁸⁴ Vabariigi Presidendi armu andmine (PS § 78 p 19)⁸⁵). Seetõttu on M. Ernits järeldanud, et tõlgendamisruum on olemas ka nende sätete puhul, mis selgelt põhiõigustena sõnastatud ei ole.⁸⁶

Esmalt viitab asjaolule, et PS § 24 lg 3 kaitseb ühiskondlike huvide kõrval ka individuaalseid huve, selle paiknemine põhiseaduses. Põhiseaduse ekspertiisikomisjoni liikmed on leidnud põhjendatult, et sarnaselt Riigikogu istungite avalikkust sätestava PS § 73 lg-ga 1 on ka PS § 24 lg 3 riigiorganisatsiooni, täpsemalt põhiseaduse 13. peatükki (Kohus) kuuluv norm.⁸⁷ Selle kuulumine põhiseaduse 2. peatükki (Põhiõigused, vabadused ja kohustused) annab aga tunnustust kohtuistungite avalikkuse olulisest rollist põhiõiguste süsteemis. Sellele, et kõigist põhiõigustest tulenevad isikute subjektiivsed õigused, viitab omakorda põhiseaduse loomislugu. Nii leidis J. Raidla, et „põhiseaduses fikseeritud õigused peavad kattuma subjektiivsete õigustega, mis on realselt tagatud.“⁸⁸ J. Adams rõhutas, et põhiõiguste „peatüki ülesehitus ja tekst oleks selline, et seda oleks võimalik kasutada kohtus õigusemõistmisel.“⁸⁹ Redaktsioonitoimkonna läbinud põhiseaduse eelnõu kohta lausus L. Hänni: „kõik õigused ja vabadused on sõnastatud inimese subjektiivse õigusena.“⁹⁰ Nii ongi prof. E. Kergandberg tõdenud, et põhiõigusest kohtumenetluse avalikkusele lähtub

⁸⁰ Samas, komm 6.2.

⁸¹ RKPJKo 17.02.2003, 3-4-1-1-03, p 12; RKHKo 19.04.2010, 3-3-1-4-10, p 12.

⁸² RKÜKo 25.10.2004, 3-4-1-10-04, p 22.

⁸³ RKÜKo 22.12.2000, 3-4-1-10-00, p 22; RKPJKo 19.12.2003, 3-4-1-22-03, p 17.

⁸⁴ RKPJKo 15.07.2002, 3-4-1-7-02, p 17.

⁸⁵ RKPJKo 14.04.1998, 3-4-1-3-98, p II.

⁸⁶ M. Ernits. Põhiõigused kui väärtusotsustused Riigikohtu praktikas. – Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Tartu 2005, lk 41.

⁸⁷ P. Varul jt (koost). Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse analüüs. § 24 kumm 3. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10725> (22.04.2013).

⁸⁸ Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee: koguteos. Tallinn: Juura, 1997, lk 69.

⁸⁹ Samas, lk 136.

⁹⁰ Samas, lk 762.

menetlusosaliste (ja ehk ka teiste menetlusse kaasatud isikute) subjektiivne õigus nõuda, et avalikkuse esindajad saaksid jälgida istungisaalis kohtuistungit.⁹¹

Seega ei takista PS § 24 lg 3 esimese lause objektiivne olemus kohtuistungite avalikkuse põhimõtte subjektiveerimist. Ka prof. R. Maruste on leidnud, et õigusemõistmise avalikkus on „igäühe subjektiivne õigus teda ennast puuudutava kohtumenetluse avalikkusele. Kuigi formaalselt kommenteeritav norm seda otsesõnu ei sätesta, tuleb see nii välja normi paiknemisest põhiõiguste ja vabaduste peatükis ning EIÕK artiklis 6 fikseeritud igäühe õiguse kaudu.“⁹² Seda väidet toetavad ka põhiseaduse ekspertiisikomisjoni liikmed, märkides et subjektiivset õigust sisaldab ka PS §-le 24 lg-le 3 eeskujuks olnud EIÕK art 6 lg 1.⁹³ Nimelt tagab EIÕK art 6 lg 1 sõnaselgelt õiguse asja avalikule arutamisele igäühele, kelle tsiviilõiguste ja –kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustatakse. Seejuures on EIÕK art 6 lg-st 1 tulenevat menetlusosaliste kaitse eesmärki ja subjektiivset õigust kinnitanud ka EIK.⁹⁴ Samuti on kohtuistungite avalikkuse menetlusosaliste kaitsefunktsiooni rõhutanud prof. X. E. Kramer ja prof. C. H. van Rhee.⁹⁵ Seega puudub EIÕK art 6 lg 1 sõnastuse ja EIK praktika taustal kahtlus, et kohtuistungite avalikkuse isikulisse kaitsealasse kuuluvad vaidlusaluse kohtuasja menetlusosalised.

Kuid prof. E. Kergandbergi poolt põhiseaduse 2008. aasta kommentaarides väljendatud arvamuse kohaselt kätkeb avalikkuse põhimõtte lisaks menetlusosaliste subjektiivsele õigusele ka kohtumenetluse subjektiks mitteoleva mis tahes muu isiku kohtusaali mahutavuse piires istungil viibimise põhiõigust.⁹⁶ Sestap tekib ka küsimus, kas kohtupidamise avalikkus on ka menetlusväliste isikute õigus. Nii näiteks on Ameerika Ühendriikide kohtupraktikas asunud korduvalt seisukohale, et istungite jälgimine on avalikkuse õigus.⁹⁷ Samuti on Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et istungi või selle osa kinniseks kuulutamine piirab isikute kohtuistungil kohtusaalis viibimise põhiõigust.⁹⁸ Nimetatud asjas viitas kohus KrMS §-le 11, mille lg 1 sätestab, et „Igal isikul on võimalus jälgida ja talletada kohtuistungit [...]“

⁹¹ E. Kergandberg. KrMS § 11 komm 4. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012; viide 52 (E. Kergandberg, 2012), komm 16.

⁹² Viide 69 (R. Maruste, 2004), lk 406-407.

⁹³ Viide 87 (P. Varul jt (koost)).

⁹⁴ EIK 08.12.1983, 8273/78, Axen vs. Saksamaa, p 25; EIK 22.02.1984, 8209/78, Sutter vs. Šveits, p 26; EIK 28.19.2010, 14040/03, Krestovskiy vs. Venemaa, p 33.

⁹⁵ X. E. Kramer, C. H. Rhee. Civil Litigation in a Globalising World. Haag: TMC Asser Press, 2012, lk 307.

⁹⁶ E. Kergandberg. PS § 24 komm 15. – E.-J. Truuväli jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2008.

⁹⁷ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Richmond Newspaper, Inc. vs. Virginia, 448 U.S. 555 (1980); Põhja-Carolina Ülemkohus, Virmani vs. Presbyterian Health Services Corp., 350 N.C. 449 (1999); Lõuna-Dakota Ülemkohus, Rapid City Journal, Associated Press, and South Dakota Newspaper Association vs. Judge John J. Delaney, 2011. S.D. 55 (2011).

⁹⁸ TlnRKo 01.02.2007, 1-04-125, p 8.

Ei PS § 24 lg 3 ega TsMS § 37 lg 1 otsesõnu igale isikule sellist võimalust ei anna. Samuti ei andnud sellist võimalust kriminaalmenetluse seadustikule eelnenud kriminaalmenetluse koodeks,⁹⁹ mille § 17 lg 1 sätestas pelgalt et „Asjade arutamine on kõikides kohtutes avalik“. Kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu seletuskirjast¹⁰⁰ ei ilmne, mis põhjusel otsustati asendada senine sõnastus uuega. Siiski on vähetõenäoline, et KrMS § 11 lg-ga 1 on soovitud käsitada kohtuistungil avalikkuse isikulist kaitseala PS § 24 lg 3 sätestatust erinevalt.

Nähtuvalt põhiseaduse 2012. aasta kommenteeritud väljaandest on prof. E. Kergandberg oma varasemat seisukohta korrigeerinud, märkides järgmist: „PS § 24 lg 3 teksti pinnalt võiks ehk esmapilgul arvata, et kohtumenetluse avalikkuse kui põhiõiguse isikuline kaitseala hõlmabki vaid kohtumenetluste suhtes avalikkuse esindajatena käsitatavaid (seega kohtumenetluse väliseid) isikuid. Selline järeldus oleks aga kindlasti ekslik. Kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte, nii nagu ka kõik muu põhiseaduse §-s 24 sisalduv, on siiski seatud teenima kohtumenetlustesse kaasatud isikute (eeskätt menetlusosaliste) huvisid.“¹⁰¹ Isegi kui sõnastuse muutmine ei ole käsitatav varasema arusaama sisulise ümbervaatomisena, vaid selle täpsustamisena, kajastab hilisem sõnastus istungite avalikkuse põhimõtte olemust siiski paremini.

Prof. R. Naritsa hinnangul tähendab subjektiivne õigus seadusandja tahtest lähtuvat ja kellegi juriidilise kohustusega garanteeritud õiguse subjektile kuuluvat käitumise võimalust. Kui pidada silmas juriidilise õiguse eesmärki, on tegemist õiguslikult kaitstud huviga.¹⁰² Riigikohtu läbiva seisukoha järgi tuleneb isikule sättest subjektiivne õigus üksnes juhul, kui norm kaitseb avaliku huvi kõrval sätte eesmärki ja huvi kaalukust arvestades ka konkreetse isiku huve.¹⁰³ Ühelt poolt võib küsida, et kui avalikkuse põhimõtte eesmärk on prof. R. Maruste sõnul muuhulgas avalikkuse kontroll õigusemõistmise üle,¹⁰⁴ siis kuidas on avalikkusel võimalik seda eesmärki kinniste istungite korral täita. Teisalt on väheusutav, et menetlusvälise isiku huvi kohtuistungil osalemise vastu oleks kantud PS § 24 lg 3 eesmärgi tagamise soovist. Pigem võiks ärisaladust puudutaval istungil osalemise soovi taga peituda

⁹⁹ Kriminaalmenetluse koodeks. – ENSV ÜT 1961, 1, 4 ja lisa; RT I 2004, 27, 176.

¹⁰⁰ Kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu (594 SE) seletuskiri. – Arvutivõrgus:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003674541
(22.04.2013).

¹⁰¹ Viide 52 (E. Kergandberg, 2012), komm 16. Ka viide 91 (E. Kergandberg, 2012).

¹⁰² R. Narits. Kohtu võim ja kohtuotsus. – Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Tartu 2005, lk 8.

¹⁰³ RKEKm 20.12.2001, 3-3-1-8-01, p 22; RKEKo 20.12.2001, 3-3-1-15-01, p 22; RKHKo 10.06.2003, 3-3-1-38-03, p 13; RKHKo 16.04.2007, 3-3-1-5-07, 14; RKHKm 15.05.2008, 3-3-1-9-08, p 14; RKHKo 12.01.2012, 3-3-1-68-11, p 15.

¹⁰⁴ Viide 69 (R. Maruste, 2004), lk 406.

konkureeriva ettevõtte huvi saada ligipääs infole, millele tulenevalt ärisaladuse olemusest muidu ligipääs puuduks. Menetlusvälistel isikutel puuduvad kaalukad huvid, mille kaitseks peaks neil olema õigus nõuda istungite avalikkuse põhimõttest kinnipidamist. Vastupidisel juhul tuleks muuhulgas mõõnda menetlusväliste isiku õigust taotleda PS § 24 lg-le 3 tuginedes kohtusaali piire ületava avaliku huviga istungi üleviimist spordihalli või ülekandmist televisioonis. Kuid nagu prof. E. Kergandberg on märkinud, siis Mandri-Euroopa kohtumenetluse teoorias selle nõudmist ei võimalda.¹⁰⁵

Samas ei saa aga nõustuda prof. X. E. Kramer'i ja prof. C. H. van Rhee'ga nagu ei annaks kohtuistungi avalikkust reguleerivad normid menetlusosalisteks mitteolevatele isikutele istungil osalemise õigust.¹⁰⁶ Mainituga ei ühti muuhulgas Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu arvamus, mille kohaselt tähendab avaliku menetluse põhimõte just nimelt seda, „et kodanikud ja professionaalsed ajakirjanikud lubatakse kohtusaali, kus istung toimub.“¹⁰⁷ Prof. R. Maruste hinnangul sisaldab PS § 24 lg 3 iga isiku subjektiivset õigust viibida huvipakkuva kohtuistungi läbivaatamise juures niivõrd, kui võrd istung ei ole kuulutatud kinniseks ning kohtusaalide mahutavus ja õigusemõistmise huvid seda võimaldavad.¹⁰⁸ Samuti viitab selle avalikul toimumisel menetlusväliste isikute istungil osalemise õigusele prof. E. Kergandberg poolt nii põhiseaduse 2008. aasta¹⁰⁹ kui 2012. aasta kommentaarides väljendatud arvamus.¹¹⁰ Niisiis tuleb menetlusväliste isikute puhul tõlgendada kohtuistungite avalikkuse põhimõtet viisil, mis ei anna neile küll kohtuistungi avaliku pidamise nõudmise õigust, kuid avaliku kohtuistungi korral annab õiguse sellel osaleda.

1.3. Kaitsevajadus

Kohtuistungite avalikkust sätestav PS § 24 peaks R. Maruste hinnangul olema õiglase õigusemõistmise õiguse paragrahv põhiseaduses.¹¹¹ Prof. E. Kergandbergi sõnul tuleb kohtupidamise avalikkuse põhimõtte juures pidada meeles selle objektiivset väärtust, sest avalik kohtupidamine on ainus viis, kuidas avalikkus saab näha õigussüsteemi toimimist.¹¹² Nii näiteks on Kanada Ülemkohus mõõnnud, et avalik kohtupidamine annab inimestele

¹⁰⁵ Viide 96 (E. Kergandberg, 2008), komm 19. Ka viide 91 (E. Kergandberg, 2012), komm 6.

¹⁰⁶ Viide 95 (X. E. Kramer, C. H. Rhee, 2012).

¹⁰⁷ Viide 1 (Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu, 2005), p 46.

¹⁰⁸ Viide 69 (R. Maruste, 2004).

¹⁰⁹ Viide 96 (E. Kergandberg, 2008).

¹¹⁰ Viide 52 (E. Kergandberg, 2012), komm 16.

¹¹¹ Viide 69 (R. Maruste, 2004), lk 401.

¹¹² Viide 52 (E. Kergandberg jt., 2008), lk 174.

võimaluse saada enne õigusnõustajaga konsulteerimist infot menetluse läbiviimise, kasutatavate tõendite jms kohta.¹¹³ Kui õigussüsteem ei ole inimestele avatud, siis ei saa inimesed selle toimimisest aru ega austa ka selle tulemusi. Et aga keskmisel inimesel istungitel osalemiseks aeg puudub, täidab avalikkuse esindaja rolli meedia.¹¹⁴ Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu on märkinud, et istungite avalikkust EIÕK art 6 tähenduses on traditsiooniliselt vaadeldud kohtute ja üldsuse vahelise kokkupuutepunktina, tehes seeläbi massimeediast kohtu „vestluskaaslase“.¹¹⁵ Seetõttu on ka leitud, et just avalik istung võimaldab ajakirjandusel teostada oma EIÕK art-ga 10 kaitstud rolli ühiskonna valvekoerana.¹¹⁶ Eelnevast tulenevalt saab nõustuda õiguskirjanduses avaldatud seisukohaga, et kohtuistungite avalikkus aitab edendada inimeste teadlikkust ning ideede vaba ja informeeritud vahetust.¹¹⁷

Kuid kohtuistungite avalikkuse eesmärk ei ole pelgalt inimeste harimine või ajakirjanduse töö lihtsustamine. Avalikel istungitel on hoopis olulisem, kohtumenetluse ausust tagav roll. Inglise jurist *sir* John Hawles märkis juba 1685. aastal, et avalikud istungid on vajalikud eelkõige kohtuasjades tõe väljaselgitamiseks.¹¹⁸ Käesoleval ajal on valdava arusaama järgi EIÕK art-ga 6 kaitstav avalik istung demokraatlikus ühiskonnas üks fundamentaalseid menetluslikke garantiisid.¹¹⁹ Nimelt aitab EIÕK art 6 lg-st 1 tulenev avalikkuse printsiip EIK rõhutusel tagada ühelt poolt asja õiglase arutamise, kaitstes seeläbi menetlusosalisi omavoliliste otsuste tegemiste eest, ning teiselt poolt säilitada avalikkuse usaldust kohtusüsteemi vastu, suurendades seeläbi õigusemõistmise legitiimsust.¹²⁰ Humboldti Ülikooli prof. C. Pauluse sõnul survestab ainuüksi võimalus, et kohaliku ajalehe reporter võib igal ajal sisse astuda, kohtunikku viima menetlust läbi ausalt.¹²¹ Ka prof. X. E. Kramer ja prof. C. H. van Rhee on asunud seisukohale, et kohtuistungite avalikkus tugevdab üldsuse usaldust kohtusüsteemi vastu ning kaitseb menetlusosalisi kohtuvõimu omavoli eest.¹²²

¹¹³ Kanada Ülemkohus, *Edmonton Journal vs. Alberta (Attorney General)*, 2 S.C.R 1326 (1989).

¹¹⁴ T. M. Hogan, R. C. Schoenbeck. *Trade Secret Preliminary Hearings: Does the Press Have a Right to Know.* – *Santa Clara Computer & High Technology Law Journal* 1987/3, lk 335.

¹¹⁵ Viide 1 (Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu, 2005), p 15.

¹¹⁶ Open Society Institute. *Right To A Fair Trial Under The European Convention On Human Rights (Article 6).* *Interights Manual For Lawyers*, lk 42. – Arvutivõrgus:

<http://www.interights.org/files/107/INTERRIGHTS%20Article%206%20Manual.pdf> (22.04.2013).

¹¹⁷ Viide 114 (T. M. Hogan, R. C. Schoenbeck, 1987), lk 336.

¹¹⁸ Kanada Ülemkohus, *Edmonton Journal vs. Alberta (Attorney General)*, 2 S.C.R 1326 (1989).

¹¹⁹ Viide 1 (Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu, 2005), p 45; viide 116 (Open Society Institute), lk 1; J. Filippov. *Riigikohtunik: minister ei tohi sekkuda õigusemõistmisse.* – *Eesti Ekspress* 26.02.2010.

¹²⁰ EIK 08.12.1983, 8273/78, *Axen vs. Saksamaa*, p 25; EIK 22.02.1984, 8209/78, *Sutter vs. Šveits*, p 26; EIK 20.05.1998, 38/1997/822/1025–1028, *Gautrin jt vs. Prantsusmaa*, p 42; EIK 28.19.2010, 14040/03, *Krestovskiy vs. Venemaa*, p 24.

¹²¹ C. Paulus. *Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine.* Tallinn: Juura 2002, lk 97.

¹²² Viide 95 (X. E. Kramer, C. H. Rhee, 2012).

Eelnevaga sarnasele järeldusele on jõutud ka PS § 24 lg-st 1 tuleneva kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte kaitsevajaduse sisustamisel. Nii on istungite avalikkuse olulisust kohtumenetluse läbipaistvuse ning seeläbi kohtuvõimu kontrolli ja legitiimsiooni tagamisel nentunud põhiseaduse ekspertiisikomisjon,¹²³ prof. E. Kergandberg,¹²⁴ prof. U. Lõhmus,¹²⁵ prof. R. Maruste¹²⁶ ja T. Annus.¹²⁷ M. Rask on Riigikohtu esimehena koguni leidnud, et õigusemõistmise avalikkus on eraldi põhiseaduslik väärtus ning kohtuistungite kinniseks kuulutamine õõnestab Eesti kui demokraatliku riigi arengut.¹²⁸ Avaliku kohtupidamise ühiskondlikku väärtust ilmestab muuhulgas selle järgimine ka siis, kui konkreetse isiku õiguste või kohustuste üle ei otsustata – PSJKMS § 53 lg 1 kohaselt järgitakse asja suulisel arutamise avalikkuse põhimõtet ka õigustloovate aktide põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses, ehkki vaidlustatud seadus ei pruugi olla isegi välja kuulutatud ega saa seetõttu ka kellelegi veel otsest õiguslikku mõju avaldada.

Avaliku kohtumenetluse kaitse vajadus ei ole omane vaid Eestile ja Mandri-Euroopale, vaid omab olulist tähendust ka Ameerikas ja Kanadas. Näiteks on Ameerika Ühendriikide Ülemkohus märkinud, et istungite avalikkus suurendab avalikku usaldust õigussüsteemi õiglusesse, soosib avalikkuse osalust riigivõimu toimimises ning kaitseb põhiseaduslikke tagatise.¹²⁹ Avalikkuse rolli õigusemõistmisest arusaamise ja kohtusüsteemi vääriskuse kindlustamisel on tõstnud esile ka Kanada Ülemkohus.¹³⁰ Eelnevast lähtuvalt on avaliku kohtupidamise põhimõtte kaitse vajadus tingitud eesmärgist tagada menetlusosalistele aus kohtupidamine ning ühiskonnale usaldus kohtusüsteemi vastu.

¹²³ Viide 87 (P. Varul jt (koost)).

¹²⁴ Viide 52 (E. Kergandberg, 2012), komm 15.

¹²⁵ Viide 56 (U. Lõhmus, 2012).

¹²⁶ Viide 69 (R. Maruste, 2004), lk 406.

¹²⁷ T. Annus. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006, lk 385.

¹²⁸ R. Berendson. Märt Rask peab avalikku kohtuistungit õigusriigi aluseks. – Postimees 12.11.2008.

¹²⁹ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Richmond Newspaper, Inc. vs. Virginia, 448 U.S. 555 (1980).

¹³⁰ Kanada Ülemkohus, A.G. (Nova Scotia) vs. MacIntyre, 1 S.C.R. 175 (1982).

2. ÄRISALADUSE KAITSMINE

2.1. Õiguslik alus

PS § 24 lg 3 lause 2 loetleb väärtused, mille kaitseks võib kohtuistung või selle osa kuulutada kinniseks. Üks selline hüve on ärisaladus, mille kuulumist PS § 24 lg-s 3 loetletud kohtuistung kinniseks kuulutamise aluseks olevate väärtuste hulka on kinnitanud ka Riigikohus.¹³¹ Sellest lähtuvalt on ärisaladuse kaitset nimetatud kohtuistung kinniseks kuulutamise alusena nii varasemates¹³² kui ka kehtivates menetlusseadustikes. Tsiviil- ja halduskohtumenetluses kohaldatava TsMS § 38 lg 1 p 6 kohaselt kuulutab kohus menetluse või osa menetluses omal algatusel või menetlusosalise taotlusel kinniseks, kui see on ilmselt vajalik ärisaladuse või muu sellesarnase saladuse hoidmiseks. Tulenevalt KrMS § 12 lg 1 p-st 1 võib kohus kuulutada istungi ärisaladuse kaitseks osaliselt või täielikult kinniseks ka kriminaal- ja väärtegade menetlemisel. Samuti kajastub samasisuline põhimõte PSJKS § 53 lg-s 1, mille järgi võib kohus kuulutada ärisaladuse hoidmiseks menetluse või selle osa kinniseks põhiseaduslikkuse järelevalve menetluseski. Seega on kohtumenetluse vältel ärisaladuse kaitsmine omane nii tsiviil-, haldus-, süüteo- kui põhiseaduse järelevalve asjades.

Nii nagu kohtumenetluse avalikkuse nõue ei ole ka menetluses ärisaladuse kaitsmise põhimõte omane vaid Eestile. Näiteks nimetavad ärisaladuse kaitset kohtuistung kinniseks kuulutamise alusena menetlusseadustikud Soomes (seadus üldkohtute menetluste avalikkuse kohta § 15 p 3 koosmõjus §-ga 10 ja seadus asutuste tegevuse avalikkuse kohta¹³³ § 24 lg 1 p-ga 20 ning seadus administratiivkohtute menetluste avalikkuse kohta § 11 lg 1 koosmõjus seadus asutuste tegevuse avalikkuse kohta § 24 lg 1 p-ga 20), Rootsis (kohtumenetluse seadustiku ptk 5 § 1 koosmõjus teabele juurdepääsu ja salastatuse seaduse¹³⁴ ptk 36 §-ga 2), Taanis (kohtumõistmise seaduse § 29 lg 1 p 3), Norras (seadus tsiviilvaidluste menetlemise kohta § 22-12 lg 2 koosmõjus §-ga 22-10 ning kriminaalmenetluse seaduse¹³⁵ § 124), Ungaris (tsiviilmenetluse seadustiku art 5 lg 2), Horvaatias (tsiviilmenetluse seaduse art 307 lg 1),

¹³¹ RKTko 09.12.2008, 3-2-1-103-08, p 20.

¹³² 19.05.1993 vastuvõetud tsiviilkohtupidamise seadustiku § 8 lg 1 p 1; 22.04.1998 vastu võetud tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 8 lg 1 p 1, sealhulgas koosmõjus 25.02.1999 vastu võetud halduskohtumenetluse seadustiku § 5 lg-ga 1.

¹³³ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999). – Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990621.pdf> (22.04.2013).

¹³⁴ Offentlighets- och sekretesslag (2009:400). – Arvutivõrgus: <https://lagen.nu/2009:400> (22.04.2013).

¹³⁵ Lov nr 25 om rettergangsmåten i straffesaker. – Arvutivõrgus: <http://www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-19810522-025-eng.pdf> (22.04.2013).

Lätis (tsiviilmenetluse seaduse art 11 lg 3 p 1, kriminaalmenetluse seaduse art 450 lg 3 p 4, haldusmenetluse seaduse art 108 lg 2), Moldovas (tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 23 lg 2) ja Iirimaal (kohtute seaduse¹³⁶ § 34 lg 1 p d).

Lisaks ärisaladuse (või sarnase kategooria) otsesele nimetamisele mainivad Šveitsi (tsiviilmenetluse seadustiku art 54 lg 3 ja kriminaalmenetluse seadustiku art 70 lg 1) ning Liechtensteini (konstitutsioonikohtu seaduse § 47) seadused kohtuistungi kinniseks kuulutamise alusena puudutatud isiku põhjendatud huvi, mis teadaolevalt hõlmab kohtupraktikas ka ärisaladuse kaitset.¹³⁷ Samuti on Euroopa Kohus pidanud istungi kinniseks kuulutamise aluseks olevaks tõsiseks põhjuseks põhikirja¹³⁸ art 31 tähenduses ka ärisaladuse kaitse vajadust,¹³⁹ ehkki Euroopa Kohtu kodukorra¹⁴⁰ art 79 lg 1 näeb kohtuistungi kinniseks kuulutamise alusena eelkõige liikmesriikide või alaealiste kaitse vajaduse.

EIÕK ärisaladust kohtuistungi kinniseks kuulutamise alusena ei maini. EIÕK art 6 lg 1 loetleb ajakirjanike ja üldsuse protsessist eemaldamise alustena kõlbluse, avaliku korra, riigi julgeoleku ja alaealise huve, osapoolte eraelu kaitset ning erilisi asjaolusid, kus avalikkus võib kahjustada õigusemõistmise huve. Sellest tulenevalt on võimalik teha neli võimalikku järeldust: esiteks EIÕK ärisaladuse kaitset istungi kinniseks kuulutamise alusena ette ei näe, teiseks ärisaladuse kaitse on asetatav mõne art 6 lg-s 1 loetletud väärtuse alla (kõlblus, avalik kord, riigi julgeolek, alaealise huvid, eraelu kaitse), kolmandaks ärisaladuse kaitse on asetatav art 6 lg-s 1 mainitud üldise aluse hulka (erilised asjaolud, kus avalikkus võib kahjustada õigusemõistmise huve) või neljandaks ärisaladuse kaitse on käsitatav EIÕK art 6 lg-s 1 nimetatule lisanduva kohtupidamise kinniseks kuulutamise täiendava alusena.

Prof J. Ginter on leidnud, et EIÕK „ei luba selles sättes, kus näeb ette avaliku kohtumenetluse, sellist erandit nagu ärisaladuse kaitse. Selleks et mainitud sättega kooskõlas olla, peame põhimõtteliselt tõlgendama oma sätet – ärisaladuse kaitset, - sellisena, et see on vajalik õigusemõistmise huvides. See tähendaks, et ärisaladuse kaitseks saaks istungi kinniseks kuulutada ainult siis, kui avalik õigusemõistmine ärisaladuse kaitset arvestamata

¹³⁶ Courts (Supplemental Provisions) Act, 1961. – Arvutivõrgus:

<http://www.irishstatutebook.ie/1961/en/act/pub/0039/print.html> (22.04.2013).

¹³⁷ Šveitsi Föderaalse Justiitsministeeriumi 23.03.2012 e-kiri. – Autori valduses; Liechtensteini Justiitsministeeriumi 04.04.2012 e-kiri. – Autori valduses.

¹³⁸ Euroopa Kohtu põhikiri. – Arvutivõrgus: http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2008-09/statut_2008-09-25_16-44-29_502.pdf (22.04.2013).

¹³⁹ Euroopa Kohtu pressi- ja informatsiooniosakonna 10.01.2013 e-kiri. – Autori valduses.

¹⁴⁰ Euroopa Kohtu kodukord. – Arvutivõrgus: http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-10/rp_et.pdf (22.04.2013).

kuidagi häiruks. See tähendab, et ärisaladusega inimene kaotaks rohkem, ta ei saaks kohtusse pöörduda või ei saaks ennast kaitsta, seepärast et avaliku istungiga tekitataks talle rohkem kahju.¹⁴¹ Seega oleks prof. J. Ginteri hinnangul ainuke võimalus kohtuistungis kinniseks kuulutamisel käsitada ärisaladuse kaitset erilise asjaoluna, kus avalikkus võib kahjustada õigusemõistmise huve. EIK praktika taustal sellise seisukohaga siiski lõpuni nõustuda ei saa.

Tõsi, ühelt poolt on EIK rõhutanud, et arvestades demokraatlikus ühiskonnas kohtumõistmisel lasuvat olulist rolli, ei oleks EIÕK art 6 lg 1 kitsendav tõlgendamine selle sätte eesmärkidega kooskõlas.¹⁴² Ka Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu on leidnud, et kuigi rahvusvaheline ja siseriiklikud õigused lubavad teha kohtumenetluse avalikkuse põhimõttest erandeid, on oluline, et need erandid piirduksid vaid EIÕK art-s 6 lubatuga.¹⁴³ Sellest tulenevalt peaks kohtupidamise avalikkuse põhimõtte kitsendamine olema lubatud vaid EIÕK art-s 6 mainitud juhtudel, milliste hulka ärisaladuse kaitsmine ei kuulu. Niisiis saakski ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamist põhjendada vajadusega kaitsta õigusemõistmise huve. Kuid teiselt poolt on EIK mõõnnud, et kuigi kõik liikmesriigid on istungite avalikkuse põhimõtet tunnistanud, võivad nende õigussüsteemid ja kohtupraktika selle põhimõtte kohaldamise ulatuselt ja viisilt olla mõneti erinevad ning eeskätt peab pöörama tähelepanu menetluses oleva asja tehioolude analüüsimisele.¹⁴⁴

EIK on asunud seisukohale, et ehkki EIÕK art 6 sätestab avaliku menetluse üldreegli, ei välista see liikmesriigi õigust määrata üldreegli erandina ka tervikut alust, kui see on vajalik kõlbluse, avaliku korra või riigi julgeoleku huvides või seda nõuab alaealise või poole eraelu kaitse vajadus.¹⁴⁵ Mõõndes, et viidatud lahend sisaldab kohtunike Loukis Loucaidesi ja Françoise Tulkensi eriarvamust, mis menetlusest avalikkuse tõrjumisel EIÕK art 6 lg-s 1 nimetamata põhjuseid ei tunnista, on selle näol siiski tegemist EIK valitseva ja seni ümbervaatomata seisukohaga. Lisaks on EIK korduvalt kinnitanud, et EIÕK art-ga 6 kaitstud menetluse avalikku olemust võib piirata muuhulgas artiklis konkreetselt nimetamata alusena õigusemõistmise eesmärgil vaba infovahetuse edendamiseks.¹⁴⁶ Samuti on EIK avaliku istungi põhimõtte riive võimaliku õigustusena näinud nii vajadust kaitsta ametialast

¹⁴¹ A. Lõhmus. Ärisaladus pole kinniseks istungiks piisav põhjus. – Postimees 03.11.2008.

¹⁴² EIK 17.01.1970, 2689/65, Delcourt vs. Belgia, p 25.

¹⁴³ Viide 1 (Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu, 2005), p 45.

¹⁴⁴ EIK 08.12.1983, 7984/77, Pretto jt vs. Itaalia, p 22; EIK 08.12.1983, 8273/78, Axen vs. Saksamaa, p 26; EIK 22.02.1984, 8209/78, Sutter vs. Šveits, p 27.

¹⁴⁵ EIK 24.04.2001, 36337/97 ja 35974/97, B. ja P. vs. Ühendkuningriik, p 39.

¹⁴⁶ EIK 24.04.2001, 36337/97 ja 35974/97, B. ja P. vs. Ühendkuningriik, p 37; EIK 04.12.2007, 64056/00, Volkov vs. Venemaa, p 26; EIK 28.19.2010, 14040/03, Krestovskiy vs. Venemaa, p 25.

saladust¹⁴⁷ kui ka advokaadi kutse praktiseerimisega seotud asjaolusid.¹⁴⁸ Seega EIK senine praktika siseriiklikes õigusaktides ärisaladuse kaitse iseseisva istungite kinniseks kuulutamise alusena sätestamist ei välista.

Isegi kui ärisaladuse kaitse ei oleks EIÕK art 6 lg-s 1 nimetatud alustele lisatav, ei saaks EIK praktika põhjal ikkagi jõuda järeldusele, nagu peaks ärisaladuse kaitset käsitama tingimata erilise asjaoluna, kus avalikkus võib kahjustada õigusemõistmise huve, sest ärialane tegevus ja seotud teave võib olla hõlmatud ka EIÕK art 6 lg-s 1 esiletoodud eraelu mõistega. EIK kinnitusel ei ole eraelu ammendava definitsiooni andmine võimalik ega ka vajalik.¹⁴⁹ Seetõttu pole EIK hinnangul ka põhjendatud eraelu mõistest ameti- või ärialaste tegevuste välistamine, sest sageli ei ole inimese eraelulise ja ameti- või ärialase tegevuse eristamine võimalik.¹⁵⁰ Nii näiteks on EIK laiendanud eraelu kaitset äripindade puutumatuslega seotud küsimustele.¹⁵¹ Ka Euroopa Kohus on nentunud, et EIK praktika põhjal „ei saa jõuda järeldusele, et mõistet eraelu tuleks tõlgendada nii, nagu see ei hõlmaks füüsiliste ja juriidiliste isikute ameti- või ärialast tegevust.“¹⁵² Seega ehkki EIK ei otsusta siseriikliku õiguse EIÕK-le vastavuse üle *in abstracto*, vaid annab hinnangu vaid konkreetse juhtumi asjaoludele,¹⁵³ saab eelneva põhjal asuda siiski seisukohale, et ärisaladuse kaitse on EIÕK art 6 lg 1 tähenduses kohtumenetluse kinniseks kuulutamise alusena lubatud.

2.2. Olemus

PS § 24 lg 1 ei ole mitte ainuke ärisaladuse mõistele viitav norm Eesti õiguses. Riigi Teataja otsingu kohaselt sisaldab ärisaladuse mõistet 63 kehtivat seadust. Ilmselt enim sätestavad seadused ametitegevuse käigus teatavaks saanud ärisaladuse hoidmise kohustuse, mis lasub näiteks nii õiguskantsleril (ÕKS¹⁵⁴ § 13), ametnikul (ATS¹⁵⁵ § 55), pankrotihalduri tegevuse üle järelevalvet teostanud isikul (PankrS¹⁵⁶ § 72), patendivolnikul (PatVS¹⁵⁷ § 7 lg 1),

¹⁴⁷ EIK 26.09.1995, 18160/91, Diennet vs. Prantsusmaa, p 34.

¹⁴⁸ EIK 30.11.1987, 8950/80, H. vs. Belgia, p 54.

¹⁴⁹ EIK 16.12.1992, 13710/88, Niemietz vs. Saksamaa, p 29; EIK 28.01.2003, 44647/98, Peck vs. Ühendkuningriik, p 57.

¹⁵⁰ EIK 16.12.1992, 13710/88, Niemietz vs. Saksamaa, p 29.

¹⁵¹ EIK 16.04.2002, 37971/97, Société Colas Est jt vs. Prantsusmaa, p 41.

¹⁵² EK 14.02.2008, C-450/06, Varec vs. Belgia, p 48.

¹⁵³ EIK 25.03.1983, 5947/72; 6205/73; 7052/75; 7061/75; 7107/75; 7113/75; 7136/75, Silver jt vs. Ühendkuningriik, p 79; EIK 25.02.1997, 22107/93, Findlay vs. Ühendkuningriik, p 67; EIK 24.04.2001, 36337/97 ja 35974/97, B. ja P. vs. Ühendkuningriik, p 35.

¹⁵⁴ Õiguskantsleri seadus. – RT I 1999, 29, 406; RT I, 29.12.2012, 1.

¹⁵⁵ Avaliku teenistuse seadus. – RT I, 06.07.2012, 1; RT I, 20.12.2012, 3.

¹⁵⁶ Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95; RT I, 21.12.2012, 1.

¹⁵⁷ Patendivolniku seadus. – RT I 2001, 27, 151; RT I, 28.12.2011, 1.

käsundisaajal (VÕS¹⁵⁸ § 625 lg 1) kui ka osaühingu, aktsiaseltsi ja tulundusühistu juhatuse liikmel (ÄS¹⁵⁹ § 186 lg 1, § 313 lg 1, TŪS¹⁶⁰ § 63 lg 1). Kuid hoolimata ärisaladuse mõiste sagedasest kasutamisest, sellel ühene ja ammendav legaaldefiniitsioon puudub.

Riigikohus on möönnud, et „[ä]risaladuse mõiste ei ole Eesti õiguskorras üheselt defineeritud,¹⁶¹ märkides siiski, et sõltumata selle suunatusest Konkurentsiameti ametnikele, annab üldise ülevaate ettevõtja võimalike ärisaladuste kohta alates 01.01.2008 kehtiva KonkS¹⁶² § 63 lg 1.¹⁶³ Selle sätte kohaselt on ärisaladusena käsitatav niisugune teave ettevõtja äritegevuse kohta, mille avaldamine teistele isikutele võib selle ettevõtja huve kahjustada (eelkõige oskusteavet puudutav tehniline ja finantsteave ning teave kulude hindamise meetodika, tootmissaladuste ja -protsesside, tarneallikate, ostu-müügi mahtude, turuosade, klientide ja edasimüüjate, turundusplaanide, kulu- ja hinnastruktuuride ning müügistrateegia kohta).¹⁶⁴

Lisaks konkurentsiseadusele on kohtud tuginenud ärisaladuse mõiste sisustamisel ka oluliselt täpsemat määratlust andvale TRIPS-lepingu¹⁶⁵ art-ile 39,¹⁶⁶ millest tulenevalt peab ärisaladus vastama üheaegselt kolmele tingimusele: esiteks selline teave on saladus selles tähenduses, et see ei ole kogumis või üksikosade täpses paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav isikutele ringkondades, kes tavaliselt kõnesolevat laadi teabega tegelevad, teiseks sellel teabel on kaubanduslik väärtus tema salajasuse tõttu ja kolmandaks selle teabe üle seaduslikku kontrolli omav isik on asjaoludest lähtuvalt võtnud vajalikke meetmeid, et hoida seda salajas.¹⁶⁷ TRIPS-lepingule põhineva määratlusena võib üldisemalt öelda, et ärisaladus on teadlikult saladuses hoitav avalikkusele kättesaamatu informatsioon, millel on kaubanduslik väärtus.

¹⁵⁸ Võlaõiguseseadus. – RT I 2001, 81, 487; RT I, 08.07.2011, 6.

¹⁵⁹ Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355; RT I, 18.12.2012, 3.

¹⁶⁰ Tulundusühistu seadus. – RT I 2002, 3, 6; RT I, 18.12.2012, 3.

¹⁶¹ RKKKo 08.06.2009, 3-1-1-46-09, p 10.2.

¹⁶² Konkurentsiseadus. – RT I 2001, 56, 332; RT I, 27.06.2012, 3.

¹⁶³ RKTko 09.12.2008, 3-2-1-103-08, p 20; RKKKo 08.06.2009, 3-1-1-46-09, p 10.2.

¹⁶⁴ Analoogsest definitsioonist on lähtutud ka Eesti keele seletavas sõnaraamatus, pidades ärisaladuseks teavet, „mille levik (eriti konkurentide hulgas) võiks kahjustada ettevõtte huvisid.“ – M. Langemets (toim). Eesti keele seletav sõnaraamat. 6, U-Y. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2009, lk 591.

¹⁶⁵ Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. – RT II 1999, 22, 123.

¹⁶⁶ TRIPS-lepingu artiklis 39 sisalduvale mõistele on tuginetud ka Tšehhi kohtupraktikas (Hogan Lovells International. Study on Trade Secrets and Parasitic Copying (Look-alikes). Report on Trade Secrets for the European Commission, lk 2. – Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/docs/trade/201201-study_en.pdf (22.04.2013)).

¹⁶⁷ TlnRko 02.02.2009, 1-06-6654, p 7; TlnRko 29.06.2007, 2-03-772, p 20; RKKKo 08.06.2009, 3-1-1-46-09, p 10.2; RKTko 21.03.2007, 3-2-1-22-07, p 13; RKTko 09.12.2008, 3-2-1-103-08, p 20.

Sellisenä sarnaneb ärisaladus Saksamaa Liidukohtu esitatud definitsioonile, hõlmates asjaolusid, mis on seotud ettevõtlusega, mida teab piiratud ring isikuid ja mille saladuses hoidmise tahe ettevõtja poolt peab olema kas dokumenteeritud või vähemalt selgelt äratuntav.¹⁶⁸ Võttes arvesse oma läbivat seisukohta, mille järgi võib teiste Euroopa Liidu liikmesriikide analoogilisi seadusi ja praktikat arvestada võrdlusmaterjalina ka Eesti seaduse mõtte ja eesmärgi väljaselgitamisel,¹⁶⁹ on ärisaladuse mõiste piiritlemisel viidatud Saksamaa Liidukohtu seisukohta kasutanud ka Riigikohus.¹⁷⁰ Sestap on Riigikohus üheaegselt nii konkurentsiseadusele, TRIPS-lepingule kui Saksa Liidukohtu praktikale tuginedes nõustunud, „[e]t tarneallikaid puudutavad andmed võivad teatud juhul olla ärisaladusena kaitstavad. Selleks peavad andmed vastama TRIPS-lepingus toodud kriteeriumitele. Näiteks võib ärisaladuseks olla info ettevõtja salajaste tarneallikate kohta, samuti informatsioon erinevate varustajate müügihindadest ja kaupade kvaliteedist, kui see pole üldiselt kättesaadav. Kättesaadavaks võib lugeda ka teavet kaupade ja nende hindade kohta ka juhul, kui selleks on vaja pöörduda vastava varustaja poole ning see ei ole ülemäära keeruline.“¹⁷¹ Samuti on Riigikohus pidanud ärisaladuseks „teavet ettevõtja klientide ja nendega seotud hinnastrateegia kohta eeldusel, et see ei ole kogumis üldteada ega kergesti kättesaadav vastava valdkonna ettevõtjatele, mille tõttu sel teabel on kaubanduslik väärtus. Terviklik informatsioon ettevõtja klientide ja nendega seotud hinnastrateegia kohta on konfidentsiaalne teave konkurentsiseaduse ja TRIPS-lepingu art 39 mõttes.“¹⁷²

Nii TRIPS-lepingus sätestatud kui Saksa kohtupraktikas kasutatud definitsioonile sarnanevad ka teistes riikides kasutatavad ärisaladuse mõiste seletused. Näiteks Ungaris (tsiviilkoodeksi¹⁷³ § 81 lg 2) hõlmab ärisaladus kõiki majandustegevust puudutavaid fakte, teavet, järeldusi või andmeid, mis avaldamisel või selleks õigustamata isiku poolt kasutamisel võivad ohustada informatsiooni omaniku õiguspäraseid finants-, majandus- või turuhuviseid, tingimusel, et omanik on võtnud kasutusele kõik vajalikud meetmed sellise informatsiooni saladuses hoidmiseks. Inglismaal on leitud, et ärisaladus on informatsioon, mis on kasutusel kõnealuses kaubandus- või ärivaldkonnas, mille levimist on teabe omaja püüdnud piirata või vähemalt on keelanud selle laialdase avaldamise ning mille teatavaks saamine konkurendile

¹⁶⁸ A. Vutt. KarS § 377 komm 2.2. – J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistuseseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.

¹⁶⁹ RKTko 21.12.2004, 3-2-1-145-04, p 39; RKTko 30.03.2006, 3-2-1-4-06, p 24; RKTkm 10.10.2007, 3-2-1-81-07, p 17; RKTko 09.12.2008, 3-2-1-103-08, p 20; RKTko 12.10.2011, 3-2-1-90-11, p 10; RKTko 07.12.2011, 3-2-1-123-11, p 15.

¹⁷⁰ RKTko 09.12.2008, 3-2-1-103-08, p 20; RKKko 08.06.2009, 3-1-1-46-09, p 10.2.

¹⁷¹ RKKko 08.06.2009, 3-1-1-46-09, p 10.3.

¹⁷² RKTko 21.03.2007, 3-2-1-22-07, p 13.

¹⁷³ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről. – Arvutivõrgus: http://www.icnl.org/research/library/files/Hungary/civilcode_ENG.pdf (22.04.2013).

tekitaks teabe omajale reaalse kahju.¹⁷⁴ Samuti on Inglismaal peetud ärisaladuse komponentideks selle omaja arvamust, et teabe avaldamine oleks talle kahjulik, kuid konkurentidele/kolmandatele isikutele kasulik, omaja uskumust, et teave on salajane, eelmise kahe eelduse mõistlikkust ning teabe praktilist kasutatavust vastaval alal.¹⁷⁵

Ülaltoodust nähtuvalt on nii välismaised kui ka siseriiklikud kohtud lähtunud ärisaladuse mõiste sisustamisel konkreetsematest kriteeriumidest kui seda näeb ette KonkS § 63 lg 1, mis seab eeldusteks vaid teabe seotuse ettevõtja äritegevusega ja selle avaldamisega ettevõtja huvide võimaliku kahjustamise. Seetõttu võib pidada õnnestunumaks 01.10.1998–30.09.2001 kehtinud konkurentsiseaduse¹⁷⁶ § 31 lg-s 1 sisaldunud konfidentsiaalse teabe määratlust, mis hõlmas ettevõtja käsutuses olevat tehnilist, tehnoloogilist või muud ärialast teavet, mille avaldamine ei ole kohustuslik, samuti andmeid kaubanduslike läbirääkimiste, tehingute, turu-uuringute ja muude asjaolude kohta mida avaldatakse teistele isikutele ainult konfidentsiaalselt, mille saladuses hoidmist peab see ettevõtja põhjendamatult vajalikuks ning mis ei ole ostjatele või potentsiaalsetele ostjatele selle ettevõtja kohta üldiselt kättesaadav või mis ei ole kättesaadav sellel kaubaturul tegutseva ettevõtja poolt või selle nimel tehtava järelepärimise abil.

Eelnevast tulenevalt on Euroopas lähtunud ärisaladuse mõiste piiritlemisel selle laiast tähendusest, mis lisaks spetsiifilisele teadusliktehnilise informatsioonile hõlmab ka igasugust muud teavet.¹⁷⁷ Ka Ameerika õiguskirjanduses on leitud, et ärisaladuse hulka kuulumiseks ei pea teave olema tehnilist laadi – ärisaladusena saab käsitada mis tahes informatsiooni, millel on selle konfidentsiaalsuse tõttu äriiline väärtus (nt kliendinimekirjad, müügiandmed või äristrateegiad).¹⁷⁸ Samuti on leidnud A. Vutt, et ärisaladused võib jaotada kolme gruppi: esiteks ärisaladused, mis puudutavad oskusteavet (tootmisprotsess, arvutiprogrammid, mudelid jne), teiseks ärisaladused, mis puudutavad turundustegevust (müügilepingud, hinnakalkulatsioonid, turunduskontseptsioonid, litsentsilepingud, klientide nimekirjad), ning

¹⁷⁴ Ühendkuningriikide Apellatsioonikohtus, *Lansing Linde Ltd vs. Kerr*, 1 WLR 251 (1991).

¹⁷⁵ Ühendkuningriikide Kõrgem Kohus, *Thomas Marshall Ltd vs. Guinle*, 3 ER 193 (1978).

¹⁷⁶ Konkurentsiseadus. – RT I 1998, 30, 410; RT III 2000, 21, 232.

¹⁷⁷ E. Ojamäe. Konfidentsiaalse teabe määratlemine töösuhtes. – *Juridica* 2005/10, lk 725-726. Ärisaladuse mõiste hulka kuuluva kohta ka: Roadmap for Intellectual Property Protection in Europe. Trade Secrets Protection in Europe, lk 5. – Arvutivõrgus: http://www.ipr2.org/storage/EU-Trade_Secrets_in_Europe-EN1003.pdf (22.04.2013).

¹⁷⁸ K. A. Czapracka. Antitrust and Trade Secrets: The U.S. and the EU Approach. – *Santa Clara Computer & High Technology Law Journal* 2008/24, lk 209-210.

kolmandaks ärisaladused muudes ettevõtjasisestes valdkondades (aastaruanded, kui need ei ole veel äriregistrile esitatud, pangakontol olevad vahendid, rahalised kohustused jne).¹⁷⁹

Kokkuvõtvalt on ärisaladuse mõiste nii seadusandluses, kohtupraktikas kui õiguskirjanduses üheselt ja selgelt piiritlemata. Seetõttu tuleb nõustuda laialdaselt avaldatud arvamusega, et õigusaktides võiks sisalduda ärisaladuse üldmõiste, mis kehtiks mis tahes isikute poolt mis tahes valdkondades loodava ärisaladuse suhtes.¹⁸⁰ Kuniks selline definitsioon puudub, tuleb lähtuda Riigikohtu antud suunistest käsitada ärisaladusena teadlikult saladuses hoitavat ettevõttega seotud kaubandusliku väärtusega avalikkusele kättesaamatut informatsiooni.

2.3. Kaitsevajadus

Ärisaladuse kaitsmise vajadust kinnitab kõnekalt ainuüksi asjaolu, et PS § 24 lg 3 ja § 45 lg 1 järgi võib selle tagamiseks piirata nii kohtuistungis avalikkust kui ka väljendusvabadust. Ka M. Rask on Riigikohtu esimehena leidnud, et kui on tekkinud on tõeline vajadus kaitsta mõne istungiga seotud ettevõtte ärisaladusi, tuleb kohtuistung kinniseks kuulutada.¹⁸¹ Euroopa Kohus on tunnustanud ärisaladuse kaitset koguni Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõttena.¹⁸² Ka Ameerika Ühendriikide Ülemkohtu hinnangul sõltuvad innovatsiooni arendamiseks teadus- ja arendustegevusse tehtavad investeeringud sellise tegevuse tulemusel tekkiva ja enamuses ärisaladuse hulka liigituva info hoitusest.¹⁸³ Prof. A. R. Milleri hinnangul ohustab tundliku äriinfo avalikustamine nii innovatsiooni kui konkurentsi,¹⁸⁴ mistõttu on nii ta ise¹⁸⁵ kui ka Ameerika Ühendriikide Ülemkohus¹⁸⁶ leidnud, et mõjuvate põhjuste olemasolul peavad kohtud tagama menetluse vältel sellise info konfidentsiaalsuse. Samuti on Kanada Ülemkohus tunnustanud poole ärihuvi menetluse kinniseks kuulutamist õigustava olulise väärtusena.¹⁸⁷

¹⁷⁹ Viide 168 (A. Vutt, 2009), komm 2.3.

¹⁸⁰ M. Bronckers, N. McNelis. Is the EU obliged to improve the protection of trade secrets? An inquiry into TRIPS, the European Convention on Human Rights and the EU Charter of Fundamental Rights. – European Intellectual Property Review 2012/34, lk 683; T. Kalmet. Tööstusomandi õiguse kodifitseerimise väljavaated. – Juridica 2012/7, lk 489; A. Kelli jt. Tööstusomandiõigusega kaasnevate probleemide koondkaardistus, lk 15. – Arvutivõrgus:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57468/T%F6%F6stusomandi+koondkaardistus.pdf> (22.04.2013).

¹⁸¹ Viide 128 (R. Berendson, 2008).

¹⁸² EK 24.06.1986, 53/85, AKZO Chemie BV ja AKZO Chemie UK vs. komisjon, p 28; EK 19.05.1994, C-36/92 P, SEP vs. komisjon, p 37; EK 14.02.2008, C-450/06, Varec vs. Belgia, p 49; EK 29.03.2012, C-1/11, Interseroh Scrap ja Metals Trading vs. SAM, p 43.

¹⁸³ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Kewanee Oil Co. vs. Bicorn, 416 U.S. 470 (1974).

¹⁸⁴ A. R. Miller. Confidentiality, Protective Orders and Public Access to the Courts. – Harvard Law Review 1991/105, lk 473.

¹⁸⁵ Samas, lk 465.

¹⁸⁶ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Seattle Times Co. vs. Rhinehart, 467 U.S. 20 (1984).

¹⁸⁷ Kanada Ülemkohus, Sierra Club of Canada vs. Canada (Minister of Finance), 2 S.C.R. 522 (2002).

Kuid mis on need printsiibid, millest ärisaladusele sedavõrd tugev kaitse tuleneb? Ehk teisisõnu millise õiguse esemelises kaitsealas ärisaladus paikneb? Sissejuhatavalt võib nõustuda M. Ernitsaga, et (juriidilise isiku) ärisaladust kaitsevad eelkõige omandiõigus (PS § 32) ja ettevõtlusvabadus (PS § 31).¹⁸⁸ Välistamata, et ärisaladus võib kuuluda ka mõne teise põhiõiguse kaitsealasse,¹⁸⁹ on järgnevalt käsitatud just omandiõigusest ja ettevõtlusvabadusest tulenevat ärisaladuse kaitset.

2.3.1. Omandiõigus

Põhiseaduses sätestab omandipõhiõiguse § 32, mille kohaselt on igaühe omand puutumatu ja vabalt vallatav, kasutatav ja käsutatav. Sarnane põhimõte nähtub ka EIÕK esimese protokoll art-st 1, mis annab igale füüsilisele või juriidilisele isikule oma omandi segamatu kasutamise õiguse. Nii põhiseadus kui EIÕK esimene protokoll kasutavaid termineid „omand“ kõrval ka mõistet „vara“, kuid ei sisalda mis tahes viidet ärisaladusele. Seetõttu saab ärisaladus asuda PS §-ga 32 ja EIÕK esimese protokoll art-ga 1 tagatud omandiõiguse kaitsealas üksnes juhul, kui on käsitatav nimetatud sätete tähenduses omandina (varana).

M. Ernitsa ja A. Kelli sõnul ei saa põhiseaduses kasutatud mõistete „omand“ ja „vara“ sisustamisel lähtuda pelgalt asjaõigusseaduses¹⁹⁰ või tsiviilseadustiku üldosa seaduses¹⁹¹ sätestatust, vaid neid termineid tuleb tõlgendada avaramalt, sest omandipõhiõiguse eesmärgiks on tagada ka omandiga sarnanevate varaliste õiguste kaitse.¹⁹² Nii ongi Riigikohus kinnitanud, et PS § 32 näol on tegemist üldise varalisi õigusi kaitsva normiga, mille kaitse ulatub kinnis- ja vallasasjade kõrval ka rahale ja varaliselt hinnatavatele õigustele ja nõuetele.¹⁹³ Sellest tulenevalt hõlmab põhiseaduslik omandi mõiste lisaks isikule kuuluvate kehaliste esemete, asjaõigusliku omandiõiguse ja asjaõigusliku omandamisõiguse ka teisi varalise iseloomuga õigusi, võlaõiguslikke nõudeõigusi, avalik-õiguslikke varalisi positsioone ning intellektuaalse omandiga seonduvaid õigusi.¹⁹⁴ Sarnaselt põhiseadusele on omandil autonoomne tähendus ka EIÕK esimese protokoll art 1 mõttes. EIK on märkinud, et esimese

¹⁸⁸ M. Ernits. PS § 9 komm 5.3. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Iuridicum 2012.

¹⁸⁹ Ka A. Kelli. Konfidentsiaalsuskohustus usaldussuhtes. Magistritöö. Tartu 2005, lk 11-16.

¹⁹⁰ Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590; RT I, 23.04.2012, 1.

¹⁹¹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 1.

¹⁹² M. Ernits, A. Kelli. PS § 32 komm 1-2. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Iuridicum 2012.

¹⁹³ RKÜKo 17.06.2004, 3-2-1-143-03, p 18; RKÜKo 31.03.2011, 3-3-1-69-09, p 56.

¹⁹⁴ Viide 192 (M. Ernits, A. Kelli, 2012), komm 4.

protokolli art-ga 1 kaitstud omandi mõistel on siseriiklikust õigusest eraldiseisev tähendus ning see ei ole piiratud omandiõigusega asjadele, vaid hõlmab ka muid varalisi õigusi ja huve,¹⁹⁵ sealhulgas intellektuaalomandit.¹⁹⁶ Intellektuaalomandi kuuluvust omandiõiguse kaitsealasse on kinnitanud ka Euroopa Kohus.¹⁹⁷

Eelnevast tulenevalt puuduks ärisaladuse omandiõiguse kaitsealasse kuuluvuses kahtlus, kui ärisaladus oleks käsitatav intellektuaalomandina. Paraku aga selles küsimuses üksmeel puudub.¹⁹⁸ Ühelt poolt konkreetse ärisaladust intellektuaalse omandina käsitamist välistavaid põhjuseid ei ole. Hõlmab ju WIPO asutamise konventsiooni¹⁹⁹ art 2 lg viii kohaselt intellektuaalne omand õigusi muuhulgas seoses teaduslike avastustega, kaitsega kõlvatu konkurentsi vastu ning kõiki teisi õigusi, mis tulenevad intellektuaalsest tegevusest tööstuse, teaduse, kirjanduse ja kunsti alal. Ka TRIPS-lepingu art 1 lg 2 järgi mõistetakse intellektuaalomandina muuseas art 39 lg 2 tähenduses avalikustamata teavet (mis Riigikohtu kinnitusel vastab ärisaladuse mõistele), mistõttu on leitud, et ärisaladus peaks olema käsitatav intellektuaalse omandina kõikides TRIPS-lepingule allkirjutanud riikides.²⁰⁰ Lisaks on Standfordi Ülikooli prof. M. A. Lemley²⁰¹ ning Dr. K. A. Czapracka²⁰² põhjendanud ärisaladuse kuuluvust intellektuaalomandi õiguste hulka autoriõiguse ja tööstusomandiga sama eesmärgiga edendada investeringuid ja innovatsiooni ning ka Eesti õiguskirjanduses on käsitatud ärisaladust pigem seotuna intellektuaalomandi hulka kuuluva tööstusomandiga.²⁰³ Samuti on sarnasele seisukohale jõudnud Ameerika Ühendriikide Ülemkohus²⁰⁴ ning Euroopa Kohuski on möönnud, et ärisaladused võivad olla käsitatavad samaväärsetena intellektuaalomandiõigustega.²⁰⁵ Kuid teisalt tegelikkus rahvusvahelistest õigusaktidest, akadeemilisest kirjandusest ja kohtupraktikast tulenevatele arusaamadele ei vasta, sest

¹⁹⁵ EIK 25.03.1999, 31107/96, Iatridis vs. Kreeka, p 54; EIK 05.01.2000, 33202/96, Beyeler vs. Itaalia, p 100; EIK 22.06.2004, 31443/96, Broniowski vs. Poola, p 129; EIK 11.01.2007, 73049/01, Anheuser-Busch Inc. vs. Portugal, p 63.

¹⁹⁶ EIK 11.01.2007, 73049/01, Anheuser-Busch Inc. vs. Portugal, p 72; EIK 10.01.2013, 36769/08, Ashby Donald vs. Prantsusmaa, p 40.

¹⁹⁷ EK 29.01.2008, C-275/06, Promusicae, p 62; EK 24.12.2011, C-70/10, Scarlet, p 44; EK 16.02.2012, C-360/10, Sabam, p 42.

¹⁹⁸ Nt C. Cronin, C. Guillemin. Trade Secrets: European Union Challenge in a Global Economy, lk 1. – Arvutivõrgus: http://www.ifraorg.org/view_document.aspx?docId=22900 (22.04.2013); viide 166 (Hogan Lovells International), lk 38.

¹⁹⁹ Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni asutamise konventsioon. – RT II 1993, 25, 55.

²⁰⁰ Viide 198 (C. Cronin, C. Guillemin), lk 5.

²⁰¹ M. A. Lemley. The Surprising Virtues of treating Trade Secrets as IP Rights. Stanford Law School, Working Paper No. 358, lk 55. – Arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID1155167_code809365.pdf?abstractid=1155167&mirid=1 (22.04.2013).

²⁰² Viide 178 (K. A. Czapracka, 2008), lk 211.

²⁰³ H. Pisuke. Autoriõiguse alused. Tallinn: KPMS & Partnerid 2006, lk 12; A. Kelli. Intellektuaalse omandi kodifitseerimine: vajadused, võimalused ja töökorraldus. – Juridica 2012/7, lk 483; viide 180 (T. Kalmel, 2012).

²⁰⁴ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Kewanee Oil Co. vs. Bicorn, 416 U.S. 470 (1974).

²⁰⁵ EK 17.09.2007, T-201/04, Microsoft vs. Komisjon, p 289.

valdavas osas Euroopa Liidu liikmesriikides ärisaladust intellektuaalse omandi liigiks ei peeta²⁰⁶ (mõningase erandiga Itaalias, Prantsusmaal, Lätis, Rumeenias, Sloveenias ja Slovakkias).²⁰⁷

Eelnevast hoolimata kaitsevad ärilise väärtusega ja teadlikult salastatud konfidentsiaalset informatsiooni siiski kõikide Euroopa Liidu riikide õiguskorrad.²⁰⁸ Seega isegi kui ärisaladuse kuulumine intellektuaalomandi alla on küsitav, näib esinevat konsensuslik arusaam, et üht või teist viisi on ärisaladus EIÕK esimese protokollari art 1 tähenduses omand. Prof. M. Bronckeri sõnul on märkimisväärne, et ehkki EIK ei ole veel ärisaladust intellektuaalomandi liigina otsesõnu tunnustanud, on EIK andnud art-ga 1 hõlmatud omandi hulka kuuluvatele immateriaalsele varale laia ja avatud kirjelduse.²⁰⁹ Seetõttu on nii prof. M. Brocker²¹⁰ kui ka Vanderbilti Ülikooli prof. L. R. Helfer,²¹¹ aga ka Ühendkuningriigi kohtupraktika²¹² leidnud, et olemasolevate EIK seisukohtade taustal puudub põhjus, miks ei peaks väärtuslik ärialane informatsioon kuuluma omandi mõiste hulka art 1 tähenduses. Sarnaselt on ka Ameerika Ühendriikide Ülemkohus asunud seisukohale, et tulenevalt ärisaladuse ja teiste immateriaalsete omandivormide ühistest tunnustest tuleb ärisaladust omandina tunnustada.²¹³ Niisiis võib väita, et ärisaladuse kaitse vajadus tuleneb muuhulgas selle kuuluvusest omandiõiguse kaitsealasse.

2.3.2. Ettevõtlusvabadus

M. Ernitsa ja A. Kelli sõnul „ei ole päriselt selge, kuidas piiritleda omandipõhiõiguse kaitse ulatust vara kui terviku kaitsealase ettevõtlusvabaduse (§ 31) kaitsealast.“²¹⁴ Nii on ka Euroopa Kohus tunnustanud vabadust tegelda majandusliku või kaubandusliku tegevusega omandiõiguse osana²¹⁵ ning käsitanud omandiõigust ja vabadust tegeleda

²⁰⁶ Viide 178 (K. A. Czapracka, 2008), lk 215.

²⁰⁷ Viide 166 (Hogan Lovells International), lk 38.

²⁰⁸ Viide 178 (K. A. Czapracka, 2008), lk 234.

²⁰⁹ Viide 180 (M. Bronckers, N. McNelis, 2012), lk 680.

²¹⁰ Samas, lk 681.

²¹¹ L. R. Helfer. The New Innovation Frontier? Intellectual Property and the European Court of Human Rights. – Harward International Law Journal 2008/49, lk 13.

²¹² Inglismaa Apellatsioonikohus, Veolia ES Nottinghamshire Ltd vs. Nottinghamshire County Council, EWCA Civ 1214 (2010).

²¹³ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Ruckelshaus vs. Monsanto Co., 467 U.S. 986 (1984); Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Carpenter vs. Ühendriigid, 484 U.S. 19 (1987).

²¹⁴ Viide 192 (M. Ernits, A. Kelli, 2012), kamm 4.5; Ka A. Mitt. Ettevõtlusvabaduse õiguslik olemus. – Juridica 2006/6, lk 383.

²¹⁵ EK 14.05.1974, C-4/73, Nold vs. komisjon, p 14.

majandustegevusega tihedalt seotud Euroopa Liidu õiguse ülepõhimõtetenä.²¹⁶ Omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse teatavast kokkulangevusest annab tunnistust ka Riigikohtu seisukoht, mille kohaselt tuleb ettevõtlusvabaduse ja omandiõiguse riive korral hinnata piirangu lubatavust enam riivatud põhiõiguse kontekstis.²¹⁷

Põhiseaduse ekspertiisikomisjoni liikmete hinnangul erineb õigus tegelda ettevõtlusega omandiõigusest selle tõttu, et kaitseb seda, mida põhiõiguse kandjal veel ei ole: elatist.²¹⁸ Mõneti loogilise jätkuna on avaldatud arvamust, et „[k]ui eraomand on käsitatav turumajanduse üldise eeldusena, siis ettevõtlusvabadus on turumajanduse olemuslikuks sisuks.“²¹⁹ Kuid lisaks sellele näib ettevõtlusvabaduse kaitseala olevat võrreldes omandiõigusega oluliselt dünaamilisem, hõlmates ettevõtlustegevust kui protsessi. Seda kinnitab asjaolu, et erinevalt omandiõigusest, mis sätestab õigused mingite varaliste õiguste suhtes, sätestab prof. K. Meruski ja prof. R. Naritsa sõnul ettevõtlusvabadus selle subjektide üldise tegutsemisvabaduse.²²⁰

Prof. U. Mereste väitel on ettevõtlus üldise reaalseaduse definitsiooni kohaselt igasugune majandustegevus, mille eesmärgiks on tulu saamine kauba tootmise ja teenuse osutamise teel.²²¹ Kirjeldavalt defineeritakse ettevõtlust kui kasumit taotlevate ettevõtete asutamist, käigus hoidmist, arendamist ja laiendamist.²²² Põhiseaduse ekspertiisikomisjoni liikmed on käsitanud ettevõtluse mõistet kui iseseisvat elatise teenimise viisi ning tööandjate positsiooni kaitsvat põhiõigust.²²³ Riigikohus märkis esmakordselt ettevõtlusvabaduse esemelist kaitseala piiritledes järgmist: „Ettevõtlus on tegevus, mille eesmärgiks üldjuhul on tulu saamine kauba tootmise, müümise, teenuste osutamise, vara realiseerimisega jne. Ettevõtlusvabaduse esemeline kaitseala hõlmab kõiki tegevusalasid ja elukutseid, mille puhul isik pakub enda nimel kaupu või teenuseid.“²²⁴ Hilisemas praktikas on Riigikohus käsitanud ettevõtlusvabaduse esemelise kaitsealana mis tahes tulu saamise eesmärgil toimuvat tegevust.²²⁵

²¹⁶ EK 05.10.1994, C-280/93, Saksamaa vs. nõukogu, p 78; EK 12.07.2005, C-154/04 ja 155/04, Alliance for Natural Health jt, p 126; EK 06.12.2005, C-453/03, C-11/04, C-12/02 ja C-194/04, ABNA jt, p 87.

²¹⁷ RKPJKo 06.07.2012, 3-4-1-3-12, p 49.

²¹⁸ P. Varul jt (koost). Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse analüüs. § 32 kamm 1.1.1.2. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10725> (22.04.2013).

²¹⁹ Viide 214 (A. Mitt, 2006), lk 384.

²²⁰ K. Merusk. R. Narits. Eesti konstitutsiooniõigusest. Tallinn: Juura 1998, lk 181.

²²¹ U. Mereste. Majandusleksikon I. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastuse AS 2003, lk 178.

²²² Samas.

²²³ P. Varul jt (koost). Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse analüüs. § 31 kamm 1.1. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10725> (22.04.2013).

²²⁴ RKPJKo 28.04.2000, 3-4-1-6-00, p 10.

²²⁵ RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, p 12; RKPJKo 06.07.2012, 3-4-1-3-12, p 41.

Ehkki ärisaladus ei ole käsitatav tegevusena, on tal ettevõtluses väga oluline roll. On leitud põhjendatult, et kuna tulu saamise ootus kuulub ettevõtluse majanduslikku olemusse, tuleks ettevõtlusvabaduse kaitsehüvedeks pidada üldistatult ka isikute varalisi lootusi.²²⁶ Ilmselt puudub kahtlus, et igasuguse ärilise informatsiooni saladuses hoidmise eesmärk on sellise teabe omamisest tuleneva konkurentsieelise kaudu tulu saamine. Asjaolu, et ärisaladusel on äritegevuses tulu teenimisel äärmiselt oluline roll, ilmestab näiteks Coca-Cola äritegevuse põhinemine saladuses hoitavale retseptile. Seega võib ärisaladus moodustada tulu saamise eesmärgil toimuvast tegevusest väga suure osa, liigitudes sellisena Riigikohtu poolt antud juhiste järgi ettevõtlusvabaduse kaitseala hulka. Võttes lisaks eelnevale arvesse ka Tallinna Ringkonnakohtu käsitust, mille järgi kujutab kohtumenetluse käigus ärisaladuse avaldamine endast ettevõtlusvabaduse riivet,²²⁷ võib kokkuvõtvalt möönda ärisaladuse kuuluvust ettevõtlusvabaduse kaitsealasse.

²²⁶ Viide 214 (A. Mitt, 2006), lk 384.

²²⁷ TlnRKm 23.10.2006, 3-06-656. – Koopia autori valduses.

3. ÄRISALADUSE KAITSEKS KOHTUISTUNGI AVALIKKUSE PIIRAMINE

Esimesest peatükist nähtuvalt on kohtumenetluse avalikkus ühelt poolt kohtusüsteemi vastu ühiskonna usaldust tugevdav põhiseaduslik printsiip ning teisalt menetlusosalistele ausat kohtupidamist tagav põhiõigus. Kuid nagu Riigikohus on märkinud, „valitseb kaasaegses õigusteoorias ühene seisukoht, et ühiskonnas ei saa olla absoluutseid - piiramatuid põhiõigusi. Mistahes põhiõiguse realiseerimisvõimalused saavad piiramatult kesta vaid seni, kuni seejuures ei takistata mingi teise põhiõiguse realiseerimist.“²²⁸ Nii ongi Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu nõustunud õigusemõistmise täieliku läbipaistvuse võimatusega, sest kohtuasjade lahendamisel tuleb muuhulgas kaitsta menetluse efektiivsuse ja menetlusega seotud isikute huve.²²⁹ Võttes arvesse, et kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte on kvalifitseeritud seadusereservatsiooniga põhiõigus, mida tohib piirata vaid otseselt põhiseaduses eneses nimetatud väärtuste kaitseks,²³⁰ sätestab PS § 24 lg 3 alused, mille esinemisel võib kohus istungite avalikkust piirata, nimetades teiste seas ühe võimaliku alusena ka ärisaladuse kaitse. Samuti Ameerika Ühendriikide Ülemkohtu seisukoha järgi allub menetluse avalikkus teatud piiridele, mille seavad menetluses kasutatava informatsiooni iseloom ja põhjendatud huvi informatsiooni konfidentsiaalsusesse, mistõttu võib ärisaladuse kaitse vajadus õigustada vähemalt teatud menetluse osast avalikkuse eemaletõrjumist.²³¹

Lisaks eelnevale võib alapeatükist 2.3 nähtuvalt ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamata jätmine avaldada mõju ka omandiõigusele ja ettevõtlusvabadusele. Ilmselt puudub kahtlus, et kuuludes PS §-de 32 ja 31 kaitsealasse, takistaks menetluse avalikkusest tingitud ärisaladuse sunnitud avaldamine seda omaval isikul nimetatud õiguste realiseerimist ning mõjutaks ärisaladuse kaitsehüve ebasoodsalt või koguni kõrvaldaks selle. Seega oleks ärisaladust hõlmavates asjades avalike istungite näol tegemist omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riivega nii prof R. Alexy²³² kui Riigikohtu²³³ käsituse järgi. Riigikohus on leidnud, et „[s]ellises põhiõiguste konkurentsi olukorras tekib paratamatult põhiõiguste piiramise vajadus. Küsimusele sellest, milline peaks olema põhiõiguste konkurentsi olukorras

²²⁸ RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97, p I.

²²⁹ Viide 1 (Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu, 2005), p 9.

²³⁰ Ka viide 91 (E. Kergandberg, 2012), komm 11.

²³¹ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, *Richmond Newspaper, Inc. vs. Virginia*, 448 U.S. 555 (1980).

²³² R. Alexy. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – *Juridica* eriväljaanne 2001, lk 33.

²³³ RKPJKo 17.07.2009, 3-4-1-6-09, p 15; RKPJKo 15.12.2009, 3-4-1-25-09, p 20; RKÜKo 22.11.2011, 3-3-1-33-11, p 23; RKPJKo 20.06.2012, 3-4-1-10-12, p 28. Konkreetset omandiõiguse osas RKÜKo 31.03.2011, 3-3-1-69-09, p 57; RKÜKo 30.08.2011, 3-3-1-15-10, p 44; RKPJKo 17.04.2012, 3-4-1-25-11, p 35. Konkreetset ettevõtlusvabaduse osas RKPJKo 28.04.2000, 3-4-1-6-00, p 11; RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, p 12; RKPJKo 12.06.2002, 3-4-1-6-02, p 9.

ühe või teise põhiõiguse piiramise määr, ehk teiste sõnadega - milline on põhiõiguste hierarhia, puudub õigusteoorias ühene lahendus.²³⁴ Prof. R. Alexy käsitus võib põhiõiguste kollisiooni mõistet käsitada kitsalt või laialt. Kui mõista seda kitsalt, siis on põhiõiguste kollisioonid vaid need kollisioonid, milles osalevad üksnes põhiõigused – see tähendab, et põhiõiguste kollisioonid kitsamas tähenduses tekivad siis ja ainult siis, kui ühe põhiõiguste kandja põhiõiguse teostamine või realiseerimine mõjutab negatiivselt teiste põhiõiguste kandjate põhiõigusi. Laia käsituse kohaselt on põhiõiguste kollisioonid seevastu ka kõik kollisioonid põhiõiguste ja mingite muude normide või printsiipide vahel, mille esemeks on kollektiivsed hüved.²³⁵ Võttes arvesse, et kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte esemeks on nii menetlusosaliste põhiõigused kui ka kollektiivsed hüved, esineb ärisaladuse kaitseks istungite kinniseks kuulutamisel põhiõiguste kollisioon nii kitsas kui laias tähenduses.

EIK praktikast ilmneb, et istungi kinniseks kuulutamisel ei saa kohus lähtuda pelgalt üldisest alusest, vaid tuvastama peab konkreetsed istungi kinniseks kuulutamist tingivad asjaolud.²³⁶ Seega tuleb istungi kinniseks kuulutamise vajadust hinnates anda esmalt vastus küsimusele, kas menetluses avalduda võiv teave vastab alapeatükis 2.2 esitatud ärisaladuse kriteeriumidele. Võttes arvesse, et teiste tingimuste seas etendab mingi teabe liigitumisel ärisaladuse mõiste hulka olulist tähendust selle omaja arusaam teabe konfidentsiaalsest olemusest, ei hakka kohus ilmselt istungi kinniseks kuulutamise võimalust arutama mitte omal initsiatiivil, vaid eelkõige selle menetlusosalise taotlusel, kelle ärisaladust menetluse avalikkus ohustab. Ka prof. E. Kergandberg on leidnud, et ärisaladuse kaitseks kohtuistungis kinniseks kuulutamisel ei peaks kohus ise eriti aktiivne olema, vaid lahendama sellekohase küsimuse eeskätt menetlusosaliste taotluste alusel.²³⁷ Kohtu enda algatusel võib menetluse kinniseks kuulutamise arutamist pidada põhjendatuks eelkõige siis, kui menetluse käigus võib avalduda menetlusvälise isiku ärisaladus, sest tõenäoliselt sellistel isikutel informatsioon kohtuasja arutamise või seal kasutatavate materjalide sisu kohta puudub.

Näitena on kohtupraktikas käsitatud menetluse kinniseks kuulutamist tingiva ärisaladusena mobiilsideoperaatori lõppkasutajate arvu, turuosa, kõne lõpetamise tasu määrasid ning teenuse hinna võrdlust kuludega ja jaehindadega.²³⁸ Samuti on peetud menetluse kinniseks kuulutamist põhjendatuks, kui menetlusdokumentides kajastuvad lähimineviku müügikäivete

²³⁴ RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97, p I.

²³⁵ R. Alexy. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid. – Juridica 2001/1, lk 6.

²³⁶ EIK 10.02.1983, 7299/75 ja 7496/76, Albert ja Le Compte vs. Belgia, p 34; EIK 26.09.1995, 18160/91, Diennet vs. Prantsusmaa, p 34.

²³⁷ Viide 52 (E. Kergandberg, 2012), komm 22.1.

²³⁸ TlnHKm 24.04.2006, 3-06-656, p 6. – Koopia autori valduses.

suurused ja tasutud maksusummad.²³⁹ Samas ei saa pidada küllaldaseks praktikat, kus kogu kohtupoolne põhjendus menetluse suletuks tunnistamisel on piirdunud järgneva: „Käesoleva määrusega lahendab kohus üksnes menetluse kinniseks kuulutamise taotluse. Tulenevalt HKMS § 19 lg 4 ja TsMS § 38 lg 1 p 6 võib kohus menetluse omal algatusel või menetlusosalise taotlusel kinniseks kuulutada, kui see on ilmselt vajalik ärisaladuse või muu sellesarnase saladuse hoidmiseks. Antud juhul on mõlemad menetlusosalised viidanud haldusasja materjalides sisalduvale võimalikule ärisaladusele ning kohtul ei ole alust protsessiosaliste vastavasisulist taotlust rahuldamata jätta.“²⁴⁰

Prof. J. Ginter on leidnud õigustatult, et kohtuistungis kinniseks kuulutamiseks ei piisa lihtsalt sellest, et mingi ärisaladus võib avalikuks tulla.²⁴¹ Ka Ühendkuningriigi kohtupraktikas on leitud, et ainuüksi info salajasus ei ole selle avalikustamise eest kaitsmiseks piisav põhjus. Inimestevaheline kokkulepe mingi info salajasuse kohta peab andma teed avalikule huvile, välja arvatud kui info avalikustamata jätmisega kaitstakse mingit veelgi olulisemat avalikku huvi.²⁴² Riigikohtu praktika järgi võiks selleks olla näiteks kohtusüsteemi efektiivne toimimine.²⁴³ Lisaks kohtusüsteemi efektiivsusele aitaks suurem avalikkuse printsiibist kõrvalekaldumine prof. A. R. Milleri arvamusel edendada ka kohtusüsteemi õiglust.²⁴⁴ Seega, olles tuvastanud menetluses avalduda võiva teabe langemise ärisaladuse mõiste alla, tuleb järgnevalt anda hinnang avalikkuse põhimõtte piiramise põhjendatusele ehk vastuse küsimusele, kumb teineteist välistavast õigusest jääb peale: kas kohtuistungis avalikkus või ärisaladuse kaitse. Nii prof. A. Aarnio,²⁴⁵ prof. R. Alexy²⁴⁶ kui M. Ernits²⁴⁷ on näinud sellise kollisiooniprobleemi ainuvõimaliku lahendusena kollideerivate õiguste kaalumist. Ka EIK on asunud seisukohale, et ühelt poolt kohtumenetluse avalikkuse ja teiselt poolt menetlusosalise või muu isiku andmete kaitsevajaduse vahel õiglase tasakaalu leidmiseks tuleb anda pädevatele siseriiklikele asutustele piisav kaalutusõigus.²⁴⁸ Samuti on vastassuunaliste õiguste vahel mõistliku tasakaalu leidmise vajalikkust rõhutanud Riigikohus.²⁴⁹

²³⁹ TlnHKm, 11.04.2011, 3-10-3008, p 4.6 – Koopia autori valduses.

²⁴⁰ TlnHKm 05.10.2009, 3-08-1968, p 3.

²⁴¹ Viide 141 (A. Lõhmus, 2008).

²⁴² Ühendkuningriikide Ülemkohus, D vs. National Society for the Prevention of Cruelty to Children, 1 ER 589 (1977).

²⁴³ RKÜKo 17.03.2003, 3-1-3-10-02, p 28.

²⁴⁴ Viide 184 (A. R. Miller, 1991), lk 432.

²⁴⁵ A. Aarnio. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura 1996, lk 68-69.

²⁴⁶ Viide 232 (R. Alexy, 2001), lk 10.

²⁴⁷ M. Ernits. PS § 19 komm 5.2. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Iuridicum 2012.

²⁴⁸ EIK 25.02.1997, 22009/93, Z. vs. Soome, p 99.

²⁴⁹ RKPJKo 14.04.2003, 3-4-1-4-03, p 17.

Seejuures ei oma menetluse avalikkuse ja ärisaladuse kaitse vastastikkusel kaalumisel määravat tähendust asjaolu, kas kõik menetlusosalised ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamiselega nõustuvad või seda koguni taotlevad. Kui T. Annuse hinnangul on avalikust kohtupidamisest loobumine üleüldse välistatud,²⁵⁰ siis EIK praktika on mõnevõrra leebem. Nimelt kui EIK varasema seisukoha järgi EIÕK art 6 sõnastuses ja mõttes menetlusosalisel asja avalikust menetlemisest loobumist takistavad asjaolud puudusid,²⁵¹ siis hiljem märgitu kohaselt ei tohi selline loobumine olla vastuolus olulise avaliku huviga.²⁵² Sellest, et kohtumenetluse avalikkuse kaitsmise vajadus säilib ka pärast istungi avalikkusest kui põhiõigusest loobumist, annab tunnistust selle kollektiivne olulisus kohtusüsteemi usaldust tugevdava väärtusena. Seega säiliks menetluse avalikkusest loobumise korral prof. R. Alexy käsituse järgi ikkagi põhiõiguste kollisioon laias tähenduses. Seda kinnitab ka TsMS § 38 lg 1 p 6 sõnastus, mille kohaselt peab kohus istungit kinniseks kuulutades arvestama igal juhul huvi asja avaliku arutelu vastu. Samuti on Kanada Ülemkohus asunud seisukohale, et kuna ainuüksi menetluses osalevate üksikisikute soovid kohtuistungi avalikkuse piiramist ei õigusta, peab istungi suletus olema erand.²⁵³

Lisaks eelnevale tuleb arvesse võtta, et menetluse kinniseks kuulutamine ei mõjuta vaid avalikkuse põhimõtet, vaid ka PS § 44 lg-st 2 tulenevat informatsioonile juurdepääsuõigust, mis Andmekaitse Inspeksiooni²⁵⁴ ja õiguskantsleri²⁵⁵ sõnul laieneb ka kohtutoimikutele. TsMS § 59 lg 3 ning HKMS § 89 lg 2 sätestavad kinnises menetluses arutatud nii tsiviil- kui haldusasja toimikuga tutvumisele absoluutse keelu, sõltumata sellest, kas mõni menetlusedokument kaitstavat ärisaladust sisaldab või mitte. Tulenevalt AvTS²⁵⁶ § 35 lg 1 p-st 17 ning Andmekaitse Inspeksiooni ja õiguskantsleri seisukohtadest võib menetluse ärisaladuse kaitseks kinniseks kuulutamine piirata ka kriminaalasjades koostatud kohtutoimikutega tutvumise võimalust (seda täielikult siiski mitte välistades). Niisiis lasub kohtul menetluse kinniseks kuulutamisel kohustus kaaluda poolt- ja vastuargumente ka juhul, kui kõik menetlusosalised on enda õigusest avalikule kohtupidamisele loobunud.

²⁵⁰ Viide 127 (T. Annus, 2006), lk 385.

²⁵¹ EIK 30.11.1987, 8950/80, H. vs. Belgia, p 54.

²⁵² EIK 21.02.1990, 11855/85, Håkansson ja Sturesson vs. Rootsi, p 66; EIK 24.06.1993, 14518/89, Schuler-Zraggen vs. Šveits, p 58.

²⁵³ Kanada Ülemkohus, A.G. (Nova Scotia) vs. MacIntyre, 1 S.C.R. 175 (1982).

²⁵⁴ AKI 28.09.2009 vaideotsus, eraisik vs. Põhja Ringkonnaprokuratuur; AKI 04.03.2011 vaideotsus; eraisik vs. Pärnu Maakohus.

²⁵⁵ Õiguskantsleri 11.2007 soovitus nr 7-4/071181/00707420, lk 6.

²⁵⁶ Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597; RT I, 19.12.2012, 2.

Eesti menetlusseadustikud ega kohtupraktika ärisaladuse või muu PS § 24 lg-s 3 nimetatud väärtuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamiseks konkreetseid kaalutusreegleid ei sisalda (välja arvatud TsMS § 38 lg 1 p 6, kuid menetluse suletuks tunnistamisel avaliku huviga arvestamise nõue tuleneb avalikkuse põhimõtte olemusest ning oleks seetõttu kohaldatav ka sellekohase rõhutusega). Küll aga on näiteks EIK märkinud, et kohtumenetluse avalikkuse ja menetlusosalise või muu isiku andmete kaitsevajaduse vahel õiglase tasakaalu leidmiseks tuleb muuhulgas võtta arvesse kaalulolevate huvide iseloomust ja tõsidusest ning sekkumise raskusest.²⁵⁷ Samuti on ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamist täpsustav kohtupraktika kujunenud välja Ameerika Ühendriikides ja Kanadas.

Ameerika Ühendriikide Ülemkohus on näinud kohtuistungi kinniseks kuulutamise põhjendatuse kindlakstegemiseks ette kaheastmelise testi. Esiteks peab kinniseks kuulutamine olema vajalik kõrgemate väärtuste kaitseks ning teiseks peab kinniseks kuulutamine jääma kitsalt selle väärtuse kaitse raamidesse.²⁵⁸ Ka on Ameerika kohtupraktikas asunud seisukohale, et kohus ei või istungit kinniseks kuulutada, kui pooled pole põhistanud selle vajadust, kohus pole põhjustusi hinnanud ning kuulutanud kinniseks vaid asjakohaselt piiratud osa.²⁵⁹ Prof. A. R. Milleri sõnul peavad istungi suletuks tunnistamist taotlevad menetlusosalised näitama seejuures avalikustamise tulemusel tekkivat kahju – kohtupidamise avalikkust saab piirata vaid siis, kui selline kahju kaalub üles avalikustamise vajalikkuse.²⁶⁰ Muuseas on õiguskirjanduses mööndud võimalikkust riivata kohtuistungite avalikkust konkreetselt ärisaladuse ilmsikstuleku tagajärjel tekkiva majandusliku kahju tõttu.²⁶¹ Samas menetluse kinniseks kuulutamist õigustava teabe avalikustamise järel tekkida võivat mainekahju ei ole kohtud avalikkuse juurdepääsu piiramisel piisavaks põhjenduseks pidanud.²⁶² Lisaks eeltoodule on Ameerika kohtud istungi kinniseks kuulutamisel kaalunud muuhulgas avalikustatava ärisaladuse mahtu, avaliku istungi tulemusel tekkiva tähelepanu iseloomu, kinniseks kuulutamise efektiivsust ja alternatiivsete võimaluste olemasolu.²⁶³ Prof. A. R. Milleri arvates peaks seetõttu arvestama, kas kohtuasja vastu suunatud avalik huvi on kantud näiteks skandaalihimust või põhjendatud murest ühiskonda mõjutava teema

²⁵⁷ EIK 25.02.1997, 22009/93, Z. vs. Soome, p 99.

²⁵⁸ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, *Press-Enterprise vs. Superior Court*, 478 U.S. 1 (1986).

²⁵⁹ Lõuna-Dakota Ülemkohus, *Rapid City Journal, Associated Press, and South Dakota Newspaper Association v. Judge John J. Delaney*, 2011 S.D. 55 (2011).

²⁶⁰ Viide 184 (A. R. Miller, 1991), lk 433-435.

²⁶¹ Viide 114 (T. M. Hogan, R. C. Schoenbeck, 1987), lk 347.

²⁶² Viide 184 (A. R. Miller, 1991), lk 433-435.

²⁶³ Harvard Law Review Association. *Trade Secrets in Discovery: From First Amendment Disclosure to Fifth Amendment Protection*. – Harvard Law Review 1991/104, lk 1342-1343; California Ülemkohus, *San Jose Mercury-News vs. Municipal Court*, 30 Cal. 3d 498 (1982).

suhtes.²⁶⁴ Mõistetavalt ei pruugi kohtud esimesel juhul istungi avalikkuse säilitamist sedavõrd oluliseks pidada.

Sarnaselt Ameerika Ühendriikide Ülemkohtule on istugi kinniseks kuulutamisel näinud kaheastmelise testi ette ka Kanada Ülemkohus, märkides et alus istungi kinniseks kuulutamiseks esineb, kui esiteks see on vajalik olulist huvi (sealhulgas ärihuvi) kahjustada võiva tõsise riski ennetamiseks, sest muud mõistlikud alternatiivid riski ei ennetata, ning teiseks kinniseks kuulutamise soodustav mõju (sealhulgas mõju õiglasele menetlusele) kaalub üles selle kahjulikud mõjud (kohtuistungite vastu avalikkuse huvi piiramine).²⁶⁵ Seejuures ärisaladuse kaitsmise korral on kohus jaotanud esimese eelduse omakorda kolmeks: esiteks menetluse avalikkusest tingitud oht ärisaladusele on reaalne ja oluline,²⁶⁶ teiseks menetluse kinniseks kuulutamisel peavad puuduma muud mõistlikud alternatiivid²⁶⁷ ning kolmandaks ärisaladuse kaitsmine soosib laiemat huvi ärisaladuse kaitsesse,²⁶⁸ see tähendab ärisaladust on kogutud ja käsitatud konfidentsiaalsena ning selle avalikustamine võib kahjustada ettevõtte omandi-, äri- ja teadushuve.²⁶⁹ Teise eelduse osas on kinniseks kuulutamisel kohtu hinnangul õiglase kohtumenetluse tagamisel oluline tähendus eelkõige siis, kui vastupidisel juhul ei saaks mõni menetlusosaline asjas olulist tähendust omavaid ajaolusid nende teatavaks saamise hirmus esile tuua.²⁷⁰ Kokkuvõtvalt näeb Kanada kohtupraktika kohtuistungite kinniseks kuulutamise eeldustena ette kolm asjaolu: kinniseks kuulutamine on vajalik olulist huvi ohustava riski ennetamiseks, puuduvad mõistlikud alternatiivid ja kinniseks kuulutamisest on rohkem kasu kui kahju.

Eelnevast nähtuvalt sarnanevad nii EIK, Ameerika Ühendriikide kui Kanada kohtute praktikas esiletoodud kriteeriumid paljuski Eestis põhiõiguste riive õiguspärasuse hindamisel kasutatavale proportsionaalsuse testile. See on ka mõistetav, sest kui M. Ernitsa hinnangul tuleb mis tahes teiste põhiõiguste kollisiooni lahendamisel arvestada kollideeruvaid õigusväärtusi ja konkreetseid asjaolusid ning võtta abiks PS §-st 11 tulenev proportsionaalsuse põhimõte,²⁷¹ siis puudub põhjus, miks ei peaks samadest põhimõtetest lähtuma kohtuistungite avalikkuse ja ärisaladuse kaitse vastuolu lahendamisel. Riigikohtu

²⁶⁴ Viide 184 (A. R. Miller, 1991), lk 467.

²⁶⁵ Viide 187, p 53. Ka J. B. Laskin, D. W. Puchniak. Sealing Orders after Sierra Club. – The Advocate's Quarterly, 2003/27, lk 184.

²⁶⁶ Viide 187, p 54.

²⁶⁷ Samas, p-d 57 ja 66.

²⁶⁸ Samas, p 55.

²⁶⁹ Samas, p 60.

²⁷⁰ Samas, p-d 71-72.

²⁷¹ Viide 79 (M. Ernits, 2012), komm 1.1.

pikaajalise ja läbiva praktika järgi kontrollitakse piirangu vastavust proportsionaalsuse põhimõttele kolme tunnuse abil – abinõu sobivus, siis vajalikkus ja seejärel mõõdukus. Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Sobivuse nõude sisuks on kaitsta isikut avaliku võimu tarbetu sekkumise eest, mistõttu abinõu, mis ühelgi juhul eesmärgi saavutamist ei soodusta, on sobivuse mõttes ebaproportsionaalne. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust.²⁷² Eelnevast nähtuvalt on ärisaladuse kaitseks kohtuistungi kinniseks kuulutamise näol tegemist igakülgset ja sisulist kaalumist nõudva kaalutusotsusega, mille käigus peab kohus võtma seisukoha nii menetluses ilmsiks tuleva teabe ärisaladuse kriteeriumidele vastavuses kui ka selle kaitseks avaliku kohtupidamise põhimõtte riive proportsionaalsuses.

²⁷² RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, p 15; RKPJKo 12.06.2002, 3-4-1-6-02, p 12; RKüKo 17.03.2003, 3-1-3-10-02, p 30; RKHKo 17.03.2003, 3-3-1-10-03, p 46; RKHKo 17.03.2003, 3-3-1-11-03, p 48; RKPJKo 30.04.2004, 3-4-1-3-04, p 31; RKüKo 17.06.2004, 3-2-1-143-03, p 20 jj; RKüKo 03.01.2008, 3-3-1-101-06, p 27; RKPJKo 26.03.2009, 3-4-1-16-08, p 29; RKPJKo 17.07.2009, 3-4-1-6-09, p 21; RKüKo 07.12.2009, 3-3-1-5-09, p 37; RKPJKo 15.12.2009, 3-4-1-25-09, p 24; RKPJKo 14.12.2010, 3-4-1-10-10, p 51; RKüKo 03.07.2012, 3-1-1-18-02, p 44; RKüKo 13.11.2012, 3-1-1-45-12, p 35; RKPJKo 11.12.2012, 3-4-1-20-12, p 39.

4. ÄRISALADUSE KAITSEKS KOHTUISTUNGI AVALIKKUSE PIIRAMISE JA PIIRAMATA JÄTMISE VAIDLUSTAMINE

Eelmisest peatükist nähtuvalt on ärisaladuse kaitseks kohtuistungis kinniseks kuulutamisel või kuulutamata jätmisel tegemist kohtu kaalutusotsusega, mille käigus selgitatakse esmalt välja avalikustatava teabe ärisaladuse kriteeriumidele vastavus ja seejärel antakse mitmeastmelise testi abil hinnang sellise teabe kaitsmise põhjendatusele. Paratamatult ei ole välistatud sellise kaalutusotsuse tegemisel kohtupoole vea tekkimine. Seetõttu tuleb nõustuda prof. R. Marustega, et „[õ]igusemõistmine on tunnetuslik protsess, milles osalevad ja teevad otsuseid inimesed, ning nii nagu kõik inimesed võivad ka kohtunikud eksida ja teha vigu.“²⁷³ Ehk Riigikohtu sõnadega: „Kohtunik nagu iga teinegi inimene võib eksida.“²⁷⁴ Seda enam, et valdavalt vormistatakse menetluse kinniseks kuulutamise kaalutusotsused protokollis kantava ja põhjendamist mittevajava määrusena.²⁷⁵

Kui tsiviil- ja halduskohtumenetluses kohaldatav TsMS § 38 lg 3 järgi kohus ärisaladuse omaja vastuseisul istungit ärisaladuse kaitseks kinniseks ei kuuluta,²⁷⁶ siis ärisaladust mitteomava menetlusosalise nõusolekuta avalikkuse piiramine või ärisaladuse omaja nõusolekuta avalikkuse piiramata jätmise keelatud ei ole. Seega tõusetub küsimus, kas ja kuidas saavad kohtu võimalikule kaalutusveale tähelepanu pöörata menetlusosalised, kelle tahte vastaselt on nende õigust kohtuistungis avalikkusele riivatud (kohus kuulutab menetluse kinniseks ühe menetlusosalise taotlusel, kuid teise vastuseisul) või kelle taotlus oma ärisaladuse kaitsevajaduse tõttu kohtuistungis kinnikuulutamiseks on jäetud rahuldamata.

Prof. H. W. Faschingi sõnul ei riku kohtu ebaõiged otsused üksnes poolte õigussfääri, vaid ohustavad ka õiguskorra efektiivsust tervikuna. Seetõttu nõuavad nii poolte soov õiglasele lahendile kui avalik õiguskaitsehuvi kohtulahendite kontrollimise võimalust.²⁷⁷ Nii lahendataksegi kohtute määruste õiguspärasuse üle tekkivad vaidlused tavapäraselt määruskaebemenetluses. Ent nii TsMS § 660 lg 1 kui HKMS § 203 lg 1 kohaselt võib

²⁷³ Viide 69 (R. Maruste, 2004), lk 412.

²⁷⁴ RKPJKo 25.03.2004, 3-4-1-1-04, p 21.

²⁷⁵ Viide 52 (E. Kergandberg, 2012), kumm 22; E. Kergandberg. KrMS § 12 kumm 1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012; viide 6 (Harju Maakohus, 2012).

²⁷⁶ Ehkki kriminaalmenetluse seadustik sõnaselgelt sarnast põhimõtet ei sisalda, on siiski vähetõenäoline, et kriminaalkohtumenetluses kaitseks kohus ärisaladust selle omajale vastumeelselt.

²⁷⁷ H. W. Fasching. Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts. II überarbeitete, ergänzte Aufl. Wien 1990, lk 841.

esimese astme määruse peale esitada määruskaebuse üksnes juhul, kui määruskaebuse esitamine on seaduse järgi lubatud. TsMS § 40 ega ka ükski muu TsMS-i säte menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise määruse vaidlustamise võimalust ette ei näe. Samuti välistab kohtuistungil avalikkuse piiramise määruse peale määruskaebuse esitamise KrMS § 385 p 1.²⁷⁸ Seega puudub menetlusosalistel võimalus vaidlustada kohtumäärust, mis võib õigusvastaselt piirata nende õigust avalikule menetlusele või põhiseadusega kaitstud huvi ärisaladuse kaitsele.

Samas sätestab PS § 24 lg 5 igapäevase õiguse kaevata tema kohta tehtud kohtu otsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kõrgemalseisvale kohtule. Edasikaebustele on ühine kaks tagajärge: esiteks suspensiiv efekt, mis lükkab kohtuotsuse formaalse jõustumise edasi, ja teiseks devolutiiv efekt, mis annab kontrollimise üle kõrgemale astmele. Seetõttu on prof. C. Paulus kokkuvõtvalt leidnud, et edasikaebuste eesmärgiks on erapooletu kohtuniku võimalike vigade korrigeerimine.²⁷⁹ Ka prof. R. Maruste²⁸⁰ ning Riigikohtu²⁸¹ hinnangul on edasikaebeõigus üldise kohtusse pöördumise õiguse ja kaitseõiguse osa, mille eesmärk on tagada kohtulahendi kontroll, selleks et vältida eksimusi ja vigu kohtuotsustes. Ehk Riigikohtu sõnastuses: „Astmelise kohtusüsteemi eesmärgiks on tagada, et hoolimata madalama astme kohtu võimalikust eksimusest oleksid kohtuasjad lahendatud nii menetluslikult kui ka sisuliselt õigesti ja õiglaselt.“²⁸² Seega tõusetub küsimus, kas menetluse kinniseks kuulutamise määruste edasikaebe võimaluse puudumine riivab PS § 24 lg-st 5 tulenevat õigust ning kui jah, siis kas selline riive on põhiseaduspärane.

4.1. Kaitseala

Põhiõigusnormi koosseis koosneb kahest elemendist: põhiõiguse kaitsealast ja selle riivest,²⁸³ millest esimene määrab alapeatükis 1.2 mainitu kohaselt kindlaks põhiõigusliku kaitse eseme (esemeline kaitseala) ja õigustatud subjekti (isikuline kaitseala).

²⁷⁸ Võrdluseks nähtub menetluse kinniseks kuulutamise määrusele määruskaebuse esitamise võimalus näiteks Soome seadus üldkohtute menetluse avalikkuse kohta § 33 lg-st 1 ning Horvaatia kriminaalmenetluse seaduse art 390 lg-st 2.

²⁷⁹ Viide 121 (C. Paulus, 2002), lk 157.

²⁸⁰ Viide 69 (R. Maruste, 2004), lk 412.

²⁸¹ RKPJKo 09.04.2008, 3-4-1-20-07, p 18; RKÜKo 14.04.2011, 3-2-1-60-10, p 45; RKÜKo 10.11.2011, 3-3-1-28-11, p 25; RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 36.

²⁸² RKÜKo 22.11.2011, 3-3-1-33-11, p 29.1.

²⁸³ Viide 79 (M. Ernits, 2012), komm 5.2.

4.1.1. Esemeline

Põhiseaduse ekspertiisikomisjoni liikmed on märkinud põhjendatult, et PS § 24 lg 5 sõnastus jätab lahtiseks, mille peale peab saama edasi kaevata.²⁸⁴ Seetõttu peab välja selgitama, kas kohtuistungis kinniseks kuulutamise või kuulutamata jätmise määrus on käsitatav PS § 24 lg 5 mõttes kohtuotsusena.

Prof. R. Maruste sõnul ei oleks järeldus, nagu laieneks edasikaebeõigus ainult kohtuotsustena vormistatud otsustele, põhiõiguste kaitse seisukohalt õige, sest tähtis pole mitte menetluse nimetus, vaid selle sisu ja toime.²⁸⁵ Ka Riigikohus on märkinud, et PS § 24 lg-s 5 tagatud edasikaebeõiguse kaitsealasse kuulub olukord, „kus on olemas isiku õigusi ja vabadusi puudutav kohtu otsustus.“²⁸⁶ Märkimisväärselt kasutas Riigikohus PS § 24 lg 5 sõna „kohtuotsus“ asemel sõnastust „kohtu otsustus“, jättes seega kohtumäärused PS § 24 lg 5 kaitsealast välistamata. Nii ongi Riigikohus leidnud, „et tulenevalt kohustusest tõlgendada põhiõigusi sätestavaid norme laiendavalt ja tagamaks põhiõiguste lünkadeta kaitse, peab edasikaebeõigus põhimõtteliselt olema tagatud kõigi kohtulahendite puhul sõltumata nende nimetusest.“²⁸⁷ Seetõttu peab PS § 24 lg-s 5 sätestatud edasikaebeõigus olema põhimõtteliselt tagatud ka määruse peale kui kohtuotsuse peale laiemas mõttes.²⁸⁸ Võttes arvesse Riigikohtu seisukohta, et PS § 24 lg 5 esemelise kaitseala alla paigutub eelkõige õigus esimeses astmes tehtud kohtuotsuse peale edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule,²⁸⁹ kuulub esimese astme menetluses kohtuistungis kinniseks kuulutamise või kuulutamata jätmise määrus PS § 24 lg 5 esemelisse kaitsealasse.

4.1.2. Isikuline

S. Lind on asunud põhjendatud arvamusele, et edasikaebeõiguse isikulise kaitseala küsimust ei peeta probleemseks.²⁹⁰ PS § 24 lg 5 sõnastuse kohta on sättega tagatud õigus igapähe. Seetõttu on ka Riigikohus korduvalt kinnitanud, et isikuliselt kaitsealalt on PS § 24 lg 5 kõigi ja igapähe õigus, mis oma olemusest tulenevalt laieneb PS § 9 lg 2 alusel ka juriidilistele

²⁸⁴ Viide 87 (P. Varul jt (koost)), komm 4.1.1.

²⁸⁵ Viide 69 (R. Maruste, 2004), lk 413.

²⁸⁶ RKPJKo 11.12.2012, 3-4-1-20-12, p 32.

²⁸⁷ RKÜKo 10.11.2011, 3-3-1-28-11, p 25; RKÜKo 03.06.2012, 3-1-1-18-12, p 35; RKPJKo 11.12.2012, 3-4-1-20-12, p 30.

²⁸⁸ RKÜKo 03.06.2012, 3-1-1-18-12, p 35; RKÜKo 13.11.2012, 3-1-1-45-12, p 27.

²⁸⁹ RKÜKo 14.04.2010, 3-2-1-60-10, p 46; RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 36.

²⁹⁰ S. Lind. Edasikaebeõiguse ulatus kõrgeimas kohtus: mudelid ja põhimõtted. Magistritöö. Tartu 2004, lk 16.

isikutele.²⁹¹ Siiski tuleb pidada silmas, et tulenevalt PS § 24 lg 5 sõnastusest laieneb edasikaebeõigus vaid neile isikutele, kelle kohta on kohtulahend tehtud. Ärisaladuse kaitseks kinniseks kuulutamise või kuulutamata jätmise määruse korral on sellisteks isikuteks eelkõige ärisaladust puudutava menetluse osaline.

4.2. Riive

Kui edasikaebeõiguse esemeline ja isikuline kaitseala on kindlaks tehtud, tuleb anda vastus küsimusele menetluse kinniseks kuulutamise määruse vaidlustamise keelu näol selle riive olemasolust. Kaitseala riive on selle iga ebasoodus mõjutamine.²⁹² Nii põhiseaduse ekspertiisikomisjoni²⁹³ kui prof. E. Kergandbergi ja M. Sillaotsa²⁹⁴ konsensusliku arusaama järgi kujutab piirang, mille kohaselt ei saa iseseisvalt ja eraldi vaidlustada kõiki kohtulahendeid, endast edasikaebeõiguse kui põhiõiguse riivet. Sellise seisukohaga on nõustunud ka Riigikohus, leides et määruse peale edasikaebeõiguse puudumine riivab PS § 24 lõikes 5 sätestatud põhiõigust.²⁹⁵ Seega riivab menetlusseadustikest tulenev menetluse avalikkuse piiramise või piiramata jätmise määruse peale määruskaebuse esitamise võimatus PS § 24 lg-s 5 sätestatud edasikaebeõigust.

Kuid nagu M. Ernits on märkinud, siis „[p]õhiõiguse kaitseala riive ei kujuta endast veel põhiõiguse rikkumist. Riive tähistab üksnes põhiõigust piiravat avaliku võimu abinõu, mis vajab põhiseaduslikku õigustamist. Põhiõigus on *prima facie* õigus ja seetõttu on selle riive üksnes *prima facie* keelatud. Kaitseala riive on definiitivselt lubatud siis, kui seda õigustavad ülekaalukad põhjused, ning keelatud siis, kui sel puudub õigustus. Sellepärast tuleb kontrollida tuvastatud riive põhiseaduspärasust.“²⁹⁶ Riigikohtu läbiva praktika kohaselt on põhiõigusi piirav õigustloov akt põhiseaduspärane, kui see on formaalselt ja materiaalselt põhiseadusega kooskõlas.²⁹⁷ Formaalne kooskõla põhiseadusega tähendab, et põhiõigusi piirav õigustloov akt peab vastama põhiseaduse pädevus-, menetlus- ja vorminõuetele ning

²⁹¹ RKÜKo 14.04.2010, 3-2-1-60-10, p 46; RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 36. RKÜKo 22.11.2011, 3-3-1-33-11, p 23.

²⁹² RKPJKo 17.07.2009, 3-4-1-6-09, p 15; RKPJKo 15.12.2009, 3-4-1-25-09, p 20; RKÜKo 22.11.2011, 3-3-1-33-11, p 23; RKPJKo 20.06.2012, 3-4-1-10-12, p 28.

²⁹³ Viide 87 (P. Varul jt (koost)), komm 4.2.

²⁹⁴ E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006, lk 444.

²⁹⁵ RKPJKo 22.11.2011, 3-4-1-18-11, p 41.

²⁹⁶ Viide 86 (M. Ernits, 2005), lk 43.

²⁹⁷ RKPJKo 13.06.2005, 3-4-1-5-05, p 7; RKPJKo 26.11.2007, 3-4-1-18-07, p 35; RKPJKo 01.07.2008, 3-4-1-6-08, p 43; RKPJKo 26.03.2009, 3-4-1-16-08, p 26; RKPJKo 25.06.2009, 3-4-1-3-09, p 17; RKPJKo 17.07.2009, 3-4-1-6-09, p 15; RKPJKo 15.12.2009, 3-4-1-25-09, p 20; RKPJKo 14.12.2010, 3-4-1-10-10, p 46; RKPJKo 04.04.2011, 3-4-1-9-10, p 47; RKPJKo 12.10.2011, 3-4-1-15-11, p 21.

määratuse ja seadusereservatsiooni põhimõtetele.²⁹⁸ Võttes arvesse, et ärisaladuse kaitseks menetluse kinniseks kuulutamise või kuulutamata jätmise määruste edasikaebeõigust piiravate sätete formaalsele põhiseadusvastasusele viitavad asjaolud puuduvad, keskendutakse järgnevalt materiaalsele õiguspärasusele. Materiaalne kooskõla põhiseadusega tähendab esmalt, et põhiõigust riivav õigusakt on kehtestatud põhiseadusega lubatava eesmärgi saavutamiseks, ning seejärel, et selle eesmärgi saavutamiseks valitud abinõu on proportsionaalne.²⁹⁹

4.3. Eesmärk

Põhiõiguste piirang, millel puudub äratuntav eesmärk või mis on kehtestatud põhiseadusest mittetuleneval eesmärgil, on põhiseadusega vastuolus ja selle proportsionaalsust ei ole võimalik kontrollida.³⁰⁰ Seega tuleb PS § 24 lg 5 riive (materiaalse) põhiseaduslikkuse osas selgitada esmalt välja legitiimne eesmärk, mille saavutamiseks edasikaebeõigust riivatakse. Kui Riigikohtu esialgse arvamuse järgi oli PS § 24 lg 5 puhul tegemist seadusereservatsioonita põhiõigusega,³⁰¹ siis hilisema ja püsima jäänud seisukoha järgi sisaldub PS § 24 lg-s 5 siiski lihtsa seadusereservatsiooniga edasikaebeõigus, mida saab piirata igal põhiseadusega kooskõlas oleval põhjusel.³⁰² Riigikohus on selgitanud, et „[p]õhiseadus, andes igapähele õiguse seadusega sätestatud korras tema kohta tehtud kohtuotsuse peale kõrgemalseisvale kohtule edasi kaevata, näeb seega ette, et seadusega saab edasikaebeõigust piirata. Põhiseaduse § 24 lg 5 annab seadusandjale võimaluse seada edasikaebeõigusele seadusega sätestatud korras nii menetluslikke piiranguid, nagu riigilõivu tasumise kohustus, menetlustähtajad ja kaebuse esitamise kord kui ka materiaalseid piiranguid, välistades mingit liiki (eelkõige korralduslike) lahendite edasikaevatavuse põhiseadusega kooskõlas oleval põhjusel.“³⁰³

Menetlusseadustike eelnõude menetlusdokumentidest istungi kinniseks kuulutamata jätmise määrusele määruskaebuse esitamise piirangu kohta täpsemaid selgitusi ega sisulisi põhjendusi ei leia. Kuid see ei tähenda tingimata sellise riive eesmärgi puudumist. Õiguskantsleri hinnangul võib kohtusüsteemi efektiivsuse taotlemise raames näha kahte eesmärki, sõltuvalt

²⁹⁸ Nt RKPJKo 13.06.2005, 3-4-1-5-05, p 8.

²⁹⁹ Nt RKPJKo 26.03.2009, 3-4-1-16-08, p 28.

³⁰⁰ RKPJKo 10.05.2002, 3-4-1-3-02, p-d 15-17.

³⁰¹ RKPJKo 18.06.2010, 3-4-1-5-10, p 21.

³⁰² RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 38; RKÜKo 14.04.2011, 3-2-1-60-10, p 52.

³⁰³ RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 38; RKÜKo 10.11.2011, 3-3-1-28-11, p 27; RKÜKo 09.03.2013, 3-3-1-82-12, p 36.

kohtuasjast, milles määrusekaebuse esitamise lubamise küsimus tõusetub. Esiteks võib määruskaebuse esitamise piirangu eesmärgiks olla vajadus lahendada konkreetne kohtuasi kiiresti ja lõplikult ning seega säästa ressursi teiste kohtuasjade lahendamiseks (rõhuasetus pigem kohtusüsteemi efektiivsusel üldiselt). Teiseks võib piirangu eesmärgiks olla vajadus lahendada efektiivselt ja kiiresti potentsiaalset määruskaebuse esitajat puudutav põhimenetlus, et see ei veniks kõrvalmenetluses toimuva määruskaebemenetluse tõttu (rõhuasetus pigem konkreetse kohtuasja menetluse optimeerimisel ja õigusrahu saavutamisel).³⁰⁴

Edasikaebeõiguse piiramise eesmärkide duaalsust on möönnud ka Riigikohus, märkides et „edasikaebeõiguse piirangu eesmärgiks on vähendada kohtute töökoormust, tagades sel moel kohtusüsteemi efektiivsuse. Kohtusüsteemi efektiivsuse tagamine on PS XIII ptk-s väljenduv põhiseaduslik õigusväärtus, mis suudab tagada kohtupidamise mõistliku aja jooksul ning seeläbi ausa kohtupidamise ja isikute õiguste parema kaitse. Kohtute menetluslik tõhusus on oluline nii kohtusüsteemi funktsioneerimiseks tervikuna (kohtute üldise töökoormuse seisukohalt) kui ka igale kohtuasjale mõistliku aja jooksul lahendi tagamiseks (kohtuasja menetlemise pikkus, väljendatud õiguses oma kohtuasja menetlemisele mõistliku aja jooksul Euroopa inimõiguste konventsiooni art 6 lg-s 1).“³⁰⁵ Seetõttu on Riigikohus nõustunud, et edasikaebeõiguse välistamine võib olla põhimõtteliselt õigustatud menetlusökonomilistel kaalutlustel,³⁰⁶ mis põhiseaduslikku järku õigusväärtustena³⁰⁷ on PS § 24 lõike 5 riive legitiimne eesmärk.³⁰⁸

Lisaks on Riigikohus väljendanud järgmist: „Kohtusüsteemi tõhusus üldises plaanis on kaalukas väärtus. Tulenevalt PS §-st 14 on õiguste ja vabaduste kaitsmine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus. Kui kohtusüsteem ei toimi tõhusalt, ei saa kohus täita talle põhiseadusega pandud kohustusi ja teiste subjektiivsed õigused võivad jääda kaitseta.“³⁰⁹ Seega aitab edasikaebeõiguse piiramine vältida põhjendamatute, pahatahtlike jms kaebuste menetlemist, tagades seeläbi kohtusüsteemi parema suutlikkuse pakkuda isikutele tõhusat õiguskaitset mõistliku aja jooksul.³¹⁰ S. Lind on asunud kokkuvõtvalt ja põhjendatult seisukohale, et edasikaebeõiguse piiramisega täidetakse õiglase ja efektiivse menetluse põhimõttest tulenevat nõuet, et kohtumenetlus peab toimuma

³⁰⁴ Õiguskantsleri 27.08.2012 arvamus nr 9-2/121152/1203984, p 31-33.

³⁰⁵ RKPJKo 09.04.2008, 3-4-1-20-07, p 19.

³⁰⁶ RKÜKo 10.11.2011, 3-3-1-28-11, p 35.

³⁰⁷ RKÜKo 17.03.2003, 3-1-3-10-02, p 28.

³⁰⁸ RKÜKo 22.11.2011, 3-3-1-33-11, p 26.2.

³⁰⁹ RKPJKo 11.12.2012, 3-4-1-20-12, p 41.

³¹⁰ RKÜKo 14.04.2010, 3-2-1-60-10, p 54.

mõistliku aja jooksul.³¹¹ Eelnevalt tulenevalt on ärisaladuse kaitseks kohtuistungis kinniseks kuulutamise või kuulutamata jätmise määruse peale edasikaebeõiguse piiramiseks olemas legitiimne eesmärk.

4.4. Proportsionaalsus

Edasikaebeõiguse piirangu õigustamiseks selle õiguspärase eesmärgi olemasolust ainuüksi ei piisa. Ehkki seadusandja on piirangu kehtestanud legitiimset eesmärki silmas pidades, saab põhiõiguse riivet pidada õigustatuks vaid siis, kui on järgitud proportsionaalsuse põhimõtet.³¹² Sestap on Riigikohus asunud seisukohale, et ka PS § 24 lg 5 riive proportsionaalsuse põhimõttele vastavust tuleb kontrollida kolmel tavapäraselt järjestikusel astmel - kõigepealt abinõu sobivus, siis vajalikkus ja vajadusel ka proportsionaalsus kitsamas tähenduses ehk mõõdukus.³¹³ Sarnaselt on EIK leidnud, et piirang, mis puudutab isiku õigust juurdepääsule kohtule, on vastuolus EIÕK art 6 lg-ga 1 juhul, kui ta ei täida seaduslikku eesmärki ning kui ei ole mõistlikku proportsionaalsust kasutatud vahendite ja saavutatava eesmärgi vahel.³¹⁴ Seega on vaja analüüsida määruskaebuse esitamist keelava regulatsiooni vastavust eelnevalt kolmandas peatükis kirjeldatud proportsionaalsuse põhimõttele.

4.4.1. Sobivus

M. Ernitsa selgitusel on sobivuse nõue täidetud, kui vahend aitab seatud eesmärgi saavutamisele kaasa.³¹⁵ Ilmselt puudub kahtlus, et võimalusel vaidlustataks valdav osa ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamise taotluse rahuldamata jätmise või teise poole taotluse rahuldamise määrused ringkonnakohtus. Niisiis vähendab edasikaebeõiguse piiramine kohtute töökoormust ja aitab seega kaasa kohtusüsteemi tõhusamale toimimisele.³¹⁶ Seetõttu on ärisaladuse kaitseks menetluse kinniseks kuulutamise või kinniseks kuulutamata jätmise määruste edasikaebevõimaluse piiramise näol tegemist menetlusökoonoomia eesmärgi huvides sobiva abinõuga.

³¹¹ Viide 290 (S. Lind, 2004), lk 22.

³¹² RKPJKo 05.03.2001, 3-4-1-2-01, p 16; RKPJKo 11.10.2001, 3-4-1-7-01, p 21; RKPJKo 26.03.2008, 3-4-1-16-08, p 29; RKPJKo 14.12.2010, 3-4-1-10-10, p 50.

³¹³ RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 43.

³¹⁴ EIK 12.07.2007, 68490/01, Stankov vs. Bulgaria, p 55.

³¹⁵ Viide 86 (M. Ernits, 2005), lk 33.

³¹⁶ Ka RKÜKo 10.11.2011, 3-3-1-28-11, p 36; RKPJKo 22.11.2011, 3-4-1-18-11, p 43; RKÜKo 03.07.2012, 3-1-1-18-12, p 45; RKÜKo 13.11.2012, 3-1-1-45-12, p 36.

4.4.2. Vajalikkus

Menetlusseadustikud piiravad istungite kinniseks kuulutamise või kuulutamata jätmise määruste edasikaebeõigust eesmärgiga vähendada kohtute töökoormust ja seeläbi tagada parem kohtusüsteemi toimimine. Riigikohus on möönnud, et PS § 24 lg-t 5 vähem riivav abinõu ei oleks selle eesmärgi saavutamiseks niivõrd tõhus,³¹⁷ või ei ole koguni abinõu vajalikkust kahtluse alla seadnudki.³¹⁸ Ilmselt on tõepoolest võimatu kujutada ette abinõu, mis aitaks selle eesmärgi saavutamisele kaasa sama efektiivselt kui konkreetset liiki määruste edasikaebeõiguse täielik välistamine. Seega on ärisaladuse kaitseks menetluse kinniseks kuulutamise või kinniseks kuulutamata jätmise määruste edasikaebevõimaluse piiramine abinõuna ka vajalik.

4.4.3. Mõõdukus

Nii prof. E. Kergandberg kui prof. R. Maruste on leidnud, et kohtumääruste hulka arvestades tähendaks nende absoluutne edasikaebamise võimaluse tagamine tõenäoliselt õigusemõistmise normaalsele funktsioneerimisele olulist takistust, mistõttu tuleb kohtumääruste oluliselt piiratumat edasikaebekorda lugeda põhjendatuks.³¹⁹ Seejuures on Riigikohus märkinud järgmist: „PS § 24 lõikest 5 ei tulene isikute õigust vaidlustada eranditult kõiki kohtulahendeid ja seadusandja on pädev kohtulahendi olemusest lähtuvalt ning mõistlikele põhjendustele tuginevalt edasikaebeõigust diferentseerima.“³²⁰ Õiguskantsleri hinnangul on edasikaebeõiguse diferentseerimisel üheks lähtekohaks rikutavate õiguste ja vabaduste olemus ja rikkumise määr.³²¹

Võttes arvesse, et tulenevalt TsMS § 660 lg-st 2, HKMS § 203 lg-st 1 ja KrMS § 383 lg-st 2 saab kohtuistungi kinniseks kuulutamist vaidlustada apellatsioonkaebuses, ei ole sellistel juhtudel määruskaebeõiguse piiramisega rikutavate õiguste ja vabaduste rikkumise määr suur. Tsiviilkohtumenetluses lasub ringkonnakohtul TsMS § 656 lg 1 p 1 järgi kohustus apellatsioonkaebuse põhjendusest ja selles esitatud asjaoludest sõltumata esimese astme kohtus menetluse avalikkuse põhimõtte olulise rikkumise korral esimese astme kohtu otsus

³¹⁷ RKÜKo 03.07.2012, 3-1-1-18-12, p 45; RKÜKo 13.11.2012, 3-1-1-45-12, p 36.

³¹⁸ RKÜKo 10.11.2011, 3-3-1-28-11, p 36; RKPJKo 22.11.2011, 3-4-1-18-11, p 43.

³¹⁹ Viide 52 (E. Kergandberg, 2012), komm 29.1; viide 294 (E. Kergandberg, M. Sillaots, 2006), lk 394; viide 69 (R. Maruste, 2004), lk 413.

³²⁰ RKPJKm 03.07.2008, 3-4-1-10-08, p 10; RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 38; RKÜKo 10.11.2011, 3-2-1-28-11, p 27; RKÜKo 09.03.2013, 3-3-1-82-12, p 36.

³²¹ Õiguskantsleri 20.07.2009 seisukoht nr 6-1/081121/0904451, p 13.

tühistada.³²² Tulenevalt KrMS § 338 p 3 ja § 339 lg 1 p 12 koosmõjust on kohtumenetluse põhjendamatu kinniseks kuulutamine kohtuotsuse apellatsioon korras tühistamise alus ka kriminaalkohtumenetluses.³²³ Seda arvesse võttes on õiguskantsler leidnud, et edasikaebeõiguse piiramine on ilmselt vähemalt üldjuhul mõõdukas seal, kus see teenib muuhulgas eesmärki võimalikult kiiresti jätkata sama kohtuasja menetlust või kus muu menetluse kaudu on vähemalt lõppastmes põhimõtteliselt võimalik, et küsimus jõuab lõpuks Riigikohtuni ning on võimalik see lahendada üksikjuhu õiglust tagaval viisil.³²⁴ Ehk nagu T. Annus on märkinud, ei pruugi edasikaebeõigust rikkuda see, kui eraldi ei saa edasi kaevata määruseid, mis ei ole kohtu menetluse seisukohalt "fataalse" tähendusega.³²⁵ Seega võib pidada määruskaebeõiguse puudumist juhul, kui kohus on mõne menetlusosalise vastuseisust hoolimata istungi ärisaladuse kinniseks kuulutanud, mõõdukaks, sest sellise asjaolu saab vaidlustada apellatsioonkaebuses.

Küll on aga olukord teistsugune, kui kohus on jätnud sellekohast taotlust lahendades kaalutusvea tagajärjel menetluse kinniseks kuulutamata. Sellises olukorras on ärisaladust omaval menetlusosalisel kaks võimalust: kas jätta ärisaladus avalikustamata, rikkudes sellega oma menetluslikku positsiooni või selleks kohustavat kohtumäärust, või ärisaladus avalikustada, minetades sellega ärisaladusele olemuslik konfidentsiaalsus. Ameerika Ühendriikide Ülemkohus on leidnud, et õigus hoida teiste eest ärisaladust on selle üks peamisi kriteeriume. Kui ärisaladuseks olevad andmed avalikustatakse, on ärisaladuse omanik õiguse oma andmete kaitstusele kaotanud.³²⁶ Seejuures on näiteks Wisconsin ülemkohus leidnud, et kui hageja peab esitama tõendeid oma ärisaladuse olemuse kohta, hävitaks avalikustamine selle sama ärisaladuse väärtuse, mida hageja kaitsta soovib.³²⁷ Ka A. Kukrus on leidnud, et ärisaladuse kaitstuse eelduseks on selle mõistlik salastatus.³²⁸

Seega riivab ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamata jätmise määruse vaidlustusõiguse piiramine edasikaebeõiguse enda kõrval ka muid väga kaalukaid väärtusi.

³²² Tühistamiskohustust arvesse võttes puudub menetlusosalistel otsene vajadus järgida TsMS § 333 lg-s 1 sätestatud ning esitada avalikkuse põhimõtte rikkumise kohta sellele apellatsioonkaebuses tuginemiseks vastuväide hiljemalt selle kohtuistung lõpus, kus rikkumine toimus, või rikkumisele järgnenud esimeses kohtule esitatud menetlusdokumendis. Ka halduskohtumenetluses võimaldab HKMS § 90 lg 2 menetlusosalistel vastuväide esitamata jätta, sest avalikkuse näol on tegemist HKMS § 2 lg-s 7 sätestatud halduskohtumenetluse olulise põhimõttega, mille rikkumisele saab tugineda kohtulahendi peale edasi kaevates ka eelneva vastuväite esitamiseta.

³²³ Ka viide 52 (E. Kergandberg, 2012), komm 22.

³²⁴ Viide 302 (Õiguskantsler, 2012), p 49.

³²⁵ Viide 127 (T. Annus, 2006), lk 393.

³²⁶ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Ruckelshaus vs. Monsanto Co., 467 U.S. 986 (1984).

³²⁷ Wisconsin Ülemkohus, State ex rel. Ampco Metal, Inc. vs. O'Neil, 78 N.w.2d 921 (1956).

³²⁸ A. Kukrus. Tööstusomandi õiguskaitse. Tallinn: Mats 1995, lk 98-99.

Ärisaladuse kaitseks kohtuistungil kinniseks kuulutamata jätmisel võib ärisaladuse omajat tabada suure tõenäosusega üks kolmest pöördumatust negatiivsest varalisest tagajärjest: kohtuvaidluse kaotamine, ärisaladuse esitamiseks kohustava määruse täitmata jätmisest tingitud trahvi tasumine või ärisaladusest ilmajäämine ja seeläbi ärisaladuse minetamine ning alapeatükist 2.3 tulenevatel põhjustel oma omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse kahjustamine. Menetluse kinniseks kuulutamata jätmise määruse edasikaebeõiguse puudumine välistab ärisaladuse omaja võimaluse end selliste intensiivsete riivete eest kaitsta.

Kui kohtulahend riivab intensiivselt isiku omandipõhiõigust ja ettevõtlusvabadust ning võimalus kaalul olevaid põhiõigusi muul viisil kaitsta puudub, ei pruugi edasikaebeõiguse piiramine Riigikohtu seisukoha järgi kohtute töökoormuse vähendamise vajadust õigustada.³²⁹ Veelgi enam, kui sääst menetlusökonoomias saavutatakse sellega, et isikul puudub tõhus võimalus oma põhiõigusi kohtus kaitsta, kaalub kohtulahendi peale edasikaebeõiguse tagamise vajadus menetlusökonoomia eesmärgid üles.³³⁰ Ehkki menetluse kinniseks kuulutamist on võimalik esmase taotluse rahuldamata jätmise korral taotleda korduvalt, ei saa seda pidada ärisaladuse omaja jaoks tõhusaks õiguste kaitse vahendiks. Nähtuvalt järgnevast peatükist puuduvad õiguskaitsevahendid ka kohtuistungite avalikkuse tõttu ärisaladuse avalikustamisega tekkinud kahju hüvitamiseks. Sellest tulenevalt ei saa menetluse kinniseks kuulutamist taotlenud isikult menetluse kinniseks kuulutamata jätmise määruse vaidlustamise võimaluse äravõtmist kohtusüsteemi efektiivsuse tagamiseks põhjendatuks pidada. Seega on ärisaladuse kaitseks menetluse kinniseks kuulutamise taotluse rahuldamata jätmise määruste edasikaebevõimaluse puudumine kitsamas mõttes ebaproportsionaalne ja seetõttu materiaalselt PS § 24 lg-ga 5 vastuolus.

Määruskaebeõiguse olemasolu mitte ainult ei tagaks menetlusosaliste õiguste parema kaitse, vaid ka aitaks kohtu kaalutusvigade tekkevõimalust ennetada, sest lahendi allutamine kõrgema kohtu kontrollile eeldab selle motiveerimist. Seejuures on ka Riigikohus märkinud, et kohtulahendi motiveerimise nõue on üks õigusemõistmise põhiprintsiipe, kuna see tagab kohtulahendi kontrollitavuse.³³¹ Nii sätestabki tsiviilkohtumenetluses ja tulenevalt HKMS § 178 lg-st 2 ka halduskohtumenetluses kohaldatav TsMS § 465 lg 1 p 8, et määrus, mille peale saab esitada määruskaebuse, peab muuhulgas sisaldama kohtu siseveenduvuse kujunemist selgitavaid põhjendusi. KrMS § 145 lg 3 p 1 järgi esitatakse põhistatud määruste korral määruse põhjendus ka kriminaalkohtumenetluses. Kuna lahendi põhistamine võimaldab lisaks

³²⁹ RKÜKo 10.11.2011, 3-3-1-28-11, p 41; RKPJKo 22.11.2011, 3-4-1-18-11, p 44.

³³⁰ RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 48.1.

³³¹ RKKKm 01.06.2001, 3-1-1-64-01, p 7.1.

teistele kontrollida lahendi tegemise mõttekäiku ka kohtunikul endal, on S. Lind õigustatult leidnud, et isegi kui menetlusosalised tegelikult edasikaebevõimalust ei kasuta, aitab edasikaebe instituut õiglase lahendi saavutamisele ikkagi kaasa.³³² Seega on tõenäoline, et ainuüksi menetluse kinniseks kuulutamata jätmise määrusele määruskaebuse esitamise võimalus tagab kohtulahendi õigsuse sedavõrd efektiivselt, et edasikaebeõiguse tegelikuks kasutamiseks võib vajadus puududa.

³³² Viide 290 (S. Lind, 2004), lk 15.

5. ÄRISALADUSE KAITSEKS KOHTUISTUNGI AVALIKKUSE PIIRAMATA JÄTMISEGA TEKKIVA KAHJU HÜVITAMINE

Eelmisest peatükist nähtuvalt ei ole kohtu võimalikud eksimused ärisaladuse kaitseks kohtuistungil kinniseks kuulutamise taotluse lahendamisel edasikaebe korras parandatavad. Ärisaladuse avaldamisega piiramata ligipääsuga kohtuistungil minetab teave aga enda konfidentsiaalsuse ning ei ole enam seetõttu ka ärisaladusena käsitatav ega kaitstav. Alapeatükis 2.3 esitatud asjaoludel riivab ärisaladuse avalikuks tulek lisaks ärisaladuse kaitsele ka omandiõigust ja ettevõtlusvabadust ning toob ärisaladuse omajale suure tõenäosusega kaasa varalise kahju tekke (eelkõige ärisaladuse avaldamisega konkurentsieelise kaotamise tõttu saamata jäänud tulu, aga ka näiteks ärisaladuse kogumiseks, korrastamiseks ja konfidentsiaalsena hoidmiseks tehtud kulutused). Ka Riigikohus on möönnud, et ettevõtlusvabaduse piirang võib kahjustada isikut eelkõige varaliselt.³³³

Tulenevalt PS §-st 25 on igapäevane õigus talle õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamisele. I. Pilving ja P. Roosmaa on põhiseaduse kommentaarides leidnud, et PS §-s 25 sisalduval põhiõigusel kahju hüvitamisele on oluline roll muude põhiõiguste kaitsele suunatud õiguste süsteemis, täiendades nõnda õiguste tagamise kohustust (PS § 14) ning õigust kohtulikule kaitsele (PS § 15 lg 1).³³⁴ Riigikohtu seisukoha järgi hõlmab PS §-des 14 ja 15 ette nähtud õigus kohtulikule kaitsele nii isiku õigust pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse kui ka riigi kohustust luua põhiõiguste kaitseks kohane kohtumenetlus, mis on õiglane ja tagab isiku õiguste tõhusa kaitse.³³⁵ Kokkuvõtvalt tuleneb PS §-dest 14 ja 15 (aga ka EIÕK art-st 13) õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks,³³⁶ mis peab tagama teiste õiguste lünkadeta kohtuliku kaitse.³³⁷ Sestap on Riigikohus leidnud I. Pilvingust ja P. Roosmast mõneti teisiti, et mitte PS § 25 ei täienda õigust kohtulikule kaitsele, vaid vastupidi PS §-des 14 ja 15 sisalduvate menetluslike põhiõiguste eesmärk on avada tee isiku materiaalsete põhiõiguste teostamiseks ja kaitsmiseks.³³⁸ Ka põhiseaduse ekspertiisikomisjon ja M. Ernits on nõustunud, et PS §-s 15 sätestatud subjektiivse menetlusõigusliku tagatise

³³³ RKPJKm 03.07.2008, 3-4-1-10-08, p 11.

³³⁴ I. Pilving, P. Roosmaa. PS § 25 komm 1.1. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Iuridicum 2012.

³³⁵ RKPJKm 30.12.2008, 3-4-1-12-08, p 19; RKPJKo 11.12.2012, 3-4-1-11-12, p 38.

³³⁶ RKÜKm 22.12.2000, 3-3-1-38-00, p 19; RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 74.

³³⁷ RKÜKm 22.12.2000, 3-3-1-38-00, p 15; RKPJKo 09.04.2008, 3-4-1-20-07, p 18.

³³⁸ RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 75; RKÜKo 10.04.2012, 3-1-2-2-11, p 51.

eesmärk on muuta põhiõiguste materiaalõiguslik sisu tegelikkuseks.³³⁹ See kohustus seob eelkõige seadusandjat, kes on kohustatud kehtestama normid, mis piisava tõenäosusega ja piisaval määral tagaks põhiõiguste teostumise ning kaitse.³⁴⁰

Eelnevast tulenevalt on EIK märkinud, et õigusest kohtulikule kaitsele tulenev tõhus õiguskaitsevahend tähendab õiguskaitsevahendit, mis on nii tõhus kui võimalik,³⁴¹ kusjuures tõhus õiguskaitse tuleb tagada igapähele, kes kaebab, et tema õigusi ja vabadusi on rikutud.³⁴² Prof. R. Maruste on leidnud, et „[r]iik kui õigusemõistmise monopoli omaja peab tulenevalt riikluse eesmärkidest ja põhimõtetest tegema juurdepääsu kohtule maksimaalselt avatuks, et tagada õiglus ja võrdne kohtlemine. Kui see nii ei ole, võib jääda osa inimesi ja ühiskondliku elu segmente ning nendega seonduvad õigused ja vabadused efektiivsest kaitsest väljapoole. See oleks nii ebaõiglane kui ka võrdsuspõhimõtte rikkumine niivõrd, kuivõrd puuduvad selliseks toimimiseks väga kaalukad põhjused, mis oleksid kooskõlas üldise demokraatliku õigusriikluse põhimõttega.“³⁴³

Seega tõusetub küsimus, kas ärisaladust omanud isikul on tõhusad õiguskaitsevahendid kohtu eksimusel istungi kinniseks kuulutamata jätmise tõttu menetluses ilmsiks tulnud ärisaladuse kasutamise takistamiseks, kasutamisega tekitatud kahju hüvitamiseks või eelneva kahe puudumisel kohtuistungil kinniseks kuulutamata jätmisega tekitatud kahju hüvitamiseks.

Riigikohtu nägemuses tuleb varalisi nõudeid, sealhulgas kahju hüvitamise nõudeid, menetleda üldjuhul tsiviilkohtupidamise korras.³⁴⁴ Juhul kui menetlusosalisele saab teise menetlusosalise ärisaladus teatavaks kinniseks kuulutatud istungi käigus, on nii ärisaladuse avaldamise kui kasutamisega tekitatud kahju hüvitamiseks kohased õiguskaitsevahendid olemas. TsMS § 41 lg 1 ja KrMS § 12 lg 4 kohaselt hoiatab kohus kinnisel kohtuistungil menetlusosalisi ja teisi istungisaalis viibijaid, et kinnise kohtuistungil menetlusandmete avaldamine ei ole lubatud. Juhul kui mõni menetlusosaline või muu saalis viibija menetluses teatavaks saanud ärisaladust siiski avaldab, on VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p 7 koosmõjust tulenevalt võimalik nõuda ärisaladuse avaldamise tagajärjel tekkinud kahju hüvitamist või VÕS § 1037 lg 1 ja § 1039 alusel ärisaladuse näol saadu harilikku väärtust ja ärisaladuse kasutamisega saadud tulu

³³⁹ P. Varul jt (koost). Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse analüüs. § 14 komm 1. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10731> (22.04.2013); viide 45 (M. Ernits, 2012), komm 1.2.

³⁴⁰ RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 75.

³⁴¹ EIK 06.09.1978, 5029/71, Klass jt vs. Saksamaa, p 69.

³⁴² EIK 06.09.1978, 5029/71, Klass jt vs. Saksamaa, p 64; EIK 26.10.2000, 30210/96, Kudla vs. Poola, p 157; EIK 26.10.2000, 30985/96, Hasan ja Chaush vs. Bulgaaria, p 96.

³⁴³ Viide 69 (R. Maruste, 2004), lk 300.

³⁴⁴ RKPJKm 03.07.2008, 3-4-1-10-08, p 11.

väljaandmist. Lisaks võidakse KarS³⁴⁵ § 323¹ kohaselt karistada kinnises kohtumenetluses teatavaks saanud menetlusandmete avaldamise eest rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

Ent kuna avalikul istungil teatavaks saanud ärisaladuse avaldamisele või kasutamisele piirangud puuduvad, puuduvad ka tõhusad õiguskaitsevahendid avaliku istungi käigus teatavaks saanud ärisaladuse kasutamisega tekitatud kahju hüvitamiseks. Deliktilise nõude esitamisel ei saaks kaitsenormina kasutada ka KonkS §-s 52 sätestatud kõlvatu konkurentsi regulatsiooni,³⁴⁶ sest sellised andmed pole saadud seadusevastaselt. Samuti ei ole täidetud KarS §-s 377 sätestatud süüteo objektiivne koosseis, sest avaldatav või kasutatav ärisaladus ei ole saanud teatavaks seoses töö- või ametiülesannetega. Seega puuduvad kehtivas õiguses avaliku istungi käigus teatavaks saanud ärisaladust avaldava või kasutava isiku suhtes kasutatavad õiguskaitsevahendid. Lisaks on selliste nõudealuste kehtestamise võimalikkus ka teoreetiliselt kaheldav. Avalikku istungit jälgivad inimesed ei pea teadma ega iseseisvalt analüüsima, milline menetluses kasutatav teave võib olla kvalifitseeritav ärisaladusena. Olukorras, kus kohus ei ole istungit kinniseks kuulutanud, saavad istungil viibijad heauskselt eeldada, et seal avalikustatava info kasutamise osas otsesed piirangud puuduvad. Eeltoodud põhjustel ei saa ka avalikul istungil teatavaks saanud ärisaladuse edasist avaldamist ja kasutamist pidada PS § 25 tähenduses õigusvastaseks, mistõttu ei kuulu selline teguviis ka PS § 25 esemelise kaitseala hulka.

Eelnevast tulenevalt isikul, kelle ärisaladus on kohtu eksimuse tõttu peetud avalikul istungil teatavaks saanud, tõhusad eraõiguslikud vahendid sellise teabe edasise leviku või kasutamise piiramiseks puuduvad. Selliseid õiguskaitsevahendeid ei saagi olemas olla, sest PS § 25 avalikul istungil õiguspäraselt saadud info kasutamisega tekkida võiva kahju hüvitamist ei taga. Samas kui kohus poleks väära kaalutusotsusega istungit kinniseks kuulutamata jätnud, oleks ärisaladuse omaja õiguste kaitse tagatud oluliselt paremini. Menetlusosaliste puhul saaks ärisaladuse edasise avaldamise ja kasutamise korral kasutada eelnevast viidatud õiguskaitsevahendeid ning menetlusvälistel isikutel poleks eelduslikult võimalik menetluses kasutatavast infost teadlikuks saadagi.

Võttes arvesse, et tulenevalt alapeatükist 2.3.1 laieneb ärisaladusele ka omandiõiguslik kaitse, on asjakohane seisukoht, mille kohaselt võib isiku omandile mõju avaldada ning seeläbi ka

³⁴⁵ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 20.12.2012, 3.

³⁴⁶ Viide 180 (A. Kelli jt).

omandi kaitse nõudeid sätestava EIÕK esimese protokollart 1 mõjuala riivata õigusemõistmise käigus toimuv õiguserikkumine.³⁴⁷ Ka Ameerika Ühendriikide Ülemkohus on leidnud, et riigil lasuv keeld võtta ilma õiglase hüvitiseta üldiseks kasutuseks ühtegi eraomandit laieneb ka kohtutele.³⁴⁸ Kuna Ameerika Ühendriikide kohtupraktika kohaselt hõlmab omandi mõiste ka ärisaladust,³⁴⁹ on kohtuistungil avalikustamine käsitatav ärisaladuse võtmisena, sest see kõrvaldab ärisaladusega kaasneva konkurentsieelise.³⁵⁰ Seega on kohtu võimalik eksimus ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamata jätmise taotluse rahuldamata jätmisel ärisaladuse omajale kahju tekkimise ja sellise kahju vältimise või hüvitamise võimaluse minetamisega põhjuslikus seoses. Seetõttu tõusetub küsimus võimalikust riigivastutusest.

I. Pilvingu ja P. Roosmaa sõnul on PS § 25 õiguse esemeks ennekõike just nimelt riigivastutus kui avaliku võimu kandjate vastutus oma tegevusega kaasnenud õigusrikkumiste, sealhulgas sellega põhjustatud kahju eest.³⁵¹ Materiaalõiguslikud alused avaliku võimu kandja tekitatud kahju hüvitamiseks ja seega PS §-st 25 tuleneva põhiõiguse teostamiseks sätestab riigivastutuse seadus.³⁵² Riigikohtu hinnangul on riigivastutuse seaduse regulatsioon kohaldatav kõigile avalik-õiguslikus suhtes avaliku võimu kandja tekitatud kahju hüvitamise juhtudele, kus puudub täpsem eriregulatsioon.³⁵³ Kuna kohtupidamisega tekitatud kahju hüvitamise osas selline eriregulatsioon puudub, laieneb riigivastutuse seadus ka kohtumõistmise käigus tekitatud kahju hüvitamisele. Õigusemõistmisel tekitatud kahju hüvitamist reguleerib täpsemalt RVastS § 15. Seejuures on Tallinna Ringkonnakohus märkinud, et õigusemõistmine RVastS § 15 tähenduses ei seisne üksnes vaidluste lahendamises ning isikute süüküsimuse otsustamises, vaid hõlmab ka seadusega kohtu pädevusse antud küsimuste üle otsustamise.³⁵⁴ Seda arvesse võttes kohaldub RVastS § 15 ka kohtu kaalutusvea tõttu ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamise taotluse rahuldamata jätmise tulemusel tekkiva kahju hüvitamisele.

Kuid nagu Riigikohus on osundanud, siis avaliku võimu kandja tekitatud kahju hüvitamise aluste ja korra sätestamisega samaaegselt piirab riigivastutuse seadus ka selle põhiõiguse

³⁴⁷ C. Ginter. Riigi vastutus õigusemõistmisel tekitatud kahju eest. – *Juridica* 2004/8, lk 521.

³⁴⁸ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, *Chicago, B. & Q. R. Co. vs. City of Chicago*, 166 U.S. 225 (1897).

³⁴⁹ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, *Ruckelshaus vs. Monsanto Co.*, 467 U.S. 986 (1984); Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, *Carpenter vs. Ühendriigid*, 484 U.S. 19 (1987).

³⁵⁰ Viide 263 (*Harvard Law Review Association*, 1991), lk 1342.

³⁵¹ Viide 334 (I. Pilving, P. Roosma, 2012), komm 1.2.

³⁵² Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260; RT I, 13.09.2011, 9.

³⁵³ RKHKo 20.11.2008, 3-3-1-47-08, p 11; RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 110.

³⁵⁴ TlnRKo 21.05.2008, 3-07-1430, p 11. Õigusemõistmise funktsiooni alt väljub üksnes kohtu kinnistus- ja registriosakondade tegevus, sest tegemist on haldusfunktsiooni teostamisega.

kasutamist.³⁵⁵ Nii saabki RVastS § 15 kohaselt nõuda kohtumenetluse käigus, sealhulgas kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamist üksnes juhul, kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo. Seega hüvitatakse üksnes menetluses kohtunikupoolse kuriteo tagajärjel tekkinud kahju ning kohtumenetluse käigus tekitatud muu kahju hüvitamine on välistatud.³⁵⁶ Ka madalama astme kohtupraktikas on kinnitatud, et niisuguse sätte lisamine riigivastutust reguleerivasse seadusesse väljendab täielikult ja selgelt seadusandja tahet: hüvitise saamise õigus tekib isikul üksnes sel juhul, kui kohtu tegevus on olnud rängalt õigusvastane.³⁵⁷ Eelkõige tuleb sellise kuriteona kõne alla kohtuniku poolt teadvalt ebaseadusliku kohtulahendi tegemine KarS § 311 tähenduses. Kuid nagu S. Laos ja P. Pikamäe on möönnud, vastab selle koosseisu objektiivsetele tunnustele üksnes kohtunikule antud õiguspädevuse raske rikkumine.³⁵⁸ Ehkki sellekohane kohtupraktika puudub, on äärmiselt vähetõenäoline, et ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamata jätmisel tehtav kaalutusviga oleks käsitatav kohtunikukohustuse raske rikkumisena. Samuti ei saa pidada tõenäoliseks sellise kaalutusvea tegemist KarS § 311 subjektiivse koosseisu täitmiseks vajaliku kavatsuse või otsese tahtlusega. Seega ei saa reeglina RVastS § 15 alusel kohtuistungi kinniseks kuulutamise taotluse lahendamisel tehtud kaalutusvea tagajärjel ärisaladuse avalikuks saamisega tekkinud kahju hüvitamise nõudmist võimalikuks pidada.

Kui PS § 25 koosseisu elementide esinemise korral välistatakse kahju hüvitamine või raskendatakse seda või kui hüvitamine ei toimu täies ulatuses või viisil, mis kõige tulemuslikumalt tagaks õigusrikkumise tagajärgede kõrvaldamise, on I. Pilvingu ja P. Roosma hinnangul tegemist PS §-s 25 sisalduva hüvitis põhiõiguse piiranguga.³⁵⁹ Seega riivab riigivastutuse seaduse regulatsioon, mis välistab kohtumenetluse käigus muu kui kuriteoga toime pandud kahju hüvitamise, PS §-s 25 sätestatud põhiõigust nõuda kahju hüvitamist.³⁶⁰ Lisaks riivab kahju hüvitamist välistav regulatsioon ka PS §-de 14 ja 15 koostoimest tulenevat õigust tõhusale kohtumenetlusele, sest puudub menetlus, mis võimaldaks isikul, kelle õigusi on ärisaladuse kaitseks kohtuistungi õigusvastase kinniseks kuulutamata jätmisega rikutud, pöörduda kohtu poole nõudega tekitatud kahju hüvitada.³⁶¹ Samuti võib Riigikohtu hinnangul takistada PS §-st 25 tuleneva põhiõiguse kasutamist ning riivata PS §-dest 14 ja 15 tulenevat

³⁵⁵ RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 121.

³⁵⁶ RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 112.

³⁵⁷ TlnHKo 21.11.2007, 3-07-1129, p 5; TlnHKo 14.01.2008, 3-07-1430, p 4.

³⁵⁸ S. Laos, P. Pikamäe. KarS § 311 komm 3.2. – J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistuseseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.

³⁵⁹ Viide 334 (I. Pilving, P. Roosma, 2012), komm 3.

³⁶⁰ Ka samas, komm 2.3.2.

³⁶¹ RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 119; RKÜKo 31.08.2011, 3-3-1-35-10, p 47; RKÜKo 10.04.2012, 3-1-2-2-11, p 51.

õigust tõhusale kohtumenetlusele oma õiguste kaitseks ebaselgus küsimuses, kas, kuidas ja millises ulatuses peaks hindama kahju aluseks olevate toimingute ja otsuste õiguspärasust.³⁶²

Eelnevast tulenevalt tõusetub küsimus ärisaladuse kaitseks õigusvastaselt kinniseks kuulutamata jätmise tagajärjel tekkiva kahju hüvitamist võimaldava regulatsiooni puudumise põhiseaduspärasusest. Nagu alapeatükist 4.2 ilmnes, on põhiõigusi piirav õigustloov akt põhiseaduspärane, kui see on põhiseadusega kooskõlas nii formaalselt kui materiaalselt. Võttes arvesse, et kohtu kaalutusvea tõttu ärisaladuse kaitseks menetluse kinniseks kuulutamata jätmise tagajärjel tekkiva kahju hüvitamise piirangu formaalsele põhiseadusvastasusele viitavad asjaolud puuduvad, keskendutakse järgnevalt materiaalsele õiguspärasusele. Materiaalne kooskõla põhiseadusega tähendab esmalt, et põhiõigust riivav õigusakt on kehtestatud põhiseadusega lubatava eesmärgi saavutamiseks, ning seejärel, et selle eesmärgi saavutamiseks valitud abinõu on proportsionaalne.

5.1. Eesmärk

PS § 25 ei sisalda viidet hüvitispõhiõiguse piiramise võimaluse kohta. Kuid võttes arvesse, et PS § 25 ei oleks ilma seadusandja täpsustusteta rakendatav, on selle seadusega piiramise lubatavus I. Pilvingu ja P. Roosma hinnangul tuletatav sätte tõlgendamise teel.³⁶³ Põhiseaduse assamblee materjalidest nähtuvalt jäeti esialgne sättes sisalduv lause „Hüvitamise viisi ja korra sätestab seadus“ välja põhjusel, et kohus saaks hakata otsustama ja määrama hüvitisi kahju eest juba enne vastava seaduse jõustumist, see tähendab vahetult pärast põhiseaduse jõustumist. Samas rõhutati, et selle lause väljajätmine ei tähenda, et seadusandjal puuduks õigus antud valdkonda seadusega reguleerida.³⁶⁴ Ka põhiseaduse ekspertiisikomisjon tegi ettepaneku allutada PS § 25 lihtsale seaduse reservatsioonile, võimaldades sel viisil seadusandjal välja kujundada paindlik kahjutasuõigus.³⁶⁵ Nii on ka EIK korduvalt rõhutanud, et õigusemõistmisele juurdepääsu õigus pole absoluutne põhiõigus, vaid riik võib seda piirata ja peabki piirama, kehtestades juurdepääsu tingimuse – määratlema pädeva kohtu, menetlusreeglid ja muud formaalsed nõuded, mis tuleb kohtusse pöördumisel täita.³⁶⁶ Seetõttu ollaksegi sellekohase viite puudumisest hoolimata valdavalt seisukohal, et PS §-i 25 tuleb

³⁶² RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 127.

³⁶³ Viide 334 (I. Pilving, P. Roosma, 2012), komm 3.

³⁶⁴ Viide 88 (Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee, 1997), lk 985.

³⁶⁵ P. Varul jt (koost). Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse analüüs. § 25 komm 2. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10725> (22.04.2013).

³⁶⁶ G. Gustavson. Juurdepääs õigusemõistmisele Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2010, lk 7. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1054/G%20Gustavson_juurdepaas_oigusemoistmisele.pdf (22.04.2013).

tõlgendada lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigusena.³⁶⁷ Ka Riigikohus on mõõnnd, et seadusandjal on PS §-st 25 tuleneva hüvitisõhiõiguse piiramiseks põhiseadusest tulenev õigus.³⁶⁸

Absoluutne ei ole ka PS §-s 15 ettenähtud isiku kaebeõigus. Tulenevalt Riigikohtu läbivast praktikast on PS § 15 lg 1 näol tegemist ilma seadusereservatsioonita põhiõigusega, mistõttu võib seadusandja määratleda selle piirid teisi põhiõiguseid või põhiseaduslikke väärtusi arvesse võttes.³⁶⁹ See kehtib ka selle kohaldamisel koosmõjus PS §-ga 14.³⁷⁰ Seetõttu saab üldise põhiõiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele piiramise õigustusena arvestada üksnes teisi põhiõigusi või põhiseaduslikke väärtusi.³⁷¹ Võttes arvesse PS §-de 14 ja 15 kõrgendatud seadusereservatsiooni ning § 25 lihtsaseadusereservatsiooniga põhiõiguse tunnustele vastavuse teatavat vaieldavust,³⁷² tuleb PS §-de 14, 15 ja 25 riive põhiseaduspärasuse hindamisel lähtuda eelkõige seadusereservatsioonita põhiõiguse kontrolliskeemist ning selgitada välja, milliste põhiõiguste või põhiseaduslike väärtuste kaitsmise eesmärgil on seadusandja välistanud võimaluse taotleda kohtu kaalutusvea tagajärjel kinniseks kuulutamata jätmise tulemusena ärisaladuse avalikustamisest tekkinud kahju hüvitamist.

Põhiõiguste piiramist õigustavate põhiseaduslike väärtustena on Riigikohus maininud muuhulgas õiguskaitseüsteemi tõhusat toimimist ehk menetlusökonoomiat, õiguskindlust ning õigusrahu.³⁷³ Konkreetselt kohtusse pööramise õiguse kitsendamise legitiimseks eesmärgiks on Riigikohus pidanud õiguskindluse ja kohtusüsteemi ülekoormamise vältimist.³⁷⁴ Tallinna Ringkonnakohus on märkinud, „et õigusemõistmisega tekitatud kahju hüvitamise nõude piiramise eesmärk on ära hoida olukord, kus sama kohtuasja lahendatakse kahel korral: esmalt primaarnõude läbivaatamisel ja seejärel õigusemõistmisega tekitatud kahju hüvitamise taotluse lahendamisel. Sellise võimaluse avardamine tooks kaasa olukorra, kus õigusemõistmisega tekitatud kahjuks saaks pidada ka viimasena nimetatud nõude alusel

³⁶⁷ Nt viide 334 (I. Pilving, P. Roosma, 2012), komm 3; Arupärimine võlaõigusseaduse § 134 lõike 3 vastuolu kohta põhiseadusega (nr 123). – XII Riigikogu stenogramm. III istungjärk. 09.04.2012.

³⁶⁸ RKÜKo 31.08.2011, 3-3-1-35-10, p 47.

³⁶⁹ RKPJKm 09.05.2006, 3-4-1-4-06, p 12; RKPJKm 03.04.2008, 3-4-1-3-08, p 5; RKÜKo 16.05.2008, 3-1-1-88-07, p 43; RKPJKo 17.07.2009, 3-4-1-6-09, p 20; RKPJKo 15.12.2009, 3-4-1-25-09, p 23.

³⁷⁰ RKÜKo 10.04.2012, 3-1-2-2-11, p 65: „Põhiseaduse §-s 14 ja § 15 lg-s 1 ei ole sätestatud tingimusi neis sisalduvate õiguste riivamiseks. Seega on neist sätetest tulenevad põhiõigused ilma seaduse reservatsioonita tagatud põhiõigused.”

³⁷¹ RKÜKo 10.04.2012, 3-1-2-2-11, p 65.

³⁷² Viide 367 (Arupärimine ...).

³⁷³ RKÜKo 17.03.2003, 3-1-3-10-02, p 28; RKÜKo 28.04.2004, 3-3-1-69-03, p 29; RKPJKo 17.07.2009, 3-4-1-6-09, p 20; RKPJKo 15.12.2009, 3-4-1-25-09, p 23; RKPJKo 19.04.2011, 3-4-1-13-10, p 57.

³⁷⁴ RKHKm 06.09.2007, 3-3-1-40-07, p 11.

halduskohtule esitatud kaebuse (ebaõiget) rahuldamata jätmist, mis avaks sama vaidluse lõputult. RVastS § 15 lõikes 1 sätestatud piirangu eesmärk on tagada jõustunud kohtulahendite suhtes õiguskindlus.³⁷⁵ Ka prof. H. Maurer on pidanud kohtumõistmisel kahju välistamise eriregulatsiooni põhjuseks õigusmõistmise olemust, mille eesmärk on õigusvaidluste lõplik lahendamine jõustuvate kohtuotsuste tegemisega ehk hoida ära protsessi veelkordne ülevaatamine.³⁷⁶ Samuti on sellise seisukohaga nõustunud I. Pilving ja P. Roosma, märkides, et kohtu puhul võib vaidlus kahju üle kahjustada kohtuotsuse seadusjõudu ja sellega õigusrahu – kahjuvaidluse raames hakatakse uuesti arutama, millise otsuse oleks kohus pidanud tegema.³⁷⁷

Lisaks kohtuotsuste seadusjõu ja selle kaudu üldise õigusrahu kaitsmise vajadusele tuuakse õigustmõistva tegevuse puhul tavapärasest suurema vastutuse piirangu põhjusena välja ka kohtu sõltumatuse kaitsmine – riigil tekkiv vastutus võib kohtuid nende hinnangul õigete otsuste tegemisel kammitseda.³⁷⁸ Kui kohtumenetluses tekitatud kahju oleks piiramatult hüvitatav, väheneks olulisel määral kohtuniku otsustusjulgus.³⁷⁹ Seejuures ei saa lõpuni nõustuda Euroopa Kohtu poolt ühenduse õigusega vastuolevas olevate kohtulahendite kontekstis väljendatud arvamusega, et kuna kohtumõistmise käigus tekitatud kahju nõue esitatakse riigi, mitte konkreetse kohtuniku vastu, ei saa riigivastutuse lubamist kohtuniku sõltumatust ohustavaks pidada.³⁸⁰ Ehkki sellise õiguse laialdane kasutamine oleks vähetõenäoline, võimaldab RVastS § 19 lg 1 siiski esitada õigusemõistmisel tekitatud kahju regressinõude isiku vastu, kelle õigusvastase tegevuse tulemusena kahju tekkis. Seega oleks ka RVastS §-s 15 sätestatud piirangu puudumisel kohtu kaalutusvea tõttu avaliku istungi tagajärjel tekkiva kahju korral välistatud tagasinõude esitamine menetlust kinniseks kuulutamata jätnud kohtuniku vastu. Ilmselt on just seetõttu asunud Justiitsministeerium kohtumenetluse käigus seisukohale, et RVastS § 15 lg 1 eesmärk on välistada, et kohus, kartuses teha viga, ei satuks sõltuvusse sellest kartusest, vaid tal oleks võimalik vaba ja väarikana teha õiguspärane ja põhjendatud lahend.³⁸¹

³⁷⁵ TlnRko 27.10.2011, 3-08-2015, p 10.

³⁷⁶ H. Maurer. Haldusõigus. Üldosa. 14. trükk. Tallinn: Juura 2004, lk 446.

³⁷⁷ Viide 334 (I. Pilving, P. Roosma, 2012), komm 3.2.1.

³⁷⁸ Samas.

³⁷⁹ M. Laaring. Riigivastutuse seaduse muutmise vajaduse analüüs. Tallinn: Justiitsministeerium 2009, lk 53. – Arvutivõrgus:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=51165/Riigivastutuse+seaduse+muutmise+vajaduse+anal%FC%FCs.pdf> (22.04.2013).

³⁸⁰ EK 30.09.2003, C-224/01, Köbler vs. Austria, p 42.

³⁸¹ TlnRko 25.01.2011, 3-08-709, p 15.

Täiendavalt oli riigivastutuse seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt piirangute eesmärk anda alus avaliku võimu poolt isikule tekitatud kahju hüvitamiseks isiku õigusi taastaval, kuid avalikke ressursse mitte liialt koormaval viisil.³⁸² Nagu I. Pilving ja P. Roosma on põhjendatult märkinud, sekkuks piiranguteta hüvitispõhiõigus ebaproportsionaalselt kahju tekitaja põhiõigustesse ja viiks riigi finantskriisi.³⁸³ Seega võib Riigikohtu hinnangul pidada riigivastutuse seadusest tulenevate kahju hüvitamise piirangute üheks eesmärgiks avaliku võimu kulutuste vähendamist ning seeläbi riigi rahaliste huvide kaitsmist, mis on põhiõiguste piiramiseks legitiimne eesmärk.³⁸⁴

Eelnevast tulenevalt on ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamata jätmise tagajärjel tekkiva kahju nõudeõiguse riivel selge ja lubatav eesmärk. Ent ka kohtukaebeõiguse piirangu õigustamiseks ei piisa ainuüksi õiguspärase eesmärgi olemasolust. EIK praktikast nähtuvalt peab õigusemõistmisele juurdepääsu õiguse piirangud lubatavad ainult niivõrd, kui võrd piirang ise on demokraatlikust ühiskonnas vajalik, sobiv eesmärgi saavutamiseks ja mõõdukas taotletava eesmärgi suhtes.³⁸⁵ EIK kujundanud põhimõtteid tunnustab PS § 11.³⁸⁶ Seega on vaja hinnata ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamata jätmisega tekkinud kahju hüvitamise nõude esitamist keelava regulatsiooni vastavust eelnevalt kolmandas peatükis kirjeldatud sobivuse, vajalikkuse ja mõõdukuse nõuetele.

5.2. Sobivus

On küllaltki tõenäoline, et isikud, kelle arvates on kohus nende ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamise taotlust lahendades eksinud ja põhjustanud seeläbi avalikul istungil ärisaladusena kaitstava materjali käsitlemisega varalist kahju, püüaksid nõuda riigilt sellise kahju hüvitamist. Sellest lähtuvalt aitab kaalutusvea tagajärjel ärisaladuse kaitseks kohtuistungil kinniseks kuulutamata jätmisega tekkiva kahju hüvitamise välistamine kaasa nii kohtusüsteemi ülekoormamise vältimise kui ka õiguskindluse, kohtu sõltumatuse ja riigi rahaliste huvide kaitsmise eesmärgile. Seetõttu on RVastS § 15 lg-s 1 sisalduva piirangu näol tegemist sobiva abinõuga.

³⁸² Riigivastutuse seaduse eelnõu (480 SE) seletuskiri. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003672916 (22.04.2013).

³⁸³ Viide 334 (I. Pilving, P. Roosma, 2012), komm 3.

³⁸⁴ RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 121.

³⁸⁵ EIK 28.05.1985, 8225/78, Ashingdane vs Ühendkuningriik, p 57.

³⁸⁶ Viide 41 (U. Lõhmus, 2003), lk 150.

5.3. Vajalikkus

Kui kohtu sõltumatuse eesmärki on võimalik ehk tagada ka isiku kaebeõigust vähem piiravate abinõudega (näiteks võimaldades esitada tagasinõue üksnes süüliselt ärisaladuse kaitseks kinniseks kuulutamata jätmise korral), siis on võrdlemisi raske kujutada ette abinõu, mis aitaks kohtusüsteemi ülekoormamise vältimise ja õiguskindluse ning riigi rahaliste huvide kaitsmise eesmärgile kaasa samavõrd efektiivselt, kui sellist liiki asjades kohtukaebeõiguse sisuline välistamine ehk sidumine kohtunikupoolse kuriteo eeldusega. Seetõttu tuleb pidada kõnealust abinõu ka vajalikuks.

5.4. Mõõdukus

Kui traditsiooniliselt on riigi vastutus olnud kohtuvõimu poolt tekitatud kahju hüvitamisel välistatud või oluliselt piiratud, siis I. Pilvingu ja P. Roosma sõnul iseloomustab tänast riigivastutusõiguse arengut kohtu privileegide kahanemine.³⁸⁷ Õigusemõistmisel tekitatud kahju hüvitamise osas on nähtud RVastS §-s 15 varjatud lünki ka Eesti kohtupraktikas. Näiteks on Tallinna Riigikohus leidnud, et sõltumata RVastS § 15 sõnastusest on isikul õigus nõuda kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamist riigivastutuse seaduse alusel ka juhul, kui kohtulahendi tõttu võeti isikult vabadus, kohtulahend on kohtu olulise vea tõttu Eestis tühistatud ja hüvitamine ei ole reguleeritud muu seadusega.³⁸⁸ Märkimist väärib ka Riigikohtu seisukoht, et riigivastutuse regulatsioon, mis mitte üksnes ei sätesta kohtueelse kriminaalmenetlusega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamist piiravaid tingimusi, vaid välistab kahju hüvitamise täiesti, pole PS §-s 25 ning §-des 14 ja 15 sätestatud põhiõiguste piiranguna proportsionaalne.³⁸⁹

Ehkki RVastS 15 ei välista kohtumenetluse käigus tekitatud kahju hüvitamist täiesti, teeb ta seda siiski äärmiselt suures osas. Seetõttu on ka õiguskantsleri nõunik M. Laaring Justiitsministeeriumile koostatud analüüsis mõõnnud, et õigusemõistmisel tekitatud kahju hüvitamist sätestavat paragrahvi võib pidada üheks praktikas kõige problemaatilisemaks sätteks kehtivas riigivastutuse seaduses ning kohtuvõimu teostamisega tekitatud kahju hüvitamise täielikku välistamist ei saa pidada õigeks.³⁹⁰ Neil kaalutlustel algatati 07.04.2011

³⁸⁷ Viide 334 (I. Pilving, P. Roosma, 2012), komm 3.2.1.

³⁸⁸ TlnRKo 20.06.2007, 3-06-1321.

³⁸⁹ RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09, p 122.

³⁹⁰ Viide 379 (M. Laaring, 2009).

Riigikogus uue riigivastutuse seaduse eelnõu³⁹¹ lugemine, mille kohaselt võib isik nõuda kohtumenetluse käigus tekitatud kahju hüvitamist kolmel juhul: esiteks kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo, teiseks kui kohus on vähemalt raske hooletuse tõttu rikkunud oluliselt menetlusõiguse normi, ning õigusvastasus on samas asjas eelnevalt tuvastatud edasikaebemenetluses, ja kolmandaks kui kohus on vähemalt raske hooletuse tõttu rikkunud menetlusõiguse normi, rikkudes isiku õigust õigusemõistmisele mõistliku aja jooksul ning ennetav õiguskaitsevahend ei ole kasutatav või ei olnud mõjus. Eelnõu seletuskirja kohaselt vastab selline lahendus selgemini PS § 25 regulatsioonile, kuid arvestab seejuures ka õigusemõistmise sõltumatuse ja õigusrahu tagamise vajadusega.³⁹²

Eelnevast nähtuvalt on jõutud üksmeelele, et käesoleval ajal ei ole RVastS §-st 15 regulatsioonist tingitud PS §-dest 14, 15 ja 25 tulenevate õiguste riive mõõdukas ning menetletava eelnõuga tuuakse kohtumenetluse käigus tekitatud kahju hüvitamise võimaldamiseks juurde kaks uut alust. Põhimõtteliselt võiks ärisaladuse kaitseks kohtuistungis kinniseks kuulutamata jätmise taotluse eksliku rahuldamata jätmisega tekkiv kahju liigituda teise aluse pinnalt nõutava kahju hulka: kohus on vähemalt raske hooletuse tõttu rikkunud oluliselt menetlusõiguse normi ning õigusvastasus on samas asjas eelnevalt tuvastatud edasikaebemenetluses. Ent neljandast peatükist nähtuvalt ei ole menetluse kinniseks kuulutamata jätmise määruse õigusvastasust sellekohase regulatsiooni puudumise tõttu võimalik edasikaebemenetluses tuvastada. Seega ei võimalda kohtuistungis kinniseks kuulutamata jätmisega tekitatud kahju nõuda ka kavandatav riigivastutuse seadus.

Eelnevast tulenevalt on nii kehtiva kui kavandatava riigivastutuse seaduse regulatsioon kohtumenetluse käigus istungi kinniseks kuulutamata jätmise tõttu ärisaladuse avalikuks tulemisest tekkiva kahju korral väga ligilähedane PS §-s 25 ning §-des 14 ja 15 sätestatud põhiõiguste välistamisele. Samas riivab ärisaladuse avalikuks tuleks alapeatükis 2.3 esitatud asjaoludel lisaks ärisaladuse kaitsele ka omandiõigust ja ettevõtlusvabadust ning toob ärisaladuse omajale suure tõenäosusega kaasa varalise kahju tekke. On äärmiselt kaheldav, kas kohtusüsteemi ülekoormamise vältimise ning õiguskindluse, kohtu sõltumatuse ja riigi rahaliste huvide kaitsmise eesmärk kaalub üles isikute põhiõiguste sedavõrd intensiivse riive.

³⁹¹ Riigivastutuse seaduse eelnõu (7 SE). – Arvutivõrgus:

[http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=1329971&file_name=\(7\)riigivastutuse seadus.doc&file_size=82944&mnsent=7+SE&fd=08.06.2011 \(22.04.2013\).](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=1329971&file_name=(7)riigivastutuse%20seadus.doc&file_size=82944&mnsent=7+SE&fd=08.06.2011%20(22.04.2013))

³⁹² Riigivastutuse seaduse eelnõu (7 SE) seletuskiri, lk 13. – Arvutivõrgus:

[http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=1329915&file_name=\(7\)riigivastutuse seaduse seletuskiri.doc&file_size=209408&mnsensk=7+SE&fd=2011-06-08 \(22.04.2013\).](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=1329915&file_name=(7)riigivastutuse%20seaduse%20seletuskiri.doc&file_size=209408&mnsensk=7+SE&fd=2011-06-08%20(22.04.2013))

Kuna eelduslikult on alapeatüki 2.2 tunnuste järgi ärisaladusena käsitatavat teavet hõlmavaid menetlusi pigem vähe, ei oleks neis asjades tehtavaid ja võimalikke kahjunõudeid tingivaid kinniseks kuulutamise taotlusi rahuldamata jätvaid määrusi mahus, mis võiks avaldada kohtusüsteemi koormusele märkimisväärset mõju. Samuti ei oleks menetluse käigus ärisaladuse õigusvastasest teatavaks saamisest tõusetuva kahju menetlemine mitte kuidagi käsitatav põhikohtuasja taasavamisena ega saaks ka seetõttu mõjutada põhikohtuasjas tehtud otsuse seadusjõudu. Kohtute sõltumatust on aga eelmisest alapeatükist nähtuvalt võimalik saavutada ka isiku kaebeõigust vähem piiravate abinõudega. Mis puutub riigi rahaliste huvide kaitsmisse, siis ei saa riigi huve kaaluda kuidagi üles olukord, kus ärisaladusest tulenenud konkurentsieelise minetamine võib mõjuda selle omajale kui mitte hävitavalt, siis vähemalt halvavalt.

Andmata ärisaladuse kaitseks kohtuistungis õigusvastaselt kinniseks kuulutamata jätmisega tekitatud kahju hüvitamist välistava regulatsiooni mõõdukusele lõplikku hinnangut, lisavad eeltoodud asjaolud kaalukust eelmises peatükis tehtud järeldusele, mis rõhutab PS § 24 lg-st 5 tulenevat vajadust tagada ärisaladuse kaitseks menetluse kinniseks kuulutamise taotluse rahuldamata jätmise määruste edasikaebevõimalus. Sellise määruskaebeõiguse olemasolul oleks kavandatava riigivastutusse seaduse kontekstis tagatud ka PS §-des 14, 15 ja 25 sätestatud põhiõigused. Eelnõu § 17 lg 1 p 2 järgi võiks isik nõuda ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamata jätmisega tekitatud kahju hüvitamist õiglates ulatuses juhul, kui kohus on rikkunud oluliselt menetlusõiguse normi vähemalt raske hooletuse tõttu ning õigusvastasus on samas asjas eelnevalt tuvastatud edasikaebemenetluses. Seetõttu langeks edasikaebevõimaluse olemasolul kavandatava riigivastutuse seaduse valguses ära ka küsimus PS §-de 14, 15 ja 25 võimalikust rikkumisest.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärk oli avada kohtuistungite avalikkuse ja ärisaladuse kaitse põhimõtete olemus ja kaitsevajadus ning selgitada välja, millistest kaalutlustest peaks kohus ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamisel lähtuma, millised on menetlusosaliste õiguskaitsevahendid, kui kohus neist kaalutlustest lähtunud ei ole, ja kas võimalike õiguskaitsevahendite puudumine on põhiseaduspärane.

Tööst nähtuvalt seisneb PS § 24 lg-s 3 ja EIÕK art-s 6 sätestatud kohtuistungite avalikkuse põhimõtte selles, et eelkõige maa- ja halduskohtute asja sisulisele arutamisele suunatud istungid peavad toimuma avalikkusele teadaolevates ja vabalt ligipääsetavates kohturuumides. Avaliku kohtupidamise põhimõtte kaitse vajadus on tingitud eesmärgist tagada menetlusosalistele aus kohtupidamine ning ühiskonnale usaldus kohtusüsteemi vastu. Kuid sõltumata selle ühiskondlikust olulisusest, saavad kohtuistungite avalikkuse põhimõttest kinnipidamist nõuda üksnes menetlusosalised. Menetlusväliste isikute puhul tuleb tõlgendada kohtuistungite avalikkuse põhimõtet viisil, mis ei anna neile küll kohtuistungi avaliku pidamise nõudmise õigust, kuid avaliku kohtuistungi korral annab õiguse sellel osaleda.

Tulenevalt EIÕK art-st 6 ei ole kohtuistungite avalikkuse põhimõtte aga absoluutne ning PS § 24 lg 3 kohaselt võib seda piirata muuhulgas ärisaladuse kaitseks. Ehkki EIÕK ärisaladust kohtuistungi kinniseks kuulutamise alusena ei maini, siis nähtuvalt EIK praktikast ning teiste Euroopa riikide menetlusseadustikest on ärisaladuse kaitse iseseisva kohtumenetluse kinniseks kuulutamise alusena EIÕK art 6 tähenduses siiski lubatav. Selle aluse kohaldamiseks tuleb aga esmalt anda vastus küsimusele, kas menetluses avalduda võiv teave vastab ärisaladuse kriteeriumidele. Kuigi ärisaladuse terminil üldine definitsioon puudub, saab Riigikohtu antud suunistest lähtudes käsitada ärisaladusena teadlikult saladuses hoitavat ettevõttega seotud kaubandusliku väärtusega avalikkusele kättesaamatut informatsiooni.

Ent kohtuistungi kinniseks kuulutamiseks ainuüksi mingi ärisaladuse avalikuks tulemise võimalusest ei piisa. Olles tuvastanud menetluses avalduda võiva teabe kuulamise ärisaladuse mõiste alla, tuleb järgnevalt anda hinnang avalikkuse põhimõtte piiramise põhjendatusele. Seejuures ei oma määravat tähendust asjaolu, kas kõik menetlusosalised ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamise nõustuvad või seda koguni taotleavad. Jääb ju ka sel juhul

alles avaliku kohtupidamise ühiskondlik olulisus kohtusüsteemi usaldust tugevdava väärtusena, mille riive põhjendatust tuleb hinnata ka siis, kui kõik menetlusosalised on enda õigusest avalikule kohtupidamisele loobunud.

Eesti menetlusseadustikud ega kohtupraktika ärisaladuse või muu PS § 24 lg-s 3 nimetatud väärtuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamiseks konkreetseid kaalutusreegleid ei sisalda. Veelgi enam, menetlusseadustikud kõiki asjaolusid arvessevõtva kaalutusotsuse tegemist ei soodusta, sest võimaldavad kohtuistungid kuulutada kinniseks põhjendamist mittevajava määrusena. Kuid EIK, Ameerika Ühendriikide ja Kanada kohtute praktikat arvesse võttes ning ärisaladuse kaitseks istungi kinniseks kuulutamisel esinevat põhiõiguste kollisiooni silmas pidades võib pidada põhjendatuks, et sellekohane kaalutusotsus allub üldisele proportsionaalsuse testile.

Paratamatult ei ole välistatud, et sellise põhjendamist mittevajava kaalutusotsuse tegemisel kohus eksib. Samas menetlusosalistel, kelle õigust kohtuistungil avalikkusele on riivatud või kelle taotlus ärisaladuse kaitsevajaduse tõttu kohtuistungil kinnikuulutamiseks on jäetud rahuldamata, kohtu eksliku kaalutusotsustuse vaidlustamiseks võimalus puudub. Kui põhjendamatu kohtuistungil kinniseks kuulutamist saab vaidlustada apellatsioonkaebuses, siis kinniseks kuulutamata jätmist edutult taotlenud menetlusosalisel on kaks võimalust: kas jätta ärisaladus avalikustamata, rikkudes sellega oma menetluslikku positsiooni või selleks kohustavat kohtumäärust, või ärisaladus avalikustada, minetades sellega ärisaladusest tulenev konkurentsieelis ja kaitse. Välistades võimaluse end sedavõrd intensiivsete riivete eest kaitsta, ei saa PS § 24 lg-s 5 sätestatud edasikaebeõiguse riivena ärisaladuse kaitseks kohtuistungil kinniseks kuulutamise taotluse rahuldamata jätmise määruse edasikaebeõiguse piirangut proportsionaalseks pidada.

Kuna kohtu võimalikud eksimused ärisaladuse kaitseks kohtuistungil kinniseks kuulutamise taotluse lahendamisel edasikaebe korras parandatavad ei ole, võib kohtu kaalutusviga tingida olukorra, kus piiramata ligipääsuga kohtuistungil ärisaladuse avaldamise tulemusel minetab ärisaladus enda konfidentsiaalsuse ning pole seetõttu enam ärisaladusena käsitatav ega kaitstav. Kui kinniseks kuulutatud istungi käigus teatavaks saanud ärisaladuse avaldamise ja kasutamisega tekitatud kahju hüvitamiseks on kohased era- ja karistusõiguslikud õiguskaitsevahendid olemas, siis avaliku istungi käigus teatavaks saanud ärisaladuse avaldamise või kasutamise vastu õiguskaitsevahendid puuduvad. Lisaks on selliste õiguskaitsevahendite kehtestamise võimalikkus ka teoreetiliselt kaheldav.

Samas on ärisaladuse avalikuks tulek ja selle tagajärjel tekkiv kahju (eelkõige ärisaladuse avaldamisega konkurentsieelise kaotamise tõttu saamata jäänud tulu, aga ka näiteks ärisaladuse kogumiseks, korrastamiseks ja konfidentsiaalsena hoidmiseks tehtud kulutused) kohtu võimaliku kaalutlusvea vahetu tagajärg. Ent kohtu kaalutlusvea tõttu tekkinud kahju hüvitamist ei saa kõigi eelduste kohaselt nõuda ka riigilt, sest kohtumenetluse käigus tekitatud kahju hüvitamist saab nõuda üksnes juhul, kui kohtunik on pannud kohtumenetluse käigus toime kuriteo. Välistades muu kui kuriteoga toime pandud kahju hüvitamise, riivab kehtiv riigivastutuse õigus nii PS §-s 25 sätestatud põhiõigust kahju hüvitamisele kui ka PS §-de 14 ja 15 koostoimest tulenevat õigust tõhusale kohtumenetlusele.

Riigivastutuse regulatsioonist tuleneva riive liigse intensiivsuse leevendamiseks on algatatud uue, kahju hüvitamise aluseid laiendava riigivastutuse seaduse eelnõu lugemine. Eelnõust nähtuvalt võiks kahju hüvitamist nõuda muuhulgas ka juhul, kui kohus on vähemalt raske hooletuse tõttu rikkunud oluliselt menetlusõiguse normi ning õigusvastasus on samas asjas eelnevalt tuvastatud edasikaebemenetluses. Kuid edasikaebeõiguse puudumise tõttu ei saaks ärisaladuse kaitseks kohtuistungil kinniseks kuulutamata jätmise taotluse eksliku rahuldamata jätmisega tekkinud kahju hüvitamist nõuda ka mainitud alusel.

Eelnevast tulenevalt leidis kinnitust töö hüpotees, et ärisaladuse kaitseks kohtuistungil kinniseks kuulutamise taotluste lahendamisel tekkida võivate kaalutlusvigade tagajärgede vältimiseks või kõrvaldamiseks vajalike õiguskaitsevahendite puudumine on põhiseadusvastane. Võttes arvesse nii edasikaebeõiguse piirangu põhiseadusevastasust kui kavandatavat riigivastutuse regulatsiooni, tuleks nii PS § 24 lg-st 5 kui PS §-dest 14, 15 ja 25 tulenevate põhiõiguste realiseerimiseks tagada sellekohase taotluse esitajale ärisaladuse kaitseks menetluse kinniseks kuulutamise taotluse rahuldamata jätmise määruse edasikaebeõigus. Lisaks võib ainuüksi edasikaebeõiguse andmine sellest tingitud kohtu põhjendamiskohustuse tõttu võimalike kaalutlusvigade teket juba eos ennetada. Määruskaebeõiguse piirangu jätkumise korral pole välistatud töö sissejuhatuses mainitud võimalus, et formaalsest kinniseks kuulutamise taotlemise võimalusest hoolimata ei saa pool siiski oma ärisaladusega kaasnevaid õigusi kohtus tõhusalt kaitsta, sest istungi kinniseks kuulutamisel tekkida võivate kohtu kaalutlusvigade ennetamise ja tagajärgede kõrvaldamise võimatuse tõttu tooks avalikul istungil ärisaladuste avaldamine suuremat kahju, kui kohtuasja tema kasuks lahendamise korral kasu saada on.

DECLARATION OF COURT PROCEEDINGS AS CLOSED FOR THE PROTECTION OF BUSINESS SECRETS

Abstract

In the broadest sense the current thesis aim to ascertain if the current procedural law regarding the declaration of court hearings as closed guarantees sufficient protection of business secrets. More specifically, the thesis aim to clarify the essence and the value of the principles of the openness of court hearings on the one hand, and the protection of business secrets on the other. Furthermore, the thesis try to determine the rules for deciding how to strike a fair balance between these two principles if such need arises in the due course of deciding whether the hearings must be declared as closed. The theses argue that the limitation to party's right to appeal a court ruling that has been made contrary to these guidelines to the prejudice of the business secret owner is unconstitutional.

Both, the Constitution of the Republic of Estonia as well as the European Convention on Human Rights, set a general rule that the court hearings must be open to the public. The European Court of Human Rights has clearly stated that the principle of public hearing covers all proceedings the result of which is decisive for private rights and obligations, and thus no explicit exceptions from this principle with reference to civil, administrative or criminal cases can be made. Rather, the principle of publicity applies to all first instance court hearings prescribed for hearing a matter. It has been found in court practice that a trial complies with the requirement of publicity only if the public is able to obtain information about its date and place and if this place is easily accessible to the public. By and large these conditions will be fulfilled by the simple fact that a hearing is held in a regular courtroom large enough to accommodate spectators.

The right of public access to court hearings exist to enhance popular trust in the fairness of the justice system, and to promote the exchange of ideas and information. Judicial openness enhances the fairness of a trial as well as the appearance of fairness. Furthermore, the public character of proceedings protects litigants against the administration of justice in secret with no public scrutiny and it is also one of the means whereby confidence in the courts can be maintained. By rendering the administration of justice visible, publicity contributes to the achievement of a fair trial, the guarantee of which is one of the fundamental principles of any democratic society.

However, full transparency of court proceedings is impossible, particularly on account of the need to protect the effectiveness of the judicial system and the interests of the persons involved. Therefore, the right of access is not absolute. The Constitution of the Republic of Estonia lists several grounds under which the court may order a hearing or its part to be held in camera. One such ground is the necessity to protect business secrets. Though the European Convention of Human Rights does not implicitly mention the protection of business secrets as a separate ground for exceptions, the European Court of Human Rights has found it acceptable for a state to designate an entire class of case as an exception to the general rule. Taking into account the opinion of the court and the widespread similar practice of other European Council member states, it can be concluded that the protection of business secret can be regarded as a legitimate exception from the principle of public hearings.

Therefore, when deciding if the hearings should be held in camera it has to be firstly established that the exact information under question corresponds to the business secret criteria. However, despite its common usage the term business secret lacks a unified and exhaustive legal definition. In order to fulfil that cap the Estonian Supreme Court has, relying on the definition given by the Competition Act, accepted that business secrets can be deemed to be information concerning the business activities of an undertaking the communication of which to other persons is likely to harm the interests of such undertaking. Furthermore, the Supreme Courts has also followed the frontiers given by the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights that provides undisclosed information with three prerequisites. Such information has to be secret in the sense that it is not, as a body or in the precise configuration and assembly of its components, generally known among or readily accessible to persons within the circles that normally deal with the kind of information in question; has to have commercial value because it is secret; and has to have been subject to reasonable steps under the circumstances, by the person lawfully in control of the information, to keep it secret.

Trade secrets are protected because they are considered property rights whose value is rooted in the information not being widely shared. Furthermore, it has been found that business secrets can be afforded protection as “possessions”, especially when the information at issue is economically valuable. Expressly due to its economic value business secret cases present the business secret owners with a daunting paradox. Although the objective of business secret case is to protect the secret, the proceeding itself may threaten the secrecy that is the essence

of the information at issue. As its owner's understanding of information's confidentiality is inherent to the essence of business secret it is not likely that the court on its own initiative would recognise a business secret and limit the openness of the hearing for its protection. For these reasons business secret owners may seek opportunities to close the hearings on the basis that their business secrets would otherwise be revealed and thus lose their value.

However, the party seeking confidentiality has to show why the access to the information should be overcome because solely the possible loss of information's confidentiality should not automatically lead to closed hearings. The European Court of Human Rights has declared that while the need to protect professional confidentiality and the private lives may justify holding proceedings in camera, such an occurrence must be strictly required by the circumstances. Therefore, it should be weighed in each separate case which of the two incommensurable rights shall overbear: publicity of court hearings or protection of business secrets. Furthermore, even if all parties to the case waive their right to have their case heard in public, the court must still weigh whether such waiver does not run counter to any important public interest.

Estonian procedural laws do not prescribe how and under which considerations such discretionary decision should be made. However, the European Court of Human Rights has recognised that a margin of appreciation should be left to the competent national authorities in striking a fair balance between the interest of publicity of court proceedings, on the one hand, and the interests of a party or a third person in maintaining the confidentiality of data, on the other hand. The scope of this margin will depend on such factors as the nature and seriousness of the interests at stake and the gravity of the interference. In general, the criteria used in European, American and Canadian courts resemble the common proportionality test used to solve the conflict of any other opposing constitutional rights.

Therefore, the decision whether to close the business secret case hearings to the public or not constitutes a full and meaningful discretionary consideration of information's accordance with business secret criteria and the proportionality of public hearing infringement. Inevitably possible mistakes by the court when making such decision can not be excluded. However, court's possibly incorrect decision is final and can not be challenged by parties' whose right to public hearing may have been infringed (the court has declared the proceedings closed by one of the parties request, but another's opposition) neither by parties' whose application for declaring the hearing closed has been dismissed.

If an objection to the ruling infringing party's right to public hearing may be made in an appeal, one has no such possibility in case the hearing has not been closed. Open hearings in business secret case that result in possibly incorrect decision may have two damaging consequences: cause damage to business secret owner's procedural position if the latter decides to keep the business secret confidential or cause the loss of the competitive advantage deriving from business secret if the secret is disclosed at an open hearing. The impossibility of filing an appeal against the court ruling excludes business owner's means to protect itself from such intensive impairment. Furthermore, state liability law excludes business secret owner's option to claim compensation for the damage caused as a result of such rulings. Although the limitation pursues a legitimate aim of ensuring the efficiency of the judicial system, there is no reasonable relationship of proportionality between such limitation and the aim sought to be achieved.

LÜHENDID

AKI – Andmekaitse Inspeksioon

ATS – avaliku teenistuse seadus

AvTS – avaliku teabe seadus

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

EIÕK – Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

EK – Euroopa Kohus

HKMS – halduskohtumenetluse seadustik

KarS – karistusseadustik

KonkS – konkurentsiseadus

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

PankrS – pankrotiseadus

PatVS – patendivoliniiku seadus

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

PSJKS – põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadustik

RVastS – riigivastutuse seadus

TMS – täitemenetluse seadustik

TRIPS-leping – Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping

TsMS – tsiviilkohtumenetluse seadustik

TÜS – tulundusühistu seadus

VTMS – väärteomenetluse seadustik

VÕS – võlaõigusseadus

ÕKS – õiguskantsleri seadus

ÄS – äriseadustik

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kirjandus

1. Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura 1996.
2. Alexy, R. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid. – *Juridica* 2001/1, lk 5-13.
3. Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – *Juridica* eriväljaanne 2001, lk 5-96.
4. Annus, T. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006.
5. Bronckers, M., McNelis, N. Is the EU obliged to improve the protection of trade secrets? An inquiry into TRIPS, the European Convention on Human Rights and the EU Charter of Fundamental Rights. – *European Intellectual Property Review* 2012/34, lk 673-688.
6. Cronin, C., Guillemain, C. Trade Secrets: European Union Challenge in a Global Economy. – Arvutivõrgus: http://www.ifraorg.org/view_document.aspx?docId=22900 (22.04.2013).
7. Czapracka, K. A. Antitrust and Trade Secrets: The U.S. and the EU Approach. – *Santa Clara Computer & High Technology Law Journal* 2008/24, lk 207-273.
8. Ernits, M. Põhiõigused kui väärtusotsustused Riigikohtu praktikas. – Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Tartu 2005, lk 29-59.
9. Fasching, H. W. Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts. II überarbeite, ergänzte Aufl. Wien 1990.
10. Ginter, G. Riigi vastutus õigusemõistmisel tekitatud kahju eest. – *Juridica* 2004/8, lk 520-525.
11. Ginter, J. Eesti Vabariigi õiguskaitseüsteem. Tartu: Juristide täienduskeskus 1996.
12. Grotian, A. Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 6. Õigus asja õiglasele arutamisele. – Arvutivõrgus: <http://www.nc.ee/?id=531> (22.04.2013).
13. Gustavson, G. Juurdepääs õigusemõistmisele Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2010. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1054/G%20Gustavson_juurdepaas_oigusemoistmisele.pdf (22.04.2013).

14. Harvard Law Review Association. Trade Secrets in Discovery: From First Amendment Disclosure to Fifth Amendment Protection. – Harvard Law Review 1991/104, lk 1330-1349.
15. Helfer, L. R. The New Innovation Frontier? Intellectual Property and the European Court of Human Rights. – Harvard International Law Journal 2008/49, lk 1-52.
16. Hogan, T. M., Schoenbeck, R. C. Trade Secret Preliminary Hearings: Does the Press Have a Right to Know. – Santa Clara Computer & High Technology Law Journal 1987/3, lk 329-350.
17. Hommik, L. Kohtuistungi avalikkus ning kohtuistungi kinniseks kuulutamine – kelle huvid on kaalul? Bakalaureusetöö. Tartu 2010.
18. Kalmet, T. Tööstusomandi õiguse kodifitseerimise väljavaated. – Juridica 2012/7, lk 486-490.
19. Kelli, A. Intellektuaalse omandi kodifitseerimine: vajadused, võimalused ja töökorraldus. – Juridica 2012/7, lk 481-485.
20. Kelli, A. Konfidentsiaalsuskohustus usaldussuhtes. Magistritöö. Tartu 2005.
21. Kergandberg, E. jt. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008.
22. Kergandberg, E., Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
23. Kergandberg, E., Sillaots, M. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006.
24. Kramer, X. E., Rhee, C. H. Civil Litigation in a Globalising World. Haag: TMC Asser Press, 2012.
25. Kukrus, A. Tööstusomandi õiguskaitse. Tallinn: Mats 1995.
26. Langemets, M. (toim). Eesti keele seletav sõnaraamat. 6, U-Y. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2009.
27. Laskin J. B., Puchniak, D. W. Sealing Orders after Sierra Club. – The Advocate's Quarterly, 2003/27, lk 173-198.
28. Lemley, M. A. The Surprising Virtues of treating Trade Secrets as IP Rights. Stanford Law School, Working Paper No. 358, lk 55. – Arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID1155167_code809365.pdf?abstractid=1155167&mirid=1 (22.04.2013).
29. Lind, S. Edasikaebeõiguse ulatus kõrgeimas kohtus: mudelid ja põhimõtted. Magistritöö. Tartu 2004.
30. Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012.

31. Lõhmus, U. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. – U. Lõhmus (koost). Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu: Iuridicum 2003, lk 139-180.
32. Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Iuridicum 2012.
33. Maruste, R. EIÕK staatus Eesti õigussüsteemis. – Juridica 1996/9, lk 474-478.
34. Maruste, R. Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 6 ja Eesti siseriiklik õigus. – Juridica 1996/3, lk 117-127.
35. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004.
36. Maurer, H. Haldusõigus. Üldosa. 14. trükk. Tallinn: Juura 2004.
37. Mereste, U. Majandusleksikon I. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastuse AS 2003.
38. Merusk, K., Narits, R. Eesti konstitutsiooniõigusest. Tallinn: Juura 1998.
39. Miller, A. R. Confidentiality, Protective Orders and Public Access to the Courts. – Harvard Law Review 1991/105, lk 427-502.
40. Mitt, A. Ettevõtlusvabaduse õiguslik olemus. – Juridica 2006/6, lk 380-387.
41. Mole, N., Harby, C. The right to a fair trial. A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbook, No. 3. – Arvutivõrgus: <http://www.echr.coe.int/library/DIGDOC/DG2/HRHAND/DG2-EN-HRHAND-03%282006%29.pdf> (22.04.2013).
42. Narits, R. Kohtu võim ja kohtuotsus. – Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Tartu 2005, lk 7-10.
43. Ojamäe, E. Konfidentsiaalse teabe määratlemine töösuhtes. – Juridica 2005/10, lk 719-730.
44. Open Society Institute. Right To A Fair Trial Under The European Convention On Human Rights (Article 6). Interights Manual For Lawyers. – Arvutivõrgus: <http://www.interights.org/files/107/INTERRIGHTS%20Article%206%20Manual.pdf> (22.04.2013).
45. Paulus, C. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura 2002.
46. Pisuke, H. Autoriõiguse alused. Tallinn: KPMS & Partnerid 2006
47. Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee: koguteos. Tallinn: Juura, 1997.
48. Raudsepp, T. Kohtusse pöördumise õigus Eesti Vabariigi põhiseaduse § 15 lõike 1 lause 1 alusel. Magistritöö. Tartu 2005.
49. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.

50. Truuväli, E.-J. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2008.
51. Varul, P. jt (koost). Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse analüüs. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10725> (22.04.2013).
52. Yamamoto, E. K. Efficiency's Threat to the Value of Accessible Courts for Minorities. – Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review 1990/25, lk 341-429.

Õigusaktid

Eesti

53. Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590; RT I, 23.04.2012, 1.
54. Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597; RT I, 19.12.2012, 2.
55. Avaliku teenistuse seadus. – RT I, 06.07.2012, 1; RT I, 20.12.2012, 3.
56. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 1.
57. Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 23.02.2011, 3; RT I, 25.10.2012, 1.
58. Halduskohtumenetluse seadustiku. – RT I 1999, 31, 425; RT I 2010, 22, 108.
59. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 20.12.2012, 3.
60. Konkurentsiseadus. – RT I 1998, 30, 410; RT III 2000, 21, 232.
61. Konkurentsiseadus. – RT I 2001, 56, 332; RT I, 27.06.2012, 3.
62. Kriminaalmenetluse koodeks. – ENSV ÜT 1961, 1, 4 ja lisa; RT I 2004, 27, 176.
63. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 21.12.2012, 1.
64. Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95; RT I, 21.12.2012, 1.
65. Patendivoliniku seadus. – RT I 2001, 27, 151; RT I, 28.12.2011, 1.
66. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus. – RT I 2002, 29, 174; RT I, 01.11.2012, 1.
67. Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260; RT I, 13.09.2011, 9.
68. Seadus Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu kohta. – RT I 1991, 25, 308; RT I 1999, 18, 302.
69. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 1998, 43, 666; RT I 2005, 15, 85.
70. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197; RT I, 21.12.2012, 1.
71. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seadus. – RT I 2005, 39, 308.
72. Tsiviilkohtupidamise seadustik. – RT I 1993, 31, 538; RT I 1997, 87, 1466.
73. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 1.

74. Tulundusühistu seadus. – RT I 2002, 3, 6; RT I, 18.12.2012, 3.
75. Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198; RT I, 31.12.2012, 5.
76. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487; RT I, 08.07.2011, 6.
77. Väärteomenetluse seadustik. – RT I 2002, 50, 313; RT I, 04.07.2012, 1.
78. Õiguskantsleri seadus. – RT I 1999, 29, 406; RT I, 29.12.2012, 1.
79. Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355; RT I, 18.12.2012, 3.

Välismaa

80. 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (Ungari tsiviilmenetluse seadustik). – Arvutivõrgus: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=95200003.TV (22.04.2013).
81. 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ungari tsiviilkodeks). – Arvutivõrgus: http://www.icnl.org/research/library/files/Hungary/civilcode_ENG.pdf (22.04.2013).
82. Bekendtgørelse af lov om rettens pleje (Taani Kuningriigi kohtumõistmise seadus). – Arvutivõrgus: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=138875> (22.04.2013).
83. Code civil (Šveitsi Konföderatsiooni tsiviilmenetluse seadustik). – Arvutivõrgus: <http://www.admin.ch/ch/e/rs/2/272.en.pdf> (22.04.2013).
84. Code de procédure pénale (Šveitsi Konföderatsiooni kriminaalmenetluse seadustik). – Arvutivõrgus: <http://www.admin.ch/ch/e/rs/3/312.0.en.pdf> (22.04.2013).
85. Courts (Supplemental Provisions) Act, 1961 (Iirimaa kohtute seadus). – Arvutivõrgus: <http://www.irishstatutebook.ie/1961/en/act/pub/0039/print.html> (22.04.2013).
86. Gesetz vom 10. Dezember 1912 über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung) (Liechtensteini Vürstiriigi tsiviilmenetluse seadus). – Arvutivõrgus: <https://www.gesetze.li/Seite2.jsp?LGBIm=1912009a> (22.04.2013).
87. Gesetz vom 27. November 2003 über den Staatsgerichtshof (StGHG) (Liechtensteini Vürstiriigi konstitutsioonikohtu seadus). – Arvutivõrgus: <https://www.gesetze.li/Seite2.jsp?LGBIm=2004032> (22.04.2013).
88. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa (381/2007) (Soome Vabariigi seadus administratiivkohtute menetluste avalikkuse kohta). – Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2007/en20070381.pdf> (22.04.2013).

89. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007) (Soome Vabariigi seadus üldkohtute menetluste avalikkuse kohta). – Arvutivõrgus:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2007/en20070370.pdf> (22.04.2013).
90. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) (Soome Vabariigi seadus asutuste tegevuse avalikkuse kohta). – Arvutivõrgus:
<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990621.pdf> (22.04.2013).
91. Likums "Administratīvā procesa likums" (Läti Vabariigi haldusmenetluse seadus). – Arvutivõrgus:
http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Administrative_Procedure_Law.doc (22.04.2013).
92. Likums "Civilprocesa likums" (Läti Vabariigi tsiviilmenetluse seadus). – Arvutivõrgus:
http://www.vvc.gov.lv/advantagecms/docs/LRTA/Likumi/Civil_Procedure_Law.doc (22.04.2013).
93. Likums "Kriminālprocesa likums" (Läti Vabariigi kriminaalmenetluse seadus). – Arvutivõrgus:
http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Criminal_Procedure_Law.doc (22.04.2013).
94. Likums "Par tiesu varu" (Läti Vabariigi kohtuvõimu seadus). – Arvutivõrgus:
http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Judicial_Power.doc (22.04.2013).
95. Lov nr 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Norra Kuningriigi kriminaalmenetluse seadus). – Arvutivõrgus: <http://www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-19810522-025-eng.pdf> (22.04.2013).
96. Lov nr 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) (Norra Kuningriigi seadus tsiviilvaidluste menetlemise kohta). – Arvutivõrgus:
<http://www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-20050617-090-eng.pdf> (22.04.2013).
97. Offentlighets- och sekretesslag (2009:400) (Rootsi Kuningriigi teabele juurdepääsu ja salastatuse seadus). – Arvutivõrgus: <https://lagen.nu/2009:400> (22.04.2013).
98. Rättegångsbalk (1942:740) (Rootsi Kuningriigi kohtumenetluse seadustik). – Arvutivõrgus: <http://www.government.se/content/1/c6/02/77/78/30607300.pdf> (22.04.2013).
99. Zakon o kaznenom postupku (Horvaatia Vabariigi kriminaalmenetluse seadus). – Arvutivõrgus:
<http://pak.hr/cke/propisi,%20zakoni/en/CriminalProcedureCode%282008%29/EN.pdf> (22.04.2013).

100. Zakon o parničnom postupku (Horvaatia Vabariigi tsiviilmenetluse seadus). – Arvutivõrgus: <http://pak.hr/cke/propisi,%20zakoni/en/CivilProcedureCode/Civil.pdf> (22.04.2013).
101. Закон Гражданский процессуальный кодекс Республики Молдова № 225-XV от 30.05.2003 (Moldova tsiviilkohtumenetluse seadustik). – Arvutivõrgus: http://www.mtic.gov.md/img/ssc/law/act_lege/007%20CPC.rus.pdf (22.04.2013).

Rahvusvaheline

102. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 1996, 11, 34.
103. Inimõiguste ülddeklaratsioon. – Arvutivõrgus: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf (22.04.2013).
104. Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. – RT II 1999, 22, 123.
105. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1994, 10, 11.
106. Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni asutamise konventsioon. – RT II 1993, 25, 55.

Kohtupraktika

Eesti

107. RKEKm 20.12.2001, 3-3-1-8-01.
108. RKEKo 20.12.2001, 3-3-1-15-01.
109. RKHKo 17.03.2003, 3-3-1-10-03.
110. RKHKo 17.03.2003, 3-3-1-11-03.
111. RKHKo 10.06.2003, 3-3-1-38-03.
112. RKHKo 16.04.2007, 3-3-1-5-07.
113. RKHKm 06.09.2007, 3-3-1-40-07.
114. RKHKm 15.05.2008, 3-3-1-9-08.
115. RKHKo 20.11.2008, 3-3-1-47-08.
116. RKHKo 19.04.2010, 3-3-1-4-10.
117. RKHKo 12.01.2012, 3-3-1-68-11.
118. RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97.
119. RKKKm 01.06.2001, 3-1-1-64-01.
120. RKKKo 20.09.2002, 3-1-1-88-02.

121. RKKKo 08.06.2009, 3-1-1-46-09.
122. RKPJKo 11.06.1997, 3-4-1-1-97.
123. RKPJKo 14.04.1998, 3-4-1-3-98.
124. RKPJKo 27.05.1998, 3-4-1-4-98.
125. RKPJKo 28.04.2000, 3-4-1-6-00.
126. RKPJKo 05.03.2001, 3-4-1-2-01.
127. RKPJKo 11.10.2001, 3-4-1-7-01.
128. RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02.
129. RKPJKo 10.05.2002, 3-4-1-3-02.
130. RKPJKo 12.06.2002, 3-4-1-6-02.
131. RKPJKo 15.07.2002, 3-4-1-7-02.
132. RKPJKo 17.02.2003, 3-4-1-1-03.
133. RKPJKo 14.04.2003, 3-4-1-4-03.
134. RKPJKo 19.12.2003, 3-4-1-22-03.
135. RKPJKo 25.03.2004, 3-4-1-1-04.
136. RKPJKo 30.04.2004, 3-4-1-3-04.
137. RKPJKo 13.06.2005, 3-4-1-5-05.
138. RKPJKm 09.05.2006, 3-4-1-4-06.
139. RKPJKo 26.11.2007, 3-4-1-18-07.
140. RKPJKm 03.04.2008, 3-4-1-3-08.
141. RKPJKo 09.04.2008, 3-4-1-20-07.
142. RKPJKo 01.07.2008, 3-4-1-6-08.
143. RKPJKm 03.07.2008, 3-4-1-10-08.
144. RKPJKm 30.12.2008, 3-4-1-12-08.
145. RKPJKo 26.03.2009, 3-4-1-16-08.
146. RKPJKo 25.06.2009, 3-4-1-3-09.
147. RKPJKo 17.07.2009, 3-4-1-6-09.
148. RKPJKo 15.12.2009, 3-4-1-25-09.
149. RKPJKo 18.06.2010, 3-4-1-5-10.
150. RKPJKo 14.12.2010, 3-4-1-10-10.
151. RKPJKo 04.04.2011, 3-4-1-9-10.
152. RKPJKo 19.04.2011, 3-4-1-13-10.
153. RKPJKo 12.10.2011, 3-4-1-15-11.
154. RKPJKo 22.11.2011, 3-4-1-18-11.
155. RKPJKo 17.04.2012, 3-4-1-25-11.

156. RKPJKo 20.06.2012, 3-4-1-10-12.
157. RKPJKo 06.07.2012, 3-4-1-3-12.
158. RKPJKo 11.12.2012, 3-4-1-11-12.
159. RKPJKo 11.12.2012, 3-4-1-20-12.
160. RKTko 23.09.1996, 3-2-1-98-96.
161. RKTko 24.10.1996, 3-2-1-117-96.
162. RKTko 18.12.1997, 3-2-1-134-97.
163. RKTko 23.12.1997, 3-2-1-138-97.
164. RKTkm 11.11.1998, 3-2-1-109-98.
165. RKTko 21.12.2004, 3-2-1-145-04.
166. RKTko 30.03.2006, 3-2-1-4-06.
167. RKTko 21.03.2007, 3-2-1-22-07.
168. RKTkm 10.10.2007, 3-2-1-81-07.
169. RKTko 09.12.2008, 3-2-1-103-08.
170. RKTko 12.10.2011, 3-2-1-90-11.
171. RKTko 07.12.2011, 3-2-1-123-11.
172. RKÜKo 22.12.2000, 3-4-1-10-00.
173. RKÜKm 22.12.2000, 3-3-1-38-00.
174. RKÜKo 17.03.2003, 3-1-3-10-02.
175. RKÜKo 06.01.2004, 3- 1-3-13-03.
176. RKÜKm 28.04.2004, 3-3-1-69-03.
177. RKÜKo 17.06.2004, 3-2-1-143-03.
178. RKÜKo 25.10.2004, 3-4-1-10-04.
179. RKÜKo 03.01.2008, 3-3-1-101-06.
180. RKÜKo 16.05.2008, 3-1-1-88-07.
181. RKÜKo 07.12.2009, 3-3-1-5-09.
182. RKÜKo 31.03.2011, 3-3-1-69-09.
183. RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09.
184. RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10.
185. RKÜKo 14.04.2011, 3-2-1-60-10.
186. RKÜKo 30.08.2011, 3-3-1-15-10.
187. RKÜKo 31.08.2011, 3-3-1-35-10.
188. RKÜKo 10.11.2011, 3-3-1-28-11.
189. RKÜKo 22.11.2011, 3-3-1-33-11.
190. RKÜKo 10.04.2012, 3-1-2-2-11.

191. RKÜKo 03.07.2012, 3-1-1-18-12.
192. RKÜKo 13.11.2012, 3-1-1-45-12.
193. RKÜKo 09.03.2013, 3-3-1-82-12.
194. TlnRKO 01.02.2007, 1-04-125.
195. TlnRKO 20.06.2007, 3-06-1321.
196. TlnRKO 29.06.2007, 2-03-772.
197. TlnRKO 21.05.2008, 3-07-1430.
198. TlnRKO 02.02.2009, 1-06-6654.
199. TlnRKO 25.01.2011, 3-08-709.
200. TlnRKO 27.10.2011, 3-08-2015.
201. TlnHKm 24.04.2006, 3-06-656.
202. TlnRkm 23.10.2006, 3-06-656.
203. TlnHKO 21.11.2007, 3-07-1129.
204. TlnHKO 14.01.2008, 3-07-1430.
205. TlnHKm 05.10.2009, 3-08-1968.
206. TlnHKm, 11.04.2011, 3-10-3008.

Välismaa

207. Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Chicago, B. & Q. R. Co. vs. City of Chicago, 166 U.S. 225 (1897).
208. Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Kewanee Oil Co. vs. Bicon, 416 U.S. 470 (1974).
209. Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Richmond Newspaper, Inc. vs. Virginia, 448 U.S. 555 (1980).
210. Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Ruckelshaus vs. Monsanto Co., 467 U.S. 986 (1984).
211. Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Seattle Times Co. vs. Rhinehart, 467 U.S. 20 (1984).
212. Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Press-Enterprise vs. Superior Court, 478 U.S. 1 (1986).
213. Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, Carpenter vs. Ühendriigid, 484 U.S. 19 (1987).
214. California Ülemkohus, San Jose Mercury-News vs. Municipal Court, 30 Cal. 3d 498 (1982).
215. Kanada Ülemkohus, A.G. (Nova Scotia) vs. MacIntyre, 1 S.C.R. 175 (1982).

216. Kanada Ülemkohus, *Edmonton Journal vs. Alberta (Attorney General)*, 2 S.C.R 1326 (1989).
217. Kanada Ülemkohus, *Sierra Club of Canada vs. Canada (Minister of Finance)*, 2 S.C.R. 522 (2002).
218. Lõuna-Dakota Ülemkohus, *Rapid City Journal, Associated Press, and South Dakota Newspaper Association vs. Judge John J. Delaney*, 2011. S.D. 55 (2011).
219. Põhja-Carolina Ülemkohus, *Virmani vs. Presbyterian Health Services Corp.*, 350 N.C. 449 (1999).
220. Wisconsin Ülemkohus, *State ex rel. Ampco Metal, Inc. vs. O'Neil*, 78 N.w.2d 921 (1956).
221. Ühendkuningriikide Apellatsioonikohus, *Lansing Linde Ltd vs. Kerr*, 1 WLR 251 (1991).
222. Ühendkuningriikide Apellatsioonikohus, *Veolia ES Nottinghamshire Ltd vs. Nottinghamshire County Council*, EWCA Civ 1214 (2010).
223. Ühendkuningriikide Kõrgem Kohus, *Thomas Marshall Ltd vs. Guinle*, 3 ER 193 (1978).
224. Ühendkuningriikide Ülemkohus, *D vs. National Society for the Prevention of Cruelty to Children*, 1 ER 589 (1977).

Rahvusvaheline

225. EIK 17.01.1970, 2689/65, *Delcourt vs. Blegia*.
226. EIK 16.07.1971, 2614/65, *Ringeisen vs. Austria*.
227. EIK 28.06.1978, 6232/73, *König vs. Saksamaa*.
228. EIK 06.09.1978, 5029/71, *Klass jt vs. Saksamaa*.
229. EIK 26.04.1979, 6538/74, *Sunday Times vs. Ühendkuningriik*.
230. EIK 10.02.1983, 7299/75 ja 7496/76, *Albert ja Le Compte vs. Belgia*.
231. EIK 25.03.1983, 5947/72; 6205/73; 7052/75; 7061/75; 7107/75; 7113/75; 7136/75, *Silver jt vs. Ühendkuningriik*.
232. EIK 08.12.1983, 7984/77, *Pretto jt vs. Itaalia*.
233. EIK 08.12.1983, 8273/78, *Axen vs. Saksamaa*.
234. EIK 22.02.1984, 8209/78, *Sutter vs. Šveits*.
235. EIK 28.05.1985, 8225/78, *Ashingdane vs. Ühendkuningriik*.
236. EIK 29.05.1986, 8562/79, *Feldbrugge vs. Madalmaad*.
237. EIK 30.11.1987, 8950/80, *H. vs. Belgia*.
238. EIK 21.02.1990, 11855/85, *Håkansson ja Sturesson vs. Rootsi*.

239. EIK 16.12.1992, 13710/88, Niemietz vs. Saksamaa.
240. EIK 24.06.1993, 14518/89, Schuler-Zraggen vs. Šveits.
241. EIK 23.02.1994, 18928/91, Fredin vs. Rootsi (nr. 2).
242. EIK 26.09.1995, 18160/91, Diennet vs. Prantsusmaa.
243. EIK 25.02.1997, 22009/93, Z. vs. Soome.
244. EIK 25.02.1997, 22107/93, Findlay vs. Ühendkuningriik.
245. EIK 23.04.1997, 14696/89 ja 14697/89, Stallinger ja Kuso v.s. Austria.
246. EIK 19.02.1998, 16970/90, Allan Jacobsson vs. Rootsi.
247. EIK 20.05.1998, 38/1997/822/1025–1028, Gautrin jt vs. Prantsusmaa.
248. EIK 02.09.1998, 26138/95, Lauko vs. Slovakkia.
249. EIK 25.03.1999, 31107/96, Iatridis vs. Kreeka.
250. EIK 05.01.2000, 33202/96, Beyeler vs. Itaalia.
251. EIK 26.10.2000, 30210/96, Kudla vs. Poola.
252. EIK 26.10.2000, 30985/96, Hasan ja Chaush vs. Bulgaaria.
253. EIK 14.11.2000, 35115/97, Riepan vs. Austria.
254. EIK 24.04.2001, 36337/97 ja 35974/97, B. ja P. vs. Ühendkuningriik.
255. EIK 16.04.2002, 37971/97, Société Colas Est jt vs. Prantsusmaa.
256. EIK 28.01.2003, 44647/98, Peck vs. Ühendkuningriik.
257. EIK 22.06.2004, 31443/96, Broniowski vs. Poola.
258. EIK 11.01.2007, 73049/01, Anheuser-Busch Inc. vs. Portugal.
259. EIK 12.07.2007, 68490/01, Stankov vs. Bulgaria.
260. EIK 04.12.2007, 64056/00, Volkov vs. Venemaa.
261. EIK 28.19.2010, 14040/03, Krestovskiy vs. Venemaa.
262. EIK 10.01.2013, 36769/08, Ashby Donald vs. Prantsusmaa.
263. EK 14.05.1974, C-4/73, Nold vs. komisjon.
264. EK 24.06.1986, 53/85, AKZO Chemie BV ja AKZO Chemie UK vs. komisjon.
265. EK 19.05.1994, C-36/92 P, SEP vs. komisjon.
266. EK 05.10.1994, C-280/93, Saksamaa vs. nõukogu.
267. EK 30.09.2003, C-224/01, K bler vs. Austria.
268. EK 12.07.2005, C-154/04 ja 155/04, Alliance for Natural Health jt.
269. EK 06.12.2005, C-453/03, C-11/04, C-12/02 ja C-194/04, ABNA jt.
270. EK 17.09.2007, T-201/04, Microsoft vs. Komisjon.
271. EK 29.01.2008, C-275/06, Promusicae.
272. EK 14.02.2008, C-450/06, Varec vs. Belgia.
273. EK 24.12.2011, C-70/10, Scarlet.

274. EK 16.02.2012, C-360/10, Sabam.
275. EK 29.03.2012, C-1/11, Interseroh Scrap ja Metals Trading vs. SAM.

Muud materjalid

276. AKI 04.03.2011 vaideotsus; eraisik vs. Pärnu Maakohus.
277. AKI 28.09.2009 vaideotsus, eraisik vs. Põhja Ringkonnaprokuratuur.
278. Arbitraažikohtu eelised. – Arvutivõrgus: <http://www.koda.ee/teenused/arbitraazikohus-2/eelised/> (22.04.2013).
279. Arupärimine võlaõigusseaduse § 134 lõike 3 vastuolu kohta põhiseadusega (nr 123). – XII Riigikogu stenogramm. III istungjärg. 09.04.2012.
280. Berendson, R. Märt Rask peab avalikku kohtuistungit õigusriigi aluseks. – Postimees 12.11.2008.
281. Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu Reglement. – Arvutivõrgus: http://www.koda.ee/public/Failid/Reglement_2013.pdf (22.04.2013).
282. Euroopa Inimõiguste Kohtu reeglid. – Arvutivõrgus: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/6AC1A02E-9A3C-4E06-94EF-E0BD377731DA/0/REGLEMENT_EN_2012.pdf (22.04.2013).
283. Euroopa Kohtu kodukord. – Arvutivõrgus: http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-10/rp_et.pdf (22.04.2013).
284. Euroopa Kohtu pressi- ja informatsiooniosakonna 10.01.2013 e-kiri. – Autori valduses.
285. Euroopa Kohtu põhikiri. – Arvutivõrgus: http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2008-09/statut_2008-09-25_16-44-29_502.pdf (22.04.2013).
286. Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu. Arvamus nr 7 (2005) teemal „õigusemõistmine ja ühiskond“. – Arvutivõrgus: [http://www.nc.ee/vfs/491/CCJE\(2005\)op7.pdf](http://www.nc.ee/vfs/491/CCJE(2005)op7.pdf) (22.04.2013).
287. Euroopa Liidu Kohtu põhikirja konsolideeritud versioon. – Arvutivõrgus: http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-10/staut_cons_et.pdf (22.04.2013).
288. Filippov, J. Riigikohtunik: minister ei tohi sekkuda õigusemõistmisse. – Eesti Ekspress 26.02.2010.
289. Harju Maakohtu 03.12.2012 e-kiri. – Autori valduses.
290. Hogan Lovells International. Study on Trade Secrets and Parasitic Copying (Look-alikes). Report on Trade Secrets for the European Commission. – Arvutivõrgus:

- http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/docs/trade/201201-study_en.pdf
(22.04.2013).
291. Kelli, A. jt. Tööstusomandiõigusega kaasnevate probleemide koondkaardistus. – Arvutivõrgus:
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57468/T%F6%F6stusomandi+koondkaardistus.pdf> (22.04.2013).
292. Kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu (594 SE) seletuskiri. – Arvutivõrgus:
http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&item_id=003674541 (22.04.2013).
293. Kruuse, M. GoBusi ja Valga eksmaavanema kohtuasi kuulutati kinniseks. – Eesti Päevaleht, 30.10.2008.
294. Laaring, M. Riigivastutuse seaduse muutmisevajaduse analüüs. Tallinn: Justiitsministeerium 2009. – Arvutivõrgus:
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=51165/Riigivastutuse+seaduse+muutmisevajaduse+anal%FC%FCs.pdf> (22.04.2013).
295. Liechtensteini Justiitsministeeriumi 04.04.2012 e-kiri. – Autori valduses.
296. Lõhmus, A. Ärisaladus pole kinniseks istungiks piisav põhjus. – Postimees 03.11.2008.
297. Riigivastutuse seaduse eelnõu (480 SE) seletuskiri. – Arvutivõrgus:
http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&item_id=003672916 (22.04.2013).
298. Riigivastutuse seaduse eelnõu (7 SE). – Arvutivõrgus:
[http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=1329971&file_name=\(7\)riigivastutuse seadus.doc&file_size=82944&mnsent=7+SE&fd=08.06.2011](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=1329971&file_name=(7)riigivastutuse+seadus.doc&file_size=82944&mnsent=7+SE&fd=08.06.2011) (22.04.2013).
299. Riigivastutuse seaduse eelnõu (7 SE) seletuskiri. – Arvutivõrgus:
[http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=1329915&file_name=\(7\)riigivastutuse seaduse seletuskiri.doc&file_size=209408&mnsensk=7+SE&fd=2011-06-08](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=1329915&file_name=(7)riigivastutuse+seaduse+seletuskiri.doc&file_size=209408&mnsensk=7+SE&fd=2011-06-08) (22.04.2013).
300. Roadmap for Intellectual Property Protection in Europe. Trade Secrets Protection in Europe. – Arvutivõrgus: http://www.ipr2.org/storage/EU-Trade_Secrets_in_Europe-EN1003.pdf (22.04.2013).
301. Šveitsi Föderaalse Justiitsministeeriumi 23.03.2012 e-kiri. – Autori valduses.
302. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse eelnõu (273 SE) seletuskiri. – Arvutivõrgus:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=040570006 (22.04.2013).

303. Õiguskantsleri 11.2007 soovitus nr 7-4/071181/00707420.
304. Õiguskantsleri 20.07.2009 seisukoht nr 6-1/081121//0904451.
305. Õiguskantsleri 27.08.2012 arvamus nr 9-2/121152/1203984.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Martin-Johannes Raude (sünnikuupäev: 16.05.1988):

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Kohtuistungi kinniseks kuulutamine ärisaladuse kaitseks“, mille juhendaja on dr. iur. lektor Urmas Volens
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 06.05.2013